

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Disertační práce

Mgr. Tomáš Jakl

**Vytěsněná apokalypsa – česká reflexe ústupu německé skupiny
armád Střed**

Forgotten Apocalypse - The Czech Reflection of the Retreat of the German
Heeresgruppe Mitte

Praha 2019

Školitel: prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc.

Poděkování

Velmi děkuji kolegům Michalu Plavcovi a Matthewu Kime-ovi za poskytnutí kopií důležitých pramenů z Národního archivu v Kew, a také svým bývalým i současným nadřízeným Václavu Ledvinkovi, Jaroslavu Hrbkovi, Aleši Knížkovi, Jiřímu Rajlichovi, Jaroslavu Láníkovi a především mému školiteli, Zdeňku Benešovi, za svatou trpělivost.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem dizertační práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 30. března 2019

Tomáš Jakl

Klíčová slova (česky)

Druhá světová válka, historiografie, německá armáda, české země, skupina armád Střed, Heeresgruppe Mitte, Ferdinand Schörner, Dwight David Eisenhower, konstrukce obrazu minulosti

Klíčová slova (anglicky):

World War II, Historiography, German Army, Czechoslovakia, Army Group Centre, Heeresgruppe Mitte, Ferdinand Schörner, Dwight David Eisenhower, The Construction of the Image of the Past

Abstrakt (česky)

Jsou válečná tažení, která jdou popsat jednoduše, jiná obtížně a některé nejde rekonstruovat plynulým vyprávěním vůbec. Události v českých zemích v prvních dvou květnových týdnech roku 1945 patří k těm obtížně popsatelným. To, že se zde nacházela poslední německá bojeschopná skupina armád, je všeobecně známo. Také se běžně ví, že šlo o skupinu armád Střed, které velel polní maršál Ferdinand Schörner. Podstatně méně je známo, že následkem vypuknutí Českého povstání tato skupina armád ustoupila přes povstalecké území k demarkační linii mezi americkou a Rudou armádou.

Poslední zoufalou iluzí německých vojáků bylo, že se spojí s Američany a společně vyženou Rusy z Evropy. Spojenecký vrchní velitel na Západě, generál Dwight David Eisenhower, nehodlal po smrti amerického prezidenta Roosevelta udělat nic, co by si sovětský diktátor mohl vykládat byť jen jako náznak podobného vývoje. Nejenže zakázal generálu Pattonovi překročit předem se sověty dohodnutou demarkační linii v Čechách, opticky vstříc ustupujícím Němcům, ale americké jednotky sovětům také vydaly zajaté německé vojáky z jednotek, které bojovaly na východní frontě. Svě zajaté Němce předali Rudé armádě kromě Američanů i čeští povstalci. Do sovětského zajetí tak padlo okolo 800.000 vojáků skupiny armád Střed.

Okolnosti konce skupiny armád „Střed“ představují dodnes příslovečné „bílé“ místo českých dějin. Ihned po válce se zmínky o německém ústupu dostaly do kolize s oficiální komunistickou tezí o včasném příchodu Rudé armády. Po roce 1948 se obraz konce druhé světové války v Českých zemích omezil na Pražské povstání a na příchod Rudé armády. Zatímco přítomnost americké armády v západních Čechách byla občas zmíněna, byť obvykle s velkým záporným znaménkem, německý ústup k americké demarkační linii byl zcela tabu. V československých historických atlasech je pak na kartogramech pražské operace Rudé armády dodnes znázorňován pouze její plánovaný průběh, včetně obklíčení a likvidace celé skupiny armád Střed ve východních Čechách, ke kterému nikdy nedošlo. Provedený základní výzkum v domácích i zahraničních archivech, nám dnes umožňuje pohlédnout na tuto etapu našeho podílu na vítězství v druhé světové válce již podstatně ostřejší optikou a zasadit ji do podstatně širší perspektivy.

Práce ve své první části popisuje ústup skupiny armád Střed přes české země v květnu 1945 ve světle současného historického poznání. Sleduje „anatomii“ skupiny armád Střed, její početní stav a vnitřní organizaci. Podrobně analyzuje jednání o německé bezpodmínečné kapitulaci v Remeši a jeho konsekvence v českých zemích. Nastihuje

zneužití německého ústupu v nátlaku Sovětského svazu na Československou vládu v těsně poválečném období. Druhá část práce je věnována obrazu německého ústupu v české historiografii, literatuře a filmu.

Abstract (in English):

There are war campaigns that can be described simply, others more difficult to describe, and some cannot be reconstructed by a continuous narrative at all. The events in the Czech Lands in the first two weeks of May 1945 belong to the most difficult to describe. The fact that there was the largest of last German fighting groups of armies is well known. It is also commonly known that it was the Central Army Group commanded by Field Marshal Ferdinand Schörner. Significantly less is known that as a result of the outbreak of the Czech Uprising, this group of armies retreated across the rebellious territory to the demarcation line between the US and the Red Army

The last desperate illusion of German soldiers was that they would contact the Americans and jointly drive the Russians out of Europe. Allied Commander-in-Chief in the West, General Dwight David Eisenhower, did not intend to do anything after the death of US President Roosevelt, which the Soviet dictator could even interpret as a similar development. Not only did he forbid General Patton from crossing the agreed line in advance with the Soviets, visually accommodating the retreating Germans, but the US troops also released the captured German troops from the units that fought on the Eastern Front to the Red Army. In addition to the Americans, Czech insurgents also handed over their captured Germans to the Red Army. Thus, about 800,000 Army Group troops fell into Soviet captivity.

The circumstances of the end of the army group Centre or Heeresgruppe Mitte still represent the proverbial "white spot" of Czech history. Immediately after the war, references to the German retreat came into conflict with the official Communist thesis on the early arrival of the Red Army. After 1948, the image of the end of World War II in the Czech lands was limited to the Prague Uprising and the arrival of the Red Army. While the presence of the US Army in Western Bohemia was occasionally mentioned, although usually with a large negative sign, the German retreat to the US demarcation line was

completely taboo. In Czechoslovak historical atlases, only the planned course of the Red Army's Prague operation is depicted to this day, including the siege and destruction of the whole army group Centre in Eastern Bohemia, which has never occurred. Basic research carried out in both domestic and foreign archives now allows us to look at this stage of our share of the victory in World War II with sharply sharper optics and put it in a much broader perspective.

The work in its first part describes the retreat of the Central Army Group through the Czech lands in May 1945 in the light of contemporary historical knowledge. It follows the "anatomy" of the army group Centre, its strength and internal organization. It analyses in detail the negotiations on the German unconditional surrender in Reims and their consequences in the Czech lands. It outlines the abuse of the German retreat in the Soviet Union's pressure on the Czechoslovak government in the post-war period. The second part of the thesis is devoted to the image of the German retreat in Czech historiography, literature and film.

OBSAH

PŘEDMLUVA	1
1 ÚVOD	3
2 ÚSTUP NĚMECKÉ SKUPINY ARMÁD STŘED VE SVĚTLE SOUČASNÉHO HISTORICKÉHO POZNÁNÍ.....	4
2.1 ČESKÉ ZEMĚ OPERAČNÍM ÚZEMÍM NĚMECKÉ BRANNÉ MOCI	4
2.2 NĚMECKÉ OPEVNĚVÁNÍ ČESKÝCH ZEMÍ	7
2.3 ORGANIZACE SKUPINY ARMÁD STŘED NA POČÁTKU KVĚTNA 1945.....	8
2.4 POČETNÍ STAVY SKUPINY ARMÁD STŘED NA POČÁTKU KVĚTNA 1945.....	12
2.5 FRONTOVÉ BOJE SKUPINY ARMÁD STŘED NA PŘELOMU DUBNA A KVĚTNA 1945	13
2.6 REMEŠ – FLENSBURG – MOSKVA	14
2.7 „DER KREIG GEHT SEINEM ENDE ZU“	22
2.8 PRŮBĚH ÚSTUPU U JEDNOTLIVÝCH NĚMECKÝCH SBORŮ A DIVIZÍ.....	28
2.8.1 <i>Heeresgruppe Mitte</i>	29
2.8.2 <i>Dezerce polního maršála Schörnera</i>	30
2.8.3 <i>Wehrkreis Böhmen und Mähren</i>	31
2.8.4 <i>7. Armee</i>	32
2.8.5 <i>XIII. Armeekorps</i>	33
2.8.6 <i>XII. Armeekorps</i>	34
2.8.7 <i>4. Panzer Armee</i>	35
2.8.8 <i>Fallschirm-Panzerkorps „Herrmann Göring“</i>	35
2.8.9 <i>Panzerkorps „Grossdeutschland“</i>	36
2.8.10 <i>LVII. Panzerkorps</i>	37
2.8.11 <i>Korps Moser</i>	37
2.8.12 <i>17. Armee</i>	37
2.8.13 <i>VIII. Armeekorps</i>	38
2.8.14 <i>XVII. Armeekorps</i>	40
2.8.15 <i>XXXX. Panzerkorps</i>	41
2.8.16 <i>1. Panzer Armee</i>	41

2.8.17	<i>LIX. Armeekorps</i>	43
2.8.18	<i>XI. Armeekorps</i>	44
2.8.19	<i>XXXIX. Gebirgs-Korps</i>	46
2.8.20	<i>Gruppe Hax</i>	46
2.8.21	<i>LXXII. Armeekorps</i>	47
2.8.22	<i>XXIX. Armeekorps</i>	48
2.8.23	<i>XXIV. Panzerkorps</i>	50
2.9	ÚSTUP SKUPINY ARMÁD STŘED A PRAŽSKÉ POVSTÁNÍ	51
2.10	PRAŽSKÁ OPERACE RUDÉ ARMÁDY	52
2.11	BOJE RUDÉ ARMÁDY V PRAZE	54
2.11.1	<i>Situace v Praze v noci z 8. na 9. května</i>	55
2.11.2	<i>Ruzyně – Bořislavka</i>	56
2.11.3	<i>Dejvice</i>	58
2.11.4	<i>Kadetka a Pražský Hrad</i>	62
2.11.5	<i>Břevnov</i>	64
2.11.6	<i>Klárov</i>	65
2.11.7	<i>Bulhar a Náměstí Míru</i>	68
2.11.8	<i>Závěry</i>	69
2.12	POČTY ZAJATCŮ	70
2.13	POČTY OBĚTÍ	72
2.14	NĚMECKÝ ÚSTUP JAKO PROSTŘEDEK SOVĚTSKÉHO NÁTLAGU NA ČESKOSLOVENSKOU VLÁDU	72
2.15	ÚKLID PO NĚMCÍCH	76
2.15.1	<i>Evidence a soustředování</i>	76
2.15.2	<i>Klasifikace tankového materiálu</i>	79
2.15.3	<i>Ohodnocení</i>	79
2.15.4	<i>Vyprošťování</i>	81
3	POJETÍ ÚSTUPU SKUPINY ARMÁD STŘED V ČESKÉ HISTORIOGRAFII	83
3.1	1945 - 1948	83
3.2	1948 – 1968	83
3.3	1968 – 1989	86
3.4	1990 – 2018	89

3.5	SHRnutí	91
4	NĚMECKÝ ÚSTUP V UČEBNÍCÍCH DĚJEPISU DO ROKU 1989	93
4.1	SHRnutí	95
5	NĚMECKÝ ÚSTUP V BELETRII.....	96
5.1	JAN DRDA - NĚMÁ BARIKÁDA.....	96
5.2	EDVARD VALENTA - JDI ZA ZELENÝM SVĚTLEM	97
5.3	JOSEF ŠKVORECKÝ – ZBABĚLCI.....	98
5.4	IVAN BROŽ - SMRT HRABĚTE PÜCKLERA.....	99
5.5	KAREL PECKA - JAK JSEM VIDĚL KONEC VELKÉ VÁLKY.....	100
5.6	SHRnutí	101
6	NĚMECKÝ ÚSTUP V KOMIKSU	102
7	NĚMECKÝ ÚSTUP VE FILMOVÉ DRAMATIZACI	103
7.1	NĚMÁ BARIKÁDA	103
7.2	JDI ZA ZELENÝM SVĚTLEM	103
7.3	POSLEDNÍ KAPITULACE.....	104
7.4	SHRnutí	105
8	KOMPARACE - BOJE RUDÉ ARMÁDY 9. 5. 1945 V PRAZE	106
8.1	OBRAZ BOJŮ RUDÉ ARMÁDY V PRAZE V ČESKÉ HISTORIOGRAFII	106
8.2	OBRAZ BOJŮ RUDÉ ARMÁDY V PRAZE VE FILMOVÉ DRAMATIZACI.....	110
8.3	SHRnutí	111
9	ZÁVĚR	112
10	ARCHIVNÍ PRAMENY	114
11	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	116
12	SEZNAM ZKRATEK	130
	PŘÍLOHA 1) RADIOGRAM K. H. FRANKA H. HIMMLEROVI Z 30. DUBNA	
	1945	I
	PŘÍLOHA 2) PROVOLÁNÍ F. SCHÖRNERA K VOJÁKŮM SKUPINY ARMÁD	
	STŘED Z 5. KVĚTNA 1945	III

PŘÍLOHA 3) AKT BEZPODMÍNEČNÉ KAPITULACE NĚMECKA Z 02:41 7. KVĚTNA 1945	VIII
PŘÍLOHA 4) POSTUP SPOJENECKÝCH VOJSK DO NĚMECKA OD 16. DUBNA DO 1. KVĚTNA 1945.....	XII
PŘÍLOHA 5) ČESKÉ POVSTÁNÍ OD 1. DO 5. KVĚTNA 1945.....	XIII
PŘÍLOHA 6) ČESKÉ POVSTÁNÍ OD 5. DO 7. KVĚTNA 1945.....	XIV
PŘÍLOHA 7) OPERACE AMERICKÉ ARMÁDY 4. AŽ 9. KVĚTNA 1945.....	XV
PŘÍLOHA 8) NĚMECKÝ ÚSTUP 8. AŽ 10. KVĚTNA 1945	XVI
PŘÍLOHA 9) PRAŽSKÁ OPERACE RUDÉ ARMÁDY 6. AŽ 12. KVĚTNA 1945	XVII
PŘÍLOHA 10) SOVĚTSKÝ KARTOGRAM PRAŽSKÉ OPERACE Z ROKU 1973	XVIII
PŘÍLOHA 11) SOVĚTSKÝ KARTOGRAM PRAŽSKÉ OPERACE Z ROKU 1985	XIX

O nepopsatelném se dá pouze mlčet.

Ludwig Wittgenstein¹

Německá armáda nám utíkala přes zahradu. Kolegové, kteří dělali druhou světovou válku, vůbec nechtěli věřit, co se u nás na konci války dělo. Tvrdili mi, že nic takového se stát nemohlo.

Anna Skýbová²

Jednou jsme tu zemi dobyli a nemůžeme se jí vzdát. A je nám lhostejné, kdo tam bude žít. Jestli Češi nebo nějaký jiný národ.

Leonid Iljič Brežněv³

¹ Ludwig WITTGENSTEIN, *Tractatus logico-philosophicus*. Oikoymenh, Praha 1993, s. 168–169. Standardní překlad „O čem se nedá mluvit, o to se musí mlčet“ pokládám za sice formálně správný, ale potenciálně hrozící zamlžením významu. Viz například: Jan ZÁBRANA, *Celý život*. Torst, Praha 1992, s. 1013.

² Anna SKÝBOVÁ v osobním rozhovoru s autorem práce v roce 1992.

³ Bohumil ŠIMON, *Klobouk od Brežněva*. Periskop, Praha 1997, s. 156.

Předmluva

Při výzkumu Českého květnového povstání jsem se stále častěji setkával s fenoménem ústupu německé armády přes České země v posledních dnech války. Nápadné bylo mlčení, které tuto událost provázelo ve většině českých syntetických prací, týkajících se tohoto dějinného období. Publicistický pojem tzv. bílých míst, či černých děr v kosmu dějin, popsal Jan Křen jako zjevy, události, osoby a děje, jimž se oficialita co možná vyhýbá, které jsou zamlčovány, zamlžovány, tabuizovány nebo falšovány, často hrubě a bezostyšně, někdy obratně a tu a tam možná i bezděčně.⁴ O ústupu německé skupiny armád Střed v prvních dnech května 1945 z východní fronty k americké demarkační čáře v západních Čechách vše řečené platí.

Na základě primárního pramenného výzkumu v českých i zahraničních archivech, a na základě dosavadní literatury, jsem musel zodpovědět, zda tento ústup vůbec proběhl (protože někteří kolegové, se kterými jsem o problému před lety hovořil, jeho existenci zpochybňovali), jaký byl jeho rozsah, co bylo jeho příčinou a především jaký byl jeho vzájemný vztah k Českému květnovému povstání a Pražskému povstání. Odpovědi na tyto otázky obsahuje druhá kapitola předkládané práce. Ukázalo se, že se zde protnulý historické narativy český, severoamerický, sovětský/ruský, německý, ale i polský. Všechny se navíc proměňují v čase a navzájem ovlivňují.

Dalším krokem pak byl průzkum vývoje obrazu německého ústupu v české sémiosféře, tedy českém historickém vědomí a povědomí.⁵ Položil jsem si otázky, zda v historiografickém a uměleckém zpracování květnových událostí byl zachycen i německý ústup, v jakém rozsahu a zda tato zobrazení vykazují určitou tendenci. Na tyto otázky

⁴ Jan KŘEN, *Bílá místa v našich dějinách?* Lidové noviny, Praha 1990, s. 16.

⁵ K problematice historického vědomí a historického povědomí viz Zdeněk BENEŠ, *Historický text a historická kultura*. Karolinum, Praha 1995, ISBN 80-7184-126-9. O tom, že nejen historiografie, ale i exaktní vědy se musely naučit pracovat s představami recipienta viz podnětná diskuze: Dieter NACHTIGALL, *Krise výuky fyziky a východisko*. Pokroky Matematiky, fyziky a astronomie, r. 1993, č. 2, s. 101–109; Christoph von RHÖNECK, *Potíže při vytváření správných fyzikálních představ žáků*. Pokroky Matematiky, fyziky a astronomie, r. 1993, č. 3, s. 167–180 a Dana MANDÍKOVÁ – Pavla ZIELENIECOVÁ, *Intuitivní představy v mechanice*. Pokroky Matematiky, fyziky a astronomie, r. 1993, č. 4, s. 233–238.

odpovídám v kapitolách tři až sedm. Komparaci s analogicky položenými otázkami, týkajícími se bojů Rudé armády v Praze, obsahuje osmá kapitola.

Ředitel rakovnického okresního archivu Antonín Cikánek měl údajně prohlásit, že sepsání historie okupace a odboje na Rakovnicku není možné jednoduše proto, že je pro toto téma příliš mnoho pramenů. Přemíru pramenů ve spojení s nedostatečnými prostředky na jejich zpracování považuje za závažný problém moderních dějin také již citovaný Jan Křen.⁶ Medievistická maxima devatenáctého století, že je nutné prostudovat všechny prameny k tématu, je pro témata z moderních dějin již neproveditelná. Zejména pro všechny regionální prameny ke druhé kapitole by nestačilo ani několik badatelských životů. Naopak pro ostatní kapitoly bylo nutné hledat i ty nejmenší zmínky, které existenci dosavadního bílého místa alespoň naznačovaly.

Při citování literatury užívám úzus vědeckého časopisu Vojenského historického ústavu Praha Historie a vojenství.⁷

⁶ Jan KŘEN, *Bílá místa v našich dějinách?* Lidové noviny, Praha 1990, s. 17.

⁷ Dostupné na: <http://www.vhu.cz/veda/zakladni-informace-o-hav/pokyny-pro-autory-prispevku-hav/>

1 Úvod

Ústup německé skupiny armád Střed z Moravy, Slezska a obojí Lužice do Jižních a Západních Čech ve dnech 8. až 12. května 1945, znamenal násilný přesun mnoha set tisíc po zuby ozbrojených vojáků na desítkách tisíc motorových vozidel přes prakticky celé, doposud neosvobozené území, osídlené českým obyvatelstvem. Přinesl obavy, strach, hospodářské škody i ztráty na životech. Událost rozsáhlá, tragická, přesto zapomenutá.

Historik má oproti aktérům událostí, které se snaží popsat, mnohé nevýhody, avšak jednu zásadní výhodu. Není, jako oni, svázán plynutím „historického času“. Může svůj obraz průběhu minulých dějů zpomalit či zrychlit podle své potřeby, může jej sledovat z více míst tehdejšího časoprostoru zároveň. Může nahlédnout souvislosti tehdy jen tušené, anebo zcela přehlédnuté.⁸ Podmínkou je samozřejmě kritická práce s prameny a jejich střízlivá interpretace.

Obraz německého ústupu v paměti jeho současníků prakticky okamžitě zamlžila silná emoce z konce války. Bezprostředně poté se stal také politickou záležitostí a později byl způsob jeho traktování i formou vyjádření konformity či nekonformity, což mohlo vést i k existenčnímu postihu. Po roce 1989 ražená teze „mnohé bylo jinak, ale ne vše úplně naopak“ pouze zakonzervovala stávající narativní vzorce relativním vztahováním se k existujícímu referenčnímu rámci. Pokud si však položíme otázku „naopak vůči čemu?“ můžeme tento referenční rámec opustit a v hledání odpovědi na ni se opět o něco přiblížit pravdivé odpovědi na základní otázku historiografie „jak se to vlastně seběhlo?“, byť s vědomím, že v úplnosti je taková otázka smrtelnými lidmi nezodpověditelná.

⁸ John Lewis GADDIS, *The Landscape of History*. Oxford University Press, Oxford 2002, ISBN 978-019-517157-0, s. 17–18.

2 Ústup německé skupiny armád Střed ve světle současného historického poznání

2.1 České země operačním územím německé branné moci

Pod pojmem německá vojenská správa v protektorátu Čechy a Morava je obvykle míněno období od 15. března do 15. dubna 1939, kdy veškerou správu na protektorátním území vykonávala německá branná moc. K tomuto tématu existuje již rozsáhlá a uspokojivá literatura.⁹ Ovšem německá vojenská správa na protektorátním území trvala dále i po předání výkonu civilní a policejní správy úřadu říšského protektora a oberlandrátům. Její působnost se však omezovala pouze na jednotky německé branné moci ať už v protektorátu dlouhodobě kasernované, anebo zde pouze procházející výcvikem či reorganizací. Již v základní studii o protektorátní správě naznačil Stanislav Šisler toto téma jako jeden z dalších důležitých směrů bádání o době okupace.¹⁰

Branný obvod Böhmen und Mähren se členil na úseky Čechy a Morava. Rozkazem šéfa pro vyzbrojování vojsk velitele náhradního vojska k boji proti parašutistům a výsadečným vojskům, který byl adresován velitelům vojenských okruhů a velitelům německých vojsk na území Dánska, protektorátu a v ochranné zóně na Slovensku ze 7. 3. 1941 byl v dubnu 1941 protektorát rozdělen na protiparašutistické obranné oblasti (*Fallschirmjäger-Abwehr-Bereichs*), které odpovídaly existujícím oberlandrátům.¹¹ Další vývoj německé vojenské správy v protektorátu do roku 1945 je otázkou dalšího výzkumu. Ke dni 10. dubna 1945 se branný obvod dále dělil do třinácti podúseků (Unterabschnitte –

⁹ Stanislav ŠISLER, Příspěvek k vývoji a organizaci okupační správy v českých zemích v letech 1939-1945. In: *Sborník archivních prací XIII*, 1963, č. 2, s. 46-95. Stanislav BIMAN – Jaroslav VRBATA, Protektorát Čechy a Morava v období vojenské správy. In: *Odboj a revoluce*, č. 2, 1969, s. 156-241 a č. 3, s. 172-229. Aktuální bibliografie k protektorátnímu období českých dějin viz Jan B. UHLÍŘ, Protektorát Čechy a Morava v obrazech. Ottovo nakladatelství, Praha 2007, s. 769-788.

¹⁰ Stanislav ŠISLER, Příspěvek k vývoji a organizaci okupační správy v českých zemích v letech 1939-1945. In: *Sborník archivních prací XIII*, 1963, č. 2, s. 95.

¹¹ Jan VAJSKEBR – Petr KAŇÁK, Opatření německého okupačního aparátu v Protektorátu Čechy a Morava na potlačování „vnitřních nepokojů“. Rukopis laskavě poskytnutý Janem Vajskebrem.

z toho tří pevnostních – Praha, Brno a Olomouc), padesáti čtyř posádkových obvodů (Standortbereiche) a devadesáti čtyř posádek.¹²

Obvody podúseků se užívaly například při plánování opatření proti vnitřním nepokojům,¹³ vyklizení a ničení před postupující frontou podle plánu ARLZ (Auflockerung, Räumung, Lähmung, Zerstörung – uvolnění, vyklizení, ochromení, zničení),¹⁴ případně pro statistické účely. Vymezovaly též území, postupně předávaná do správy frontovým skupinám armád. K 10. dubnu 1945 byl podúsek Moravská Ostrava již podřízen skupině armád Střed. Statistické tabulky k 17. dubnu 1945 výslovně uváděly, že neobsahují podúseky podřízené skupině armád. Kromě Moravské Ostravy to již bylo také Brno, Vyškov, Olomouc a Uherské Hradiště.¹⁵

Při přiblížení fronty se týlová území do hloubky asi 100 km stávala operačním územím (Operationsgebiet) armády. V tomto prostoru fungovala i nadále civilní a bezpečnostní správa, ale navíc sem přicházely i vojenské složky. Do tohoto týlového území armády (rückwärtiges Heeresgebiet) se stěhovala také vojenská velitelství společně s vojenskými nebo bezpečnostními jednotkami, jež měly zabezpečit hlavně týlové komunikace a spoje. Již 2. února 1945 přešlo celé dosud okupované území Slovenska až k údolí Váhu do pravomoci generálního štábu pozemního vojska, i když v tuto dobu stála fronta u Liptovského Mikuláše. Znamenalo to, že prostor se stal operačním územím skupin armád Mitte a Süd.¹⁶

Těsné zápolí fronty, sahající do hloubky 20 až 30 km za bojovou linií, se později

¹² Vojenský ústřední archiv-Vojenský historický archiv, fond Revoluční gardy - vyčleněné materiály, karton 4, 17-1/19. Tomáš JAKL, *Německá vojenská správa v protektorátu k 10. dubnu 1945*. Historie a vojenství 57, r. 2008, č. 2, s. 92-96.

¹³ NA ČR, NSM, karton 5, 110-3-10, Abt. Ia/Wwi. O. Nr. 657/44 Kdos

¹⁴ Oldřich SLÁDEK, *Spálená země. Naše vojsko a Československý svaz protifašistických bojovníků*, Praha 1980, s. 61. Oldřich Sládek se ovšem mýlil, když uvedl, že protektorát byl rozdělen do podúseků až pro účely plánování opatření ARLZ. Jím citovaný dokument NA ČR, NSM, karton 5, 110-3-10, Abt. Ia/Wwi. O. Nr. 657/44 Kdos. výslovně uvádí že pro účely vyklizování zřizované R-Bezirke se územně kryjí s podúseky předpokládanými pro případ vnitřních nepokojů. Také atribuce mapy v příloze knihy, na které jsou podúseky očíslovány zhruba v pořadí od východu na západ: 1 Moravská Ostrava, 2 Hranice, 3 Hodonín, 4 Olomouc, 5 Brno, 6 Jihlava, 7 Hradec Králové, 8 České Budějovice, 9 Benešov, 10 Milovice, 11 Praha a 12 Plzeň, k opatřením ARLZ z jím citovaných dokumentů nevyplývá.

¹⁵ Tomáš JAKL, *Stavy německé armády v českých zemích na konci války*. Historie a vojenství LIV, 2005, č. 2, s. 112.

¹⁶ Oldřich SLÁDEK, *Ve znamení smrtihlava*. Naše vojsko, Praha 1991, s. 187.

měnilo v bojové území (Kampfgebiet). Německý státní ministr pro Čechy a Moravu K. H. Frank, v té době fakticky nejvyšší představitel okupační správy protektorátu, prohlašoval za takováto území zpravidla celé okresy na základě předchozí dohody s vrchními velitelstvími skupin armád Mitte a Süd. V bojových oblastech přecházely veškeré rozhodující pravomoci na jejich vrchní velitele a v podstatě zanikala civilní správa. Většina úřadů a úředníků ze sektoru civilní správy byla evakuována a zůstávali jen někteří jednotlivci, kteří zajišťovali chod tzv. nouzové správy. Naproti tomu bezpečnostní složky – gestapo, kriminální policie, SD i speciální oddíly zbV – i jednotky pořádkové policie zůstávaly na místě, plnily bez přestání stanovené úkoly a ustupovaly až těsně před frontou. V bojových pásmech veškeré jednotky branné moci podléhaly vrchnímu velitelství skupiny armád, zatímco v operačním území dříve dislokované jednotky spadaly i nadále pod velitelskou pravomoc zplnomocněnce branné moci při německém státním ministru v Praze. Civilní nouzová správa definitivně zanikala v bojových územích okamžikem, kdy úřady dostaly od K. H. Franka pokyn k vyklizení, tj. k realizaci etapy R – Räumung, plánu ARLZ.

Probíhající ostravská operace Rudé armády přiměla Schörnerovu skupinu armád Mitte požádat již 27. března 1945 K. H. Franka, aby prohlásil Moravskou Ostravu a soudní okres Místek za bojové pásmo. Německý státní ministr žádosti vyhověl a do bojové zóny zahrnul 2. dubna nejen Moravskou Ostravu, ale celý politický okres Frýdek. Po sovětském útoku na jihu Moravy do bojové zóny ke dni 12. dubna spadalo již i území politických okresů Valašské Meziříčí, Vsetín, Zlín, Uherské Hradiště, Uherský Brod Kyjov a Hodonín.

Většina moravského území se dostala pod pravomoc vrchního velitele skupiny armád Mitte polního maršála F. Schörnera 21. dubna 1945, kdy K. H. Frank vyhlásil po dohodě s vrchními veliteli skupin armád Mitte a Süd za bojové pásmo (Kampfzone) podstatné části oberlandrátů Brno a Moravská Ostrava. Do tohoto pásma byly kromě měst Moravská Ostrava, Brno a Olomouc zahrnuty i obvody politických okresů Frýdek, Vsetín, Uherský Brod, Uherské Hradiště, Kyjov, Hodonín, Brno-venkov, Boskovice Vyškov, Litovel, Olomouc-venkov, Prostějov, Přerov, Kroměříž Hranice a Valašské Meziříčí.¹⁷ Od 26. dubna 1945 byl veliteli skupiny armád Mitte podřízen celý branný obvod Böhmen und Mähren.¹⁸ O týden později, 2. kětna 1945, pak polní maršál Schörner přenesl také všechny velitelské kompetence k policii a Waffen-SS v protektorátu na vyššího velitele SS a policie

¹⁷ Oldřich SLÁDEK, *Ve znamení smrtihlava*. Naše vojsko, Praha 1991, s. 187 a 286.

¹⁸ NA, f. Státní tajemník při úřadu říšského protektora, s. 109-4/460.

u skupiny armád Střed SS-Obergruppenführera Richarda Hildebranta.¹⁹

2.2 Německé opevňování českých zemí

Německé velení začalo připravovat české země k obraně na přelomu let 1944 a 1945 výstavbou soustavy pásem polních opevnění. Plán zahrnoval uzávěrové linie k ochraně uhelné pánve na Ostravsku – „Niebelungenstellung“, staré pásma čs. opevňovací linie – slezskou horskou linii, předmostí na Labi a Ohři v místech důležitých mostů, linii na Vltavě s příslušnými příčkami, linii Jihlava – Pardubice a dále vybudování místních opěrných bodů ze všech důležitých dopravních uzlů a zbudování pevností z měst Olomouce, Brna a Prahy.²⁰ Výstavbu v operačním prostoru skupiny armád Střed měl na starosti Vyšší ženijní velitel pro zvláštní úkoly XI (Höh.Pi.Kdr. z.b.V. XI). Protitankové příkopy a dřevozemní zátarasy stavěly jak vojenské ženijní jednotky a Říšská pracovní služba, tak odzbrojené jednotky bývalých německých spojenců i totálně nasazení čeští civilisté a v německých oblastech Volkssturm. V severovýchodních Čechách byla například nasazena Turkická pracovní brigáda (Turkistanische Arbeit Brigade). Na kopání zákopů a protitankových příkopů a budování protitankových zátarasů bylo zmobilizováno přibližně 50 000 převážně mladých Čechů z protektorátu.²¹

Průjezdy obcemi Němci přehrazovali typizovanými dřevozemními zátarasy. Obvod překážky byl vytvořen z masivních kůlů zapuštěných do země a spojených kramlemi. Protilehlé stěny překážek byly uvnitř spojeny a staženy dráty proti rozvalení. Prostor uvnitř překážky byl poté vyplněn kamenivem či zeminou. V překážkách byl ponechán prostor, který umožňoval průjezd jednoho vozidla. K jeho zatarasení byly u překážky připraveny klády. Nejčastěji byly umístěny na vysoké konstrukci nad průjezdem, která umožňovala jeho rychlé uzavření. Celá překážka tak nabývala podoby jakési brány. Tyto stavby na jaře 1945 zaplavily protektorát Čechy a Morava i odtržená pohraniční území.²²

¹⁹ Stanislav KOKOŠKA, *Praha v květnu 1945*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005, ISBN 80-7106-740-7, s. 80.

²⁰ Karl Hermann FRANK - Karel VYKUSA, *Zpověď, K. H. Franka.* : Tiskem a nákladem: Cíl, Praha 1946, s. 165–167. Břetislav TVARŮŽEK, *Osvobozování Otravska Rudou armádou v dubnu – květnu 1945*. Historie a vojenství, r. 1964, č. 4, s. 588.

²¹ NA, f. NSM, sg. 110-10/32.

²² NA, f. NSM, sg. 110-3/38.

Do linií opevnění Němci zahrnuli i zmrzačené pozůstatky linií československého opevnění z roku 1938. Tyto československé objekty byly na konci dubna 1945 zapojeny ve Slezsku do bojů proti Rudé armádě a na počátku května 1945 u Horní Vltavice a u Stříbra proti americké armádě.²³

2.3 Organizace skupiny armád Střed na počátku května 1945

Skupina armád Střed se na počátku května 1945 skládala ze čtyř armád. Nejdále na východ, na Moravě a v Horním a Československém Slezsku byla vysunutá nejsilnější z nich, 1. tanková armáda. Dále na východ, ve Slezsku držela frontu 17. armáda. Západně od 17. armády, v Dolním Slezsku Horní Lužici a Sasku byla postavení 4. tankové armády. Americký postup údolím Dunaje odřízl německou 7. armádu od hlavních sil polního maršála Kesselringa, vrchního velitele na západní frontě. Od konce dubna proto byla také 7. armáda v Sasku a západních Čechách podřízena skupině armád Střed.²⁴

Poslední známé organizační schéma skupiny armád Střed z 9. května,²⁵ reprodukované níže, i organizační tabulka,²⁶ která má zachycovat organizaci skupiny armád Střed 7. května večer, z neznámého důvodu u 1. tankové armády pomíjejí 29. sbor. Ten však figuruje ještě v situačním hlášení skupiny armád Střed ze 6. května.²⁷ Protože se patrně jedná o štábní konstrukci OKW, pomalu končícího svou činnost, považujeme za platné organizační členění, zachycené na operační mapě skupiny armád Střed, dochované

²³ Tomáš JAKL, *Úseky těžkého opevnění MO a OP v boji*. In: *Fortsborník* 2002, č. 7/II, s. 88-108. Tomáš JAKL, *Německá obrana čs. opevnění ve Slezsku*. Historie a vojenství. 53, r. 2004, č. 3, s. 91-96. Tomáš JAKL, *Německá obrana čs. opevnění u Mikulova*. Historie a vojenství. 53, r. 2004, č. 4, s. 104-106. Tomáš JAKL, *Úseky lehkého opevnění 191 a 195 v boji*. HPM, r. 2005, č. 3, s. 25-29.

²⁴ Michal PLAVEC, *Svědomy a odpovědnost k národu si žádá odsun německých žen a dětí. Poslední měsíc války v Čechách a na Moravě (8. dubna - 8. května 1945) v dešifrovaných depeších německého velení*. Historie a vojenství 61, r. 2012, č. 2, s. 94-111.

²⁵ CAMO, f. 500, o. 12450, d. 226. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

²⁶ CAMO, f. 500, o. 12450, d. 183. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

²⁷ Michal PLAVEC, *Svědomy a odpovědnost k národu si žádá odsun německých žen a dětí. Poslední měsíc války v Čechách a na Moravě (8. dubna - 8. května 1945) v dešifrovaných depeších německého velení*. Historie a vojenství 61, r. 2012, č. 2, s. 110.

ve Vojenském ústředním archivu v Praze.²⁸ Tato mapa podle všeho zachycuje situaci kolem 6. května, kdy kvůli sovětskému průlomů od Opavy ke Šternberku sloučil velitel 1. tankové armády své bojeschopné zálohy, a patrně také 15. pěší divizi z 24. armádního sboru, do bojové skupiny „Gruppe Hax“ o velikosti armádního sboru a pojmenované po veliteli 8. tankové divize, generálu Haxovi.

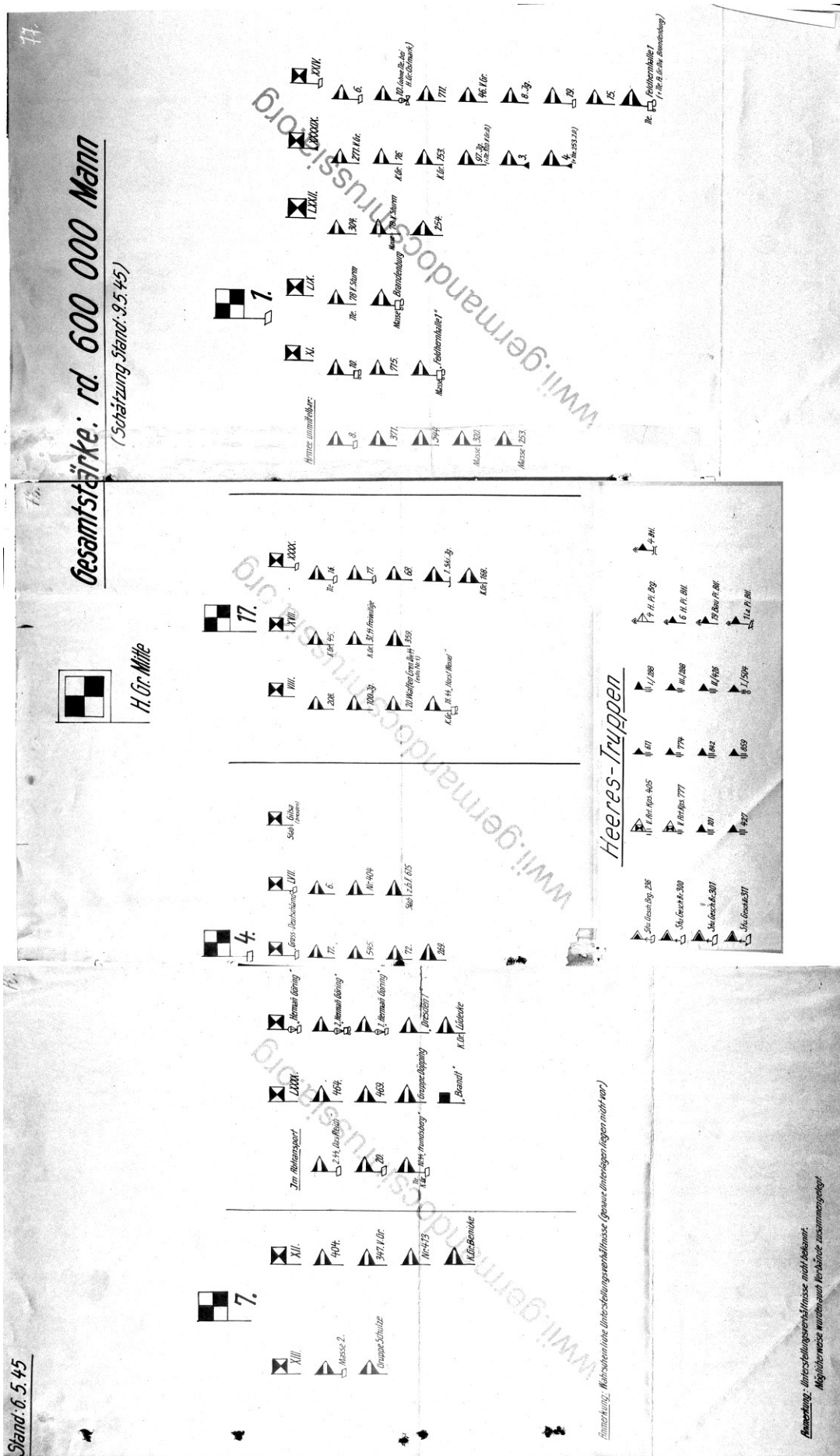
Pro 1. tankovou armádu tedy používáme schéma, odečtené z mapy (od severu k jihu):

1. Panzer Armee	přímo podřízeno	253. InfD
	LIX. Armeekorps	16. PzD 17. PzD 254. InfD 304. InfD
	XI. Armeekorps	10. PzGrenD 4. GebJäD 3. GebJäD 97. JäD 320. VGrenD
	XXXXIX. Gebirgs-Korps	78. StD 715. InfD
	Gruppe Hax	8. PzD 371. InfD 544. VGrenD 15. InfD
	LXXII. Armeekorps	153. InfD 76. InfD 271. VGrenD
	XXIX. Armeekorps	„Brandenburg“ PzGD Feldherrenhalle 1 PzD 19. PzD 8. JäD

²⁸ VÚA-VHA, f. Revoluční gardy – VM. Faksimilová edice této mapy viz: Tomáš JAKL, Květnové vítězství. Mladá fronta, Praha 2015, ISBN 978-80-204-3685-6.

	XXIV. Armeekorps	46. VGrenD 711. InfD 10. FallJäD 6. PzD
--	------------------	--

Pro ostatní armády považujeme schéma na následující stránce za platné.

2.4 Početní stavy skupiny armád Střed na počátku května 1945

Podle válečného deníku OKW, citovaného Františkem Nesvadbou, měl být na poradách Dönitzovy vlády ve Flensburgu 6. května uváděn početní stav skupiny armád Střed 1 200 000 mužů. Sovětské vrchní v téže době odhadovalo početní stav skupiny armád Střed na přibližně 900 000 mužů.²⁹ OKW ale už 9. května odhadovalo stav skupiny armád Střed zpětně k 7. květnu na pouhých 600 000 až 650 000 mužů.³⁰ Důvod toho razantního poklesu v odhadech OKW v tuto chvíli nelze vysvětlit. Dalších 50 000 až 90 000 německých vojáků se nalézalo v týlových jednotkách v protektorátu.³¹ Podle přehledu OKW z 10. května³² měla mít k 1. květnu 1945 skupina armád Střed bez 7. armády 580 000 mužů a skupina armád Ostmark 450 000 mužů. Polní maršál Schörner při výslechu v sovětském zajetí 30. května uvedl, že skupina armád střed měla 500 000 mužů.³³

K 15. dubnu vykazovala skupina armád Střed 1377 bojeschopných tanků a samohybných děl, z toho 4. tanková armáda 638, 17. armáda 165 a 1. tanková armáda 574. Další hlášení pochází pravděpodobně z 18. dubna, kdy skupina armád Střed vykazovala 876 bojeschopných tanků a samohybných děl, z toho 4. tanková armáda 396, 17. armáda 125 a 1. tanková armáda 275.³⁴ Ke 4. tankové armádě máme k dispozici ještě neúplné hlášení o stavech bojové techniky k 25. dubnu 1945. U tankových divizí Hermann Göring a

²⁹ František NESVADBA, *Za svobodu Prahy*. Horizont, Praha 1980, s. 79 a poznámky č. 157 a 158 na s. 243.

³⁰ BA-MA, RW/44/I/58/ pag. 39. Viz Tomáš JÁKL, *Stavy německé armády v Českých zemích na konci války*. Historie a vojenství 54, r. 2005, č. 2, s. 112-114.

³¹ Viz Tomáš JÁKL, *Stavy německé armády v Českých zemích na konci války*. Historie a vojenství 54, r. 2005, č. 2, s. 112-114.

³² CAMO, f. 500, o. 12450, d. 214, s. 97. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

³³ CAMO, f. 500, o. 12450, d. 230, s. 105. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

³⁴ Tomáš JÁKL, *Počty tanků a samohybných děl německé 4. tankové, 17., 1. tankové a 8. armády v polovině dubna 1945*. Historie a vojenství 56, r. 2007, č. 1, s. 103-107.

Brandenburg klesl počet tanků a samohybných děl oproti stavu z 15. dubna na třetinu. U 20. tankové divize se naopak zvýšil o polovinu.³⁵

V hlášení ze 6. května 1945 skupina armád Střed uváděla, že palivo i střelivo jí vydrží ještě na 21 dní.³⁶

2.5 Frontové boje skupiny armád Střed na přelomu dubna a května 1945

Německou frontu od Šumavy až přibližně k Saské Kamenici držela 7. armáda. Ta se za české pohraniční hory ukryla po ústupu od Rýna, při kterém sváděla boje na zdrženou s americkou armádou. V posledních dnech dubna bojovala s americkou 3. armádou o šumavské průsmyky. Od počátku května byla podřízena skupině armád Střed.

Na východ od 7. armády, zhruba mezi Saskou Kamenicí a Lužickou Nisou byla postavení 4. tankové armády. Tato armáda sváděla 16. až 28. dubna v Lužici boje s polskými a sovětskými jednotkami na jižním křídle bitvy o Berlín. Po 28. dubnu stabilizovala frontu severně od Budyšína.³⁷

Slezské podhůří Krkonoš, Orlických hor a Jeseníků bránila 17. armáda, která měla za sebou neúspěšné pokusy vyprostit Vratislav, obklíčenou v únoru, ležící před jejími liniemi.³⁸

Nejsilnější z armád skupiny armád Střed, 1. tanková armáda, blokovala od 10. března do konce dubna v prostoru Ostravy pokusy 4. ukrajinského frontu o průnik na

³⁵ Michal PLAVEC, *Svědomy a odpovědnost k národu si žádá odsun německých žen a dětí. Poslední měsíc války v Čechách a na Moravě (8. dubna - 8. května 1945) v dešifrovaných depeších německého velení.* Historie a vojenství 61, r. 2012, č. 2, s. 94-111, tabulka s. 102.

³⁶ Michal PLAVEC, *Svědomy a odpovědnost k národu si žádá odsun německých žen a dětí. Poslední měsíc války v Čechách a na Moravě (8. dubna - 8. května 1945) v dešifrovaných depeších německého velení.* Historie a vojenství 61, r. 2012, č. 2, s. 94-111, s. 111. Podrobné hlášení o stavu paliv k 29. 4. 1945 viz: CAMO, f. 500, o. 12450, d. 223, s. 22-23. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

³⁷ Hans Von AHLFEN, *Der Kampf um Schlesien 1944/1945*, Motorbuch Verlag, Stuttgart 1995.

³⁸ Michal PLAVEC, *Svědomy a odpovědnost k národu si žádá odsun německých žen a dětí. Poslední měsíc války v Čechách a na Moravě (8. dubna - 8. května 1945) v dešifrovaných depeších německého velení.* Historie a vojenství 61, r. 2012, č. 2, s. 94-111.

Moravu ze severu.³⁹ Druhý útok proti této armádě na našem území přišel od jihu. Po dobytí Brna 26. dubna se 2. ukrajinský front stočil na severovýchod ve směru Vyškov - Prostějov - Olomouc. Němcům se útok podařilo zastavit až 4. května jižně od Prostějova. Jednotkám 4. ukrajinského frontu se v té době podařil průlom u Opavy a na Olomouc zamířil přes Moravský Beroun a Šternberk. Aby 1. tanková armáda unikla z obklíčení, které jí hrozilo po sovětském postupu od Opavy a od Brna, vyklidila Ostravu a 8. května zaujala novou obrannou linii západně od Olomouce.⁴⁰

Frontu od Brna na jih bránila skupina armád Süd, od května 1945 přejmenovaná na Ostmark. Z jejích armád se na našem území nacházela 8. armáda. Další armády této skupiny armád se nacházely už na rakouském území.⁴¹

2.6 Remeš – Flensburg – Moskva

Po společné domluvě se sovětskou stranou se v Německu Američané ve druhé polovině dubna 1945 zastavili na linii Labe – Freiberská Mulda (Freiberger Mulde) – Saská Kamenice – Cvikovská Mulda (Zwickauer Mulde) – hranice ČSR. Jejich průzkum v prostoru Lipska překročil Muldu, a 25. dubna se setkal u Torgavy (Torgau) na Labi se sovětskými vojáky. Současně Američané postupovali údolím Dunaje do Rakouska. Hlavními cíli spojeneckého postupu na západní frontě v té době byly Linec a Lübeck. Dne 30. dubna oznámil vrchní velitel Spojeneckých expedičních sil generál Dwight David Eisenhower náčelníku sovětského generálního štábu, generálu Alexeji Innokentěviči Antonovovi, že předpokládá postup amerických sil v Československu po linii Karlovy Vary – Plzeň – České Budějovice s čímž Moskva souhlasila. Těsně před zahálením postupu do Čech se 4. května obrátil opět na sovětskou stranu s tím, že jeho jednotky mohou postoupit za předem oznámenou linii a obsadit levé břehy Vltavy a Labe. Již 5. května generál Antonov odpověděl, že sovětská operace k očištění obou břehů Vltavy již

³⁹ Tomáš JAKL, *Úseky těžkého opevnění MO a OP v boji*. In: *Fortsborník 7/II*, 2002, s. 88-108.

Tomáš JAKL, *Německá obrana čs. opevnění ve Slezsku*. Historie a vojenství. 53, r. 2004, č. 3, s. 91-96.

⁴⁰ Hans Von AHLFEN, *Der Kampf um Schlesien 1944/1945*, Motorbuch Verlag, Stuttgart 1995. Tomáš JAKL, *Úseky těžkého opevnění MO a OP v boji*. In: *Fortsborník 7/II*, 2002, s. 88-108. Tomáš JAKL, *Německá obrana čs. opevnění ve Slezsku*. Historie a vojenství. 53, r. 2004, č. 3, s. 91-96.

⁴¹ Manfred RAUCHENSTEINER, *Krieg in Österreich 1945*. Österreichischer Bundesverlag, Wien 1970.

probíhá a případný americký postup by přinesl „promísení vojsk“.⁴² Tato odpověď umožňovala nejen interpretaci, že se promísí vojska sovětská a americká, ale především, že se mohou promíchat vojska americká a německá a Rudá armáda začne na Američany střílet. Této zřejmé výhrůžky si musel být Eisenhower vědom.

Co se týče českých zemí, byl Eisenhower od dubna 1945 pod politickým tlakem zejména z Londýna, aby jeho vojska vstoupila do Prahy jako první.⁴³ Do Eisenhowerova rozhodování však bezděky zasáhl německý státní ministr pro Čechy a Moravu Karl Hermann Frank. Dne 30. dubna 1945 odeslal Heinrichu Himmlerovi radiogram, ve kterém vyjádřil naději, že západní Spojenci budou mít zájem poskytnout ochranu Čechům a vstoupí na území protektorátu. To by podle něj jednak vytvořilo situaci, ve které by bylo možné zachránit pět milionů Němců před Rudou armádou, jednak by to mohlo vnést konflikt do protiněmecké koalice, podobně jako Polská otázka. Tuto depeši ovšem zachytila a dešifrovala britská tajná služba v Bletchley Parku, která ji postoupila nejvyšším spojeneckým velitelům.⁴⁴ Zda Eisenhower tento dokument četl, není pozitivně doloženo, ale je to více než pravděpodobné. Obsah jeho hovoru při večeři v Remeši 5. května 1945 tak, jak jej zaznamenal jeho pobočník Harry C. Butcher, navíc napovídá, že byl s obsahem depeše skutečně obeznámen. Eisenhower tehdy svým spolupracovníkům popsal, že Němci se snaží využít situaci v Čechách pro vyvolání roztržky mezi západními a východními spojenci, a eventuální postup amerických jednotek do nitra Čech by považovali za svou výhodu.⁴⁵ Depeši bylo možné interpretovat ale i tak, že zprávy o povstání v Praze mohou být podvržené Němci, k vylákání amerických jednotek do Prahy.

⁴² Údaj o tom, že Američané nesměli překročit demarkační čáru na žádost Sovětského svazu, byl v Československu poprvé publikován v roce 1947. Viz: Jaroslav DRÁBEK, *Ještě propaganda, která zabíjí*. Dnešek, r. 1947, č. 20-21, s. 306–308. Dr. A. P., *Milé redakci „Dneška“*. Dnešek, r. 1947, č. 23, s. 363. Jk, *Propaganda, která zabíjí (Osvobození Prahy 1945)*. Dnešek, r. 1947, č. 24, s. 369–370. Problematiku stanovení linie dotyku a komunikaci Eisenhower – Antonov shrnuje nejnověji Stanislav Kokoška. Viz: Stanislav KOKOŠKA, *Ztracené vítězství*. In: *Nultá hodina? Nadační fond angažovaných nestraníků*, Praha 2011, ISBN 978-80-85494-92-1, s. 35–55. Viz též: TNA/PRO, WO 219/2147/SHAEF FWD 330/05.

⁴³ Vít SMETANA, *Národní mytologie mezi západem a východem*. In: *Nultá hodina? Nadační fond angažovaných nestraníků*, Praha 2011, ISBN 978-80-85494-92-1, s. 103 – 140, zejména s. 122–123.

⁴⁴ TNA/PRO, DEFE 3-573, s. 545, 546. Viz příloha I.

⁴⁵ Harry C. BUTCHER, *Tři roky s Eisenhowerem. Svazek 2. Naše vojsko*, Praha 2005, ISBN 978-80-206-0776-5, s. 328.

Nejnovější česká historiografie přesvědčivě vyvrátila tvrzení Edvarda Beneše o tom, že v Jaltě bylo Československo zařazeno do sovětské sféry vlivu.⁴⁶ Tato, zřejmě správná teze ovšem současně pomíjí jeden závažný moment. Přestože se v Jaltě o československém území výslovně nejednalo, měly výsledky jaltské konference na vojenské operace v Českých zemích nakonec nečekaně velký vliv. Mezi výsledky konference byl totiž také závazek Sovětského svazu vypovědět válku Japonskému císařství do dvou či tří měsíců po skončení války v Evropě.⁴⁷ Dohoda o připojení Sovětského svazu k tažení proti Japonsku znamenala potenciálně příliš zachráněných amerických životů na to, aby Eisenhower riskoval její anulování roztržkou se Sovětským svazem v posledních hodinách války v Evropě.⁴⁸ Spolu s Frankovou depeší to patrně bylo dostatečným důvodem, aby generálu Pattonovi, veliteli 3. armády v Čechách, 6. května výslovně zakázal překračovat linii Karlovy Vary – Plzeň – České Budějovice.⁴⁹

Porady v sídle Dönitzovy vlády ve Flensburgu mezi 2. a 4. květnem skončily rozhodnutím, že skupina armád Střed do 18. května ustoupí bojem na čáru Labe – Vltava, kde Němci předpokládali demarkační linii mezi západními a východními Spojenci. Dönitz také 3. května vyzval K. H. Franka, aby Prahu vyhlásil otevřeným městem. V diplomacii nezkušený Frank ji ale vyhlásil městem lazaretním. Takový termín mezinárodní právo nezná, takže tento krok neměl žádný význam. Maršál Schörner nařídil 5. května skupině armád Střed provést operaci Květiny (Blumen-Operation). První tanková a sedmnáctá armáda se měly postupně stahovat bojem na západ. Jednotlivým obranným liniím, které měly německé jednotky při ústupu obsazovat, dal Schörner jména květin: karafiát, tulipán, narcis a fialky (Nelke, Tulpe, Narzisse, Veilchen). Před sovětským úderem od Berlína jim měla krýt levý bok 4. tanková armáda v Krušných horách.⁵⁰

⁴⁶ Vít SMETANA, *Národní mytologie mezi západem a východem*. In: *Nultá hodina?* Nadační fond angažovaných nestraníků, Praha 2011, ISBN 978-80-85494-92-1, s. 103 – 140.

⁴⁷ *Protocol of Proceedings of Crimea Conference*. Dostupné na: <http://avalon.law.yale.edu/wwii/yalta.asp>.

⁴⁸ Vít SMETANA, *Národní mytologie mezi západem a východem*. In: *Nultá hodina?* Nadační fond angažovaných nestraníků, Praha 2011, ISBN 978-80-85494-92-1, s. 103 – 140, zejména s. 122–123.

⁴⁹ George S. PATTON, *Válka mýma očima*. Svoboda, Praha 1992, ISBN 80-205-0236-X, s. 272. Viz též: TNA/PRO, Kew, WO 219/2147/Ref. No. FWD-20726.

⁵⁰ František NESVADBA, *Za svobodu Prahy*. Horizont, Praha 1980, s. 87. *Schörner, der laute Kamerad*. Der Spiegel, r. 1955, č. 7, s. 11–18.

Němci se v té době snažili si pomocí dílčích kapitulací svých jednotek na západě uvolnit síly pro boj na východní frontě. Jejich cílem bylo, aby západní armády protihitlerovské koalice obsadily co největší část německého teritoria. Od 5. května vyjednával na Eisenhowerově velitelství v Remeši parlamentář Dönitzovy vlády, admirál von Friedeburg. Eisenhower ovšem už nechtěl o žádné další dílčí kapitulaci, nebo dokonce o separátní kapitulaci na západě ani slyšet a jedině, co požadoval, byla bezpodmínečná kapitulace Německa před všemi spojenci. K tomu ovšem generál von Friedeburg neměl dostatečné plné moci. Německé jednotky navíc měly kapitulovat před těmi armádami, proti kterým právě stály, čemuž se Němci snažili za všech okolností vyhnout. Situaci navíc Němcům zkomplikovalo České povstání.

Po informaci o povstání Praze ve Flensburgu pochopili, že organizovaný ústup bojem skupiny armád Střed je ohrožen. Odeslali proto k Eisenhowerovi generála Jodla, který již plnými mocemi k podpisu kapitulace vybaven byl.⁵¹ Jodl se snažil získat pro německé skupiny armád na východní frontě co nejvíce času, ke stažení na západ. Keitl dokonce o své újmě vydal 6. května rozkaz neklást odpor americkým vojskům, postupujícím na východ do protektorátu a jižněji.⁵² Po Eisenhowerově pohrůžce, že spojenecké linie uzavře okamžitě vojákům i civilistům, se stal přístupnějším. Němci nyní navrhli, aby kapitulace vstoupila v platnost 48 hodin po podpisu kapituláční listiny. To Eisenhower odmítl také, protože by to stanovení konce bojových operací dávalo do rukou Němcům. Na opakované německé žádosti o prodloužení doby ke stažení na západ reagoval Eisenhower upozorněním, že za 48 hodin od půlnoci ze 6. na 7. května uzavře demarkační čáru a nepřijme do zajetí jediného Němce. Jodl tvrdil, že OKW již nemá se všemi německými jednotkami spojení. Proto se mu podařilo dosáhnout stanovení 23:00 středoevropského času 8. května do kdy ještě případné německé operace neměly být považovány za vzepření se kapitulací, ale pouze za následek špatné informovanosti. Doufal, že Schörner se za tuto dobu stihne stáhnout k Američanům. Nakonec Jodl brzy

⁵¹ AČT, *Májové mýty*. Diskusní pořad z cyklu *Sněží*, premiéra úterý 8. 5. 2001 22:20 na ČT2, diskusní příspěvek Jana Křena. Marlis G. STEINERT, *Die 23 Tage der Regierung Dönitz*. Wilhelm Heyne Verlag, München 1978, ISBN 3-453-48038-4, s. 197 a 198. Stanislav ZÁMEČNÍK, *Český odboj a národní povstání v květnu 1945*. Naše vojsko, Praha 2006, ISBN 80-206-0812-5, s. 107.

⁵² CAMO, f. 500, o. 12450, d. 246, s. 6. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

ráno 7. května německou bezpodmínečnou kapitulace před všemi Spojenci v Remeši podepsal.⁵³ Válka v Evropě měla skončit ve 23:00 středoevropského času 8. května 1945.⁵⁴

V bodu dvě kapitulací listiny stálo, že Němci složí zbraně těm spojeneckým vojskům, proti kterým stojí na frontě. Problém ovšem byl v interpretaci rozhodné doby, kdy tak mají učinit. V anglické verzi je možná interpretace, že německé jednotky zůstanou v pozicích, které zaujímaly v okamžiku přijetí rozkazu ke kapitulaci. Eisenhower tím chtěl dosáhnout, aby německé jednotky na východní frontě zůstaly ve svých pozicích. Jak Němci, tak sověti bod dva interpretovali tak, že německé jednotky budou kapitulovat před těmi spojenci, před kterými budou stát ve 23.00 SEČ 8. května.

Generál Eisenhower byl nepochybně motivován snahou učinit vše pro to, aby zkrátil válku co nejvíce, a tím zmenšil ztráty na životech. V rámci mantinelů, nastavených v Jaltě dohodou o vstupu Sovětského svazu do války proti Japonsku, nicméně nebyl ochoten riskovat otevřenou roztržku se Sovětským svazem. Připravovaná invaze na japonské ostrovy hrozila astronomickými ztrátami na životech v řadách amerických vojáků. Pokud by svou činností v Evropě připravil spojence o podporu Sovětského svazu v tažení proti Japonsku, hrozilo nebezpečí, že tyto ztráty padnou na jeho hlavu. A naopak, účast Rudé armády je mohla eventuálně snížit, o což Eisenhowerovi – patrně – šlo především. Nikdo navíc nemohl říci, zda se po osvobození dělnické třídy ve východní Evropě Stalin nerozhodne osvobodit proletariát i ve zbytku starého kontinentu. Eisenhower byl patrně ten poslední, kdo by k tomu dosavadnímu sovětskému spojenci chtěl dát jakoukoliv záminku.

Záměr, který sledoval ustanoveními remešské kapitulace, lze kromě toho ještě interpretovat dvěma způsoby. Jednak mohl zkrácením lhůty pro ústup skupiny armád Střed sledovat narušení jejího plánu na ústup bojem, a tím usnadnění její likvidace Rudou armádou. Na druhou stranu, pokud by Skupina armád Střed dodržela znění protokolu, zůstala by stát na Moravě a v předhůří českých pohraničních hor ve Slezsku a Lužici a vzdala se zde Rudé armádě, české země by byly zcela uchráněny bojových operací a Rudá armáda by neměla důvod vtáhnout do Prahy. Neznamená to ovšem, že Eisenhower ztratil ze zřetele možnost obsazení Prahy americkou armádou. Pokud by boje v Praze pokračovaly i po půlnoci na 9. května, byl by mohl v Praze legitimně zasáhnout i

⁵³ Dwight D. EISENHOWER, *O invasi a vítězství*. Naše vojsko, Praha 1947, s. 182-183. Harry C. BUTCHER, *Tři roky s Eisenhowerem*. Svazek 2. Naše vojsko, Praha 2005, ISBN 978-80-206-0776-5, s. 333.

⁵⁴ Viz příloha 3.

americkými silami. Jak doložil Stanislav Kokoška, přípravy na tento zásah u americké 16. obrněné divize v Plzni probíhaly.⁵⁵

Němci v Remeši se jej pokusili obelhat, a aby umožnili Schörnerovi stáhnout skupinu armád Střed na západ, tvrdili, že už s ním ztratili spojení. Eisenhower proto vyslal k Schörnerovi své kavaleristy ze 16. obrněné divize, kteří z Plzně až do Velichovek ráno 8. května 1945 dovezli plukovníka generálního štábu Wilhelma Meyer-Detringa s písemným zněním remešské kapitulace.⁵⁶ Misi do Velichovek však můžeme interpretovat také jako Eisenhowerovu sondu do českého vnitrozemí, která měla ověřit, zda Schörner nestahuje vojáky z východní fronty na západ. Důkazů proti Schörnerovi našla mise nepochybně dostatek.⁵⁷ Je také pravděpodobné, že teprve až po hlášení amerických zpravodajských důstojníků z doprovodu mise do Velichovek, Eisenhower uvěřil v autenticitu českého povstání a přestal jej považovat za německou intriku. To je však z dostupných pramenů pouze neprokazatelná hypotéza.

Eisenhowerovi zkřížilo plány německé vrchní velení. Snad stále věřilo na možnost spojení se západními spojenci a zahnání Rudé armády na východ, snad si chybně vyložilo Eisenhowerův záměr, snad pouze chtělo Eisenhowera postavit před fait accompli a dát šanci na únik před sovětským zajištěním co možná největšímu počtu německých vojáků. V rozporu se zněním remešské kapitulace vydalo rozkazy, kterými přes výslovné Eisenhowerovo varování stáhlo své vojáky z východní fronty k americké demarkační čáře. OKW hlásilo výsledky jednání o kapitulaci podřízeným skupinám armád 7. května v 7:40 ráno.⁵⁸ V hlášení je uvedeno, že operace mohou trvat do 01:00 9. května německého letního času.⁵⁹ Schörner poslal 8. května 01:20 stížnost na povstalce, že znemožňují velení

⁵⁵ Stanislav KOKOŠKA, *Ztracené vítězství*. In: *Nultá hodina?* Nadační fond angažovaných nestraníků, Praha 2011, ISBN 978-80-85494-92-1, s. 54–55 a 220.

⁵⁶ Pavel ŽÁČEK, *Meyer-Detringova mise do štábu Heeresgruppe "Mitte"*. *Historie a vojenství* 54, r. 2005, č. 4, s. 95–98. Viz též: CAMO, f. 500, o. 12450, d. 215, s. 60–63; d. 258, s. 61–62 a 65; d. 249, s. 88–89 a 92. dostupné na: <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

⁵⁷ Edgar WILKERSON a kol., *V Corps Operations in the ETO 6 January 1942 - 9 May 1945*. 668th Engineer Topo Co., Plzeň 1945.

⁵⁸ CAMO, f. 500, o. 12450, d. 251, s. 95. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

⁵⁹ CAMO, f. 500, o. 12450, d. 246, s. 31–33. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

tím, že obsadili vysílače.⁶⁰ V sovětském zajetí pak ale tvrdil, že poslední rozkazy od německého vrchního velení dostal po obědě 7. května. Byl to rozkaz o bezpodmínečné kapitulaci. Jednotkám jej prý nepředal proto, že předpokládal, že by jej nevyplnily.⁶¹ Tak jako tak se o kapitulaci Německa vojáci skupiny armád Střed dozvídali pouze od obyvatelstva, případně až v zajetí.⁶²

Veškeré konsekvence remešské kapitulace byly zřejmé v Moskvě, které šlo primárně o rozšíření svého mocenského vlivu bez ohledu na lidské ztráty cizí i vlastní. Moskva proto urychlila plánovanou pražskou operaci. Snaha OKW využít termínu do 23.00 8. května ke stažení skupin armád Mitte a Ostmark ovšem vyhovovala Stalinovi, který původně remešskou kapitulaci nijak neuvítal.⁶³ V souladu s jejím zněním teď ovšem mohl dát svým vojákům na frontě rozkaz odzbrojit německé jednotky, které stojí proti nim, a pokud tak neučiní, vyrazit za nimi a pronásledovat je, dokud zbraně nesloží. Aby formálně vyhověly podmínkám remešské kapitulace, dostaly sovětské jednotky, pronásledující ustupující Němce, rozkaz, o půlnoci z 8. na 9. přijmout německé zbraně, pokud se ovšem německé jednotky nezastaví, měly pokračovat v pronásledování.⁶⁴ A to učinily.

Eisenhower oznámil OKW telegramem 10. května 1945, že velitelé Hgr. Mitte a Süd nedodrželi ustanovení kapitulace, nezůstali ve svých pozicích a nesložili zbraně. Proto je Američané nepřijali do zajetí.⁶⁵ V dopise Žukovovi z 11. května se OKW vymlouvalo na povstalce v Čechách, kteří měli údajně zamezit šíření rozkazů o kapitulaci.⁶⁶ Ještě 22.

⁶⁰ CAMO, f. 500, o. 12450, d. 255, s. 29. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

⁶¹ CAMO, f. 500, o. 12450, d. 230, s. 105. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

⁶² CAMO, f. 500, o. 12450, d. 325, s. 76–80. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

⁶³ Sergej Matvejevič ŠTEMENKO, *Generální štáb za války: kniha druhá*. Naše vojsko, Praha 1974, s. 393–395.

⁶⁴ František NESVADBA, *Za svobodu Prahy*. Horizont, Praha 1980, s. 189–191.

⁶⁵ CAMO, f. 500, o. 12450, d. 262, s. 7. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

⁶⁶ CAMO, f. 500, o. 12450, d. 258, s. 5 a 65. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

května došlo na OKW hlášení, že v českomoravském prostoru jsou mezi východními a západními liniemi zajímání němečtí vojáci a vydávání Rusům.⁶⁷

Německý odchod z východní fronty, vytvořil vakuum, které za Němci zaplnila Rudá armáda. Nelze se proto divit Eisenhowerově „bezcitnosti“, která dodnes způsobuje rozhořčení mezi německými veterány, když nařídil americké linie uzavřít a vojáky z jednotek z východní fronty vydat Rudé armádě.

Goebbelsova propaganda do poslední chvíle operovala s představou, že ihned po porážce Německa dojde ke střetu mezi dosavadními západními a východními Spojenci a že v protisovětském boji bude místo i pro nacisty.⁶⁸ Této představě věřili nejen němečtí vojáci, pro které byla poslední nadějí na zvrát prohrané války, ale věřil jí i Stalin. Sověti se proto snažili zajmout co nejvíce německých vojáků, kteří z jejich perspektivy znamenali možnou posilu Západu v nadcházející konfrontaci.⁶⁹ Dalším, nevysloveným důvodem tohoto honu na lidi mohla být snaha zajistit co nejvíce otrockých pracovních sil pro válkou zničené sovětské hospodářství. Ani Němci, ani Stalin také upřímně nevěřili, že Eisenhower uzavřené spojenecké smlouvy opravdu dodrží. Navíc si znění německé kapitulace z Remeše interpretovali tak, jak to bylo výhodné pro ně. Pro sovětský pohled na věc pak bylo z prestižních důvodů nepřijatelné připomínat, že téměř polovinu německých zajatců v Čechách získalo díky americkému uzavření demarkační čáry. Pro Američany pak vzhledem k úloze Spolkové republiky Německa v případné obraně před sovětskou

⁶⁷ CAMO, f. 500, o. 12450, d. 266, s. 8. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

⁶⁸ Názorný je případ propagandistického velkofilmu Veita Harlana *Kolberg*, jako aluze na nečekaný obrat mezinárodní situace v závěru sedmileté války. Viz: Petr KOPAL, *Film a historie - propaganda: o zkoumání fenoménu, který otřásl (otřásá) světem*. Paměť a dějiny, r. 9 (2015), č. 1, s. 123-129. Též Miroslav ČVANČARA, *Geobbelsova celuloidová zbraň*. Historický kaleidoskop, 20 Leden 2012. Dostupné na: <http://www.historickykaleidoskop.cz/zajimavosti/geobbelsova-celuloidova-zbran.html> Velké naděje vkládali nacisté do úmrtí presidenta USA Franklina Delano Roosevelta 12. dubna 1945. Viz: Alan BULLOCK, *Hitler a Stalin. Paralelní životopisy*. Mustang, Plzeň 1995, ISBN 80-85831-51-1, s. 861. Komentář německého důstojníka k teoriím a iluzím, panujícím v německém zázemí na konci války, viz Pavel ŽÁČEK, *Vlasovci německým pohledem: anabáze 1. pěší divize Ozbrojených sil KONR na jaře 1945*. In: *Securitas imperii*, Sv. 18/1. Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2011, s. 260-288, zejména s. 277.

⁶⁹ Sergej Matvejevič ŠTEMENKO, *Generální štáb za války: kniha druhá*. Naše vojsko, Praha 1974, s. 397. Otakar MACHOTKA (ed.), *Pražské povstání 1945*. Rada svobodného Československa, Washington D. C. 1965, s. 83.

intervencí v dobách studené války nebylo vhodné „Eisenhowerovu bezcitnost“ příliš připomínat.

2.7 „Der Kreig geht seinem Ende zu“

České povstání, které vypuklo 1. května v Přerově, záhy potlačily bojové skupiny vyčleněné z frontové armády a pohotovostní policejní útvary z Holešova a Olomouce.⁷⁰ 2. května, po mylné zprávě o německé kapitulaci, vypukly nepokoje v Nymburce. Nepokoje se podařilo udržet v neozbrojených mezích a německé vojsko zachovalo zdrženlivost.⁷¹ Téhož dne začaly přestřelky mezi Němci a vlasovci na Rakovnicku a Berounsku.⁷² 3. května povstalo Podkrkonoší. Místní německé posádky byly obklíčeny, některé se stáhly na tehdejší říšské území. Proti povstalcům v této oblasti vyrazily jednotky gestapa z Mladé Boleslavi, armádní posily z Turnova a Volkssturm z Rokytnice nad Jizerou a Vrchlabí.⁷³

Dne 5. května propuklo povstání na celém českém území. Civilní správu v obcích přebíraly revoluční národní výbory, jednotky povstaleckých vojenských velitelství oblehly a v mnoha případech zlikvidovaly místní německé posádky. Povstalci paralyzovali protektorát a vážně ochromili tylový provoz skupiny armád Střed. Silniční a železniční mosty a tunely hlavního města byly velmi důležité pro připravované stažení skupiny armád Střed na novou obrannou linii.

Proti pražským povstalcům vyrazil dvěma bojovými skupinami bojový svazek SS „Wallenstein“ z benešovského cvičiště zbraní SS, bojová skupina „Milowitz“ z milovického vojenského prostoru, bojová skupina generála Reimanna z Českého Brodu a z fronty u Drážďan i bojová skupina 4. pluku SS „Der Führer“. Části 2. tankové divize na nádraží v Hořovicích, které dostaly rozkaz postupovat na Prahu po plzeňské silnici, byly

⁷⁰ Gustav VOŽDA, *Přerovské povstání 1. května 1945*. Okresní vlastivědné muzeum, Přerov 1980. Jiří LAPÁČEK, *Příspěvek k poznání Přerovského povstání*. In: *Sborník Státního okresního archivu Přerov* sv. 23. Zemský archiv v Opavě - Státní okresní archiv Přerov, Přerov 2015, s. 78-121.

⁷¹ *Květen 1945*. Kaplanka 3, příloha týdeníku Nymbursko, Nymburk 1995, s. 3, 8.

⁷² Zuzana PIVCOVÁ, *Vlasovci v Čechách na konci války*. *Historie a vojenství* 45, r. 1996, č. 1, s. 157-164.

⁷³ Miroslav HAVLÍČEK, *Protifašistické hnutí na horním Pojizeří v letech 1938-1945*. Odbor školství a kultury ONV, Jablonec nad Nisou 1965.

napadeny vlasovci a namísto dalšího boje raději odjely na západ. Ostatní jednotky se v Praze zapletly do pouličních bojů s povstanci a vlasovci a přes často brutální postup se jim do 8. května pražský komunikační uzel nepodařilo uvolnit.⁷⁴

Jednotky z vojenských prostorů a z míst, kde si Němci zachovali iniciativu (například velitelství skupiny armád Střed ve Velichovkách), vedle toho vysílaly trestné výpravy do svého okolí, provázené popravami zajatých povstalců a také místních německých velitelů, kteří si dovolili s povstanci vyjednávat nebo před nimi dokonce kapitulovat.

Dne 5. května slíbil maršál Schörner v emotivním rozkazu vojákům své armádní skupiny, že je bezpečně dovede do vlasti.⁷⁵ Na oplátku od nich žádal tuhou disciplínu. Patrně také zahájil stahování týlových jednotek podle plánu ze 4. května, protože například Mělníkem, Semily a Peckou už 5. května projíždělo ustupující německé vojsko. Započal i ústup po železnici.

Dne 7. května přišel z Flensburgu do Velichovek rádiem rozkaz převést okamžitě maximum jednotek z východní fronty na západ. Schörner proto nařídil v noci ze 7. na 8. začít urychleně stahovat týlové jednotky frontových divizí a ráno 8. května stáhnout na západ i všechny frontové bojové jednotky.⁷⁶

Pro povstalecké jednotky, schopné paralyzovat německý tyl do příchodu spojeneckých armád, to ovšem znamenalo katastrofu. V západních Čechách sice povstání vítězně skončilo příchodem americké armády, ale východně od mezispojenecké demarkační linie dostaly události tragický spád. Od 7. května se z východu namísto Spojenců začaly valit frontové divize skupiny armád Mitte. Tyto vojáky už sice žádné systematické potlačování povstání nezajímalo, jejich jediným cílem ale bylo za každou

⁷⁴ Stanislav KOKOŠKA. *Praha v květnu 1945*. Nakladatelství lidové noviny, Praha 2005. Pavel ŽÁČEK, *Poslední dny velitele Waffen-SS Čechy a Morava*. Historie a vojenství 54, r. 2005, č. 2, s. 105–111.

⁷⁵ Viz příloha 2.

⁷⁶ Znění těchto Schörnerových rozkazů k dispozici nemáme. O jejich existenci hovoří radiogram od velitele výcvikového prostoru Waffen-SS Böhmen Karrasche Pücklerovi z rána 8. května. Viz Michal PLAVEC, *Svědomy a odpovědnost k národu si žádá odsun německých žen a dětí. Poslední měsíc války v Čechách a na Moravě (8. dubna - 8. května 1945) v dešifrovaných depeších německého velení*. Historie a vojenství 61 (2012), č. 2, s. 94-111, dokument DEFE 3-572 KO2085 8. května Karrasch Pücklerovi. Karrasch vyklidil cvičiště 8. května 1945 večer. Viz: Josef PETRÁŇ, *Dvacáté století v Ouběnicích*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2009, s. 337, ISBN 978-80-7106-605-7. Dále viz Manfred RAUCHENSTEINER, *Krieg in Österreich 1945*. Österreichischer Bundesverlag, Wien 1970.

cenu se dostat na západ, kde očekávali v zajetí lepší zacházení než u Sovětů. Polovina Moravy a větší část Čech zažily krvavou lázeň v rozsahu jako snad naposledy za třicetileté války.

Ze Schörnerových jednotek měla k Američanům nejbližší 7. armáda. Její divize kapitulovaly do rukou 3. americké armády mezi 5. a 7. květnem. Pro ústup zbylých tří armád skupiny armád Střed byla klíčová 4. tanková armáda v předhůří Krušných hor, která měla zadržet očekávaný sovětský úder od Berlína. Za ne zcela jasných okolností začaly ale její jednotky 6. května opouštět svá postavení.

Pražská operace 1. ukrajinského frontu začala už 6. května, o den dříve než měla, protože Němci u Míšně začali ustupovat na jih.⁷⁷ Sovětské tanky rychlé skupiny 1. ukrajinského frontu od Berlína nepostupovaly přímo na jih, na Drážďany, ale tankům sboru Herman Göring se vyhnuly odbočkou na západ. Ve městě Riesa přešly Labe a mezi nimi a Prahou stály jen ustupující slabé pěší divize levého křídla 4. tankové armády. 6. května začaly ustupovat na jih také divize sboru Grossdeutschland před 2. polskou armádou v Lužici.⁷⁸

Na frontě zůstal osamocený tankový sbor Herrmann Göring v postaveních severně od Drážďan. Po zjištění, že okolo jeho křídel pronikají bez odporu sovětské tanky, zahájil 7. května ústup také. V Drážďanech sbor přešel Labe, ale jeho další postup na jih vedl už pouze do boku sovětské 3. gardové tankové armády, postupující na Prahu. Většina sborových jednotek kapitulovala v Geißingu, pět kilometrů severně od Cínovce.⁷⁹

Nejdále k americkým liniím měly 17. a 1. tanková armáda. Jejich ústupové kolony se roztáhly po celém prostoru mezi frontou a Američany. První jely obvykle obrněné transportéry nebo alespoň vyzbrojené polopásové tahače s ozbrojeným výsadkem, který prorážel cestu povstaleckým územím. Některé kolony doprovázela i malá letadla. V kolonách bylo zařazeno vše, co uvezlo alespoň jednoho pěšáka. Za sebou tak jely promíchány nákladní i osobní automobily, autobusy, traktory, motocykly, sajdkáry i jízdní kola. Kolony nejednou postupovaly vedle sebe, po celé šířce silnice. V obcích a v místech protitankových záatarasů pak vznikaly beznadějně zácpy. Mnohá vozidla byla nepojízdná a

⁷⁷ Michail TRACHMAN (ed.), *Osvobození*. Progress, Moskva 1974. Též Ivan Georgijevič ZIBEROV, *Jak byla osvobozena Praha v květnu 1945*. Historie a vojenství, r. 1965, č. 2, s. 144.

⁷⁸ Stanisław KOMORNICKI – Zygmunt BIELECKI – Wanda BIGOSZEWSKA – Adam JOŃCA, *Wojsko polskie 1939-1945 barwa i broń*. Interpress, Warszawa 1984, s. 101–102.

⁷⁹ Roger James BENDER, „Herrman Göring“ *from Regiment to Panzer-Corps*. Bender, San Jose 1975.

táhly je jiné stroje, nákladní automobily často táhly až tři přívěsy přeplněné lidmi. Příkopy a pole podél silnic zaplnilo množství vraků, které už nebylo možné ani vléci, a také náhle nepotřebných děl. Za motorovými vozidly následovaly pomalejší koňské povozy. Jako kuriozitu je možné uvést, že Hlinskem projížděl voják na čtyřkoláku taženém dvěma vlčáky. Se stále vzrůstajícím odstupem následovaly pomalé pěší útvary. Na frontě zůstaly obrněné jednotky, které od 8. května začaly ustupovat také a alespoň zpočátku vedly boj na zdrženou.⁸⁰

Organizovaný ústup se ovšem záhy změnil v chaos. Zatímco skupina armád Ostmark zahájila ústup už 7. května večer, polní maršál Schörner vydal rozkaz k ústupu až dopoledne 8. května. Mezi levým křídlem skupiny armád Ostmark a pravým křídlem skupiny armád Střed vznikla jižně od Brna nechráněná mezera, do které okamžitě vjely tanky rychlé skupiny 2. ukrajinského frontu, směřující na Prahu.⁸¹

Mapa v příloze 8 znázorňuje hlavní ústupové osy; mnohé jednotky i jednotlivé stroje se ale pokoušely zkrátit si cestu po místních komunikacích. V lesích je napadaly partyzánské skupiny a povstalci vytlačení z obcí. Některé jednotky se točily v kruhu, podle povstalci obrácených ukazatelů směru. Velitelé menších jednotek rabovali školy, aby získali alespoň trochu použitelné mapy. Výjimkou nebylo ani zajímání místních lidí jako průvodců. Na některých německých mapách byly zakreslené jako hotové ještě nepostavené mosty přes Vltavu u Hladné a u Kučeře. Před neexistujícími mosty se nahromadilo množství odstavené techniky a mnoho německých vojáků zahynulo, když se snažili přeplavat na západní břeh Vltavy.

Sovětské letectvo se také snažilo zabránit ústupu bombardováním komunikačních uzlů. 8. května bombardovalo například Ždírec nad Doubravou, Liberec, Českou Lípu a Děčín; 9. května Nové Město na Moravě, Mladou Boleslav, Mělník, Roudnici nad Labem a Litoměřice. Celkem za těchto náletů zahynulo více než 1 200 českých civilistů a náletům

⁸⁰ *Přímým pohledem (Květen 1945 ve východočeských kronikách)*. Kruh, Hradec Králové 1985. Michal KAMP, *Konec 2. světové války na Havlíčkovobrodsku*. Muzeum Vysočiny, Havlíčkův Brod 2017, ISBN 978-80-87302-33-0.

⁸¹ Wolfgang PAUL, *Brennpunkte - die Geschichte der 6. Panzerdivision (1. leichte) 1937 - 1945*. Biblio, Osnabrück 1984.

padla za oběť i mladoboleslavská automobilka. I po náletech zůstaly ale protektorátní komunikace průjezdné a ústup pokračoval.⁸²

Dne 9. května Američané přestali brát další zajatce a uzavřeli demarkační čáru. Na komunikacích vedoucích k americkým liniím se začaly tvořit mnohakilometrové fronty desítek tisíc německých vojáků a civilistů.

Průjezd sovětských rychlých skupin na Prahu 8. a 9. května německý ústup příliš nenarušil. Pokud sovětské tanky narazily na ustupující kolonu, která obvykle takřka kolmo křížila jejich trasu, rozstřílely nejbližší vozidla, vraky odhrnuly na kraj silnice a pokračovaly dál. Po jejich průjezdu opět pokračoval proud německých vozidel ve směru na jihovýchod. Tak proběhly boje například u Roudnice nad Labem, Nové Vsi u Mělníka, Brandýsku, Stehlčevsi a jinde.⁸³

Pokud sovětské rychlé skupiny nechaly v některém místě posádku, často byla slabá a podlehla náporu. Některá místa vystřídala dočasného majitele i několikrát. Sovětům v koridoru za rychlými skupinami sice s pauzami, ale přesto neustále přijížděly další posily a zejména divize pravého křídla skupiny armád Střed měly s překonáním silnice Jihlava – Havlíčkův Brod – Čáslav velké problémy. 9. května došlo k bojům například u Golčova Jeníkova a Nového Bydžova. V noci na 10. května se Němci probíjeli na západ v Čáslavi, v Humpolci a na dalších místech.⁸⁴

S výjimkou koridorů, kterými projely rychlé skupiny, postupovaly hlavní síly Rudé armády s hodinovým až dvoudenním odstupem od německých zadních vojáků, které na mnoha místech sváděly boje na zdrženou. Například večer 9. května v prostoru běloveské celnice čtyři stíhače tanků z německého zadního voje zaskočily sovětskou protitankovou jednotku tažených 76mm kanónů. Zničily palbou dva nákladní automobily se zapřaženými děly a jedno dělo, jehož obsluha stihla zaujmout bojové postavení. Obsluhy dalších dvou děl zahájily palbu a z bezprostřední blízkosti tři ze stíhačů zničily.⁸⁵

⁸² Michal PLAVEC, *Květen plný emocí - letecké operace Rudé armády v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v roce 1945*. Historie a vojenství 64, r. 2015, č. 1, s. 41-56. Michal PLAVEC, *Stále živá historie - propaganda kolem sovětských náletů v květnu 1945*. Paměť a dějiny, r. 8, 2014, č. 2, s. 37-46.

⁸³ Tomáš JÁKL, *Fotografie jako historický pramen na příkladu vojenských operací ve středních Čechách v roce 1945*. Diplomová práce, FF UK, Praha 1997.

⁸⁴ Tomáš JÁKL, *Fotografie jako historický pramen na příkladu vojenských operací ve středních Čechách v roce 1945*. Diplomová práce, FF UK, Praha 1997.

⁸⁵ Václav SÁDLO – Alena ČTVRTEČKOVÁ, *Náchod za Protektorátu*. Regionální muzeum v Náchodě – nakladatelství Bor, Náchod 2012, ISBN 978-80-87607-06-0.

Německé zadní voje byly ale beznadějně pozadu, a když dorazily ke koridoru po rychlých skupinách, ten byl již nasycen sovětskými vojáky tak, že leckde vytvořil nepřekonatelnou překážku. Mnohé tankové posádky po zjištění beznadějnosti dalšího postupu v obrněncích, které přitahovaly nežádoucí pozornost, své stroje zapálily a v ústupu pokračovaly dále pěším pochodem neobydleným terénem. Tak 10. května, kolem třetí hodiny ranní, vstoupila Rudá armáda do Nového Města na Moravě, kde dosud hořely vraky vozidel ze včerejšího náletu, a povstalci odzbrojovali další příjíždějící německé vojáky. Kolem poledne se k městu přiblížil oddíl německých tanků, které se pokusily vynutit si průjezd městem. Když zjistili, ve městě jsou Sověti, tankisté opustili své stroje a snažili se uprchnout pěšky, byli však pochytní. Opuštěné vraky německých tanků stály na mnoha dalších místech, například u Letovic, u Senic na Hané, u Vladislavi u Třebíče, v Tišnově, ve Velkém Meziříčí a jinde.

Kolony stojící před americkými liniemi bezúspěšně vyjednávaly o přechodu k Američanům. Okolo 10. května se k nim přiblížily z východu sovětské jednotky a začaly jejich odzbrojování. Zadní voj jednotek stojících na sever od Čimelic, vyzbrojený údajně i tanky, se zakopal u Milína. Odpoledne 11. května byli k těmto postavením klamně vylákáni povstalečtí parlamentáři z Příbrami, byli však postříleni. V odvetu zaútočili příbramští povstalci, po ztrátě šedesáti bojovníků se ale museli stáhnout. V noci na 12. května, po příchodu prvních sovětských jednotek, které proti Milínu nasadily i dělostřelectvo a raketometry, se Němci stáhli na jih.⁸⁶

Ještě 12. května brzy ráno zničila v Březnici obsluha sovětského protitankového děla německý obrněný transportér z jednotky, která se chtěla probít k Američanům. Rozptýlení němečtí vojáci, přes den se ukrývající v lesích a v noci pochodující, byli zajímáni až do léta.⁸⁷

Velitel 8. armády ze skupiny armád Ostmark obdržel rozkaz k ústupu 7. května večer. S příchodem tmy měly jeho divize opustit východní frontu a zamířit na západ. Většině se to bez vážnějších problémů povedlo, pouze některé jednotky tankového sboru Feldherrnhalle byly zataženy do bojů na československém území, jako například v noci z

⁸⁶ Velfl Josef, Příbramsko a konec 2. světové války. In: *Slivice 1945 – poslední události 2. světové války na Příbramsku*. OÚ Příbram a OÚ Milín 1995.

⁸⁷ Tomáš JÁKL, *Fotografie jako historický pramen na příkladu vojenských operací ve středních Čechách v roce 1945*. Diplomová práce, FF UK, Praha 1997.

9. na 10. května se Sověty na Majdaleně u Třeboně. XXXXIII. sbor 8. armády kapituloval spolu se 6. tankovou armádou SS u Lince Američanům, kteří je později vydali Sovětům.⁸⁸

Dne 8. května ztratily boje v Praze smysl. Průchod Prahou se Němcům nepodařilo obnovit a frontové jednotky Prahu obcházely. Nejbližší severně od města jsou doloženy ústupové kolony 208. a 72. pěší divize v Brandýse nad Labem, jižně pak 10. divize tankových granátníků a 6. tankové divize na Podbrdsku. Pražská posádka proto večer 8. května kapitulovala do rukou povstalců, složila zbraně a odejela se vzdát k Američanům do Rokycan. Bojová skupina pluku SS „Der Führer“ odešla také, zbraně ale složila až před demarkační čarou v Rokycanech. S ní odejel K. H. Frank, který byl v Rokycanech po rozsáhlé pátrací akci českých četníků poznán a zatčen. Po krátkém pobytu v americkém zajetí byl vydán československé justici.⁸⁹

Poslední německá kolona, složená z větší části z vozidel bojových skupin Milovice a generála Reimanna, opustila centrum Prahy dopoledne 9. května, už za přestřelek se sovětskými tanky. Na jihovýchodním okraji Prahy dosáhla území ovládaného bojovou skupinou Wallenstein. S touto kolonou opustil Prahu také SS-Gruppenführer von Pückler-Burghaus.⁹⁰

Bojový svazek SS Wallenstein odešel ze svých postavení na jižním okraji Prahy až 9. května odpoledne po intervenci francouzských zpravodajských důstojníků od americké 5. pěší divize.⁹¹

2.8 Průběh ústupu u jednotlivých německých sborů a divizí

Průběh ústupu a místa kapitulace německých frontových jednotek na našem území jsou kvůli chaosu, jaký zde nastal, velmi nejisté. V zahraničních publikacích je někdy jako

⁸⁸ Manfred RAUCHENSTEINER, *Der Krieg in Österreich 1945*. Österreichischer Bundesverlag, Wien 1985.

⁸⁹ Tomáš JÁKL, *Příspěvek k výzbroji bojové skupiny "Der Führer" v pražském povstání*. Historie a vojenství 51, r. 2002, č. 3, s. 685-696.

⁹⁰ Tomáš JÁKL, *Pražský 9. květen 1945 ve fotografii*. In: *Historická fotografie*, r. 2002, č. 1, s. 39-50.

⁹¹ Ota HÁJEK, *Neznámá kapitola z osvobození Prahy*. Národní osvobození, r. 1995, č. 6, 21. 3. 1995.

místo kapitulace před sovětskou armádou uváděno poslední sídlo velitelství, jindy je místo kapitulace velitelství armády považováno za místo kapitulace všech jí podřízených divizí a podobně.⁹² Stejně jako se už patrně nepodaří rekonstruovat přesný průběh ústupu, také místa kapitulace mnohých divizí a pluků zůstanou už asi navždy zahalena tajemstvím.

Pro následující přehled jsme využili jednak publikované monografie o jednotlivých německých divizích, údaje o německých generálech, zajatých Rudu armádou, a také analýzu fotografických záběrů. Vozidla německé armády byla označena symboly, které jednoznačně identifikovaly jejich zařazení do té které jednotky.⁹³

2.8.1 Heeresgruppe Mitte

Polní maršál Schörner v sovětském zajetí při výslechu uvedl, že štáb skupiny armád střed vyrazil na západ večer 7. května. Jeho cílem byly Karlovy Vary, odkud měl řídit etapovité stahování skupiny armád na západ. Po celonoční jízdě měla být kolona štábu ráno 8. května rozprášena u Žatce sovětskými tanky.⁹⁴

Podle dalších svědectví se kolona přesouvala po trase Josefov – Mladá Boleslav – Litoměřice na letiště do Žatce, kde mělo být sídlo velitelství při ústupu. Namísto toho se však u žateckého letiště objevily sovětské tanky a štáb se urychleně přesunul do Podbořan. Dne 9. května 1945 okolo 10. hodiny se objevily sovětské tanky také u Podbořan. Náčelník štábu Hgr. Mitte von Natzmer proto pokračoval s kolonou štábu dále na západ, do Karlových Varů a Chebu, kde se vzdal americké 1. pěší divizi.⁹⁵ Hlavního inženýra Hgr. Mitte generálmajora Richarda Kretzera zajali 14. května 1945 v Karlových Varech sověšští

⁹² Georg TESSIN, *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939-1945*. Biblio Verlag, Osnabrück 1977- 1988, doposud 15. svazek.

⁹³ CAMO, f. 500, o. 12450, d. 212 a 270. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>. Peter SCHMITZ – Hans Jürgen THIESS, *Die Truppenkennzeichen der Verbände und Einheiten der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS und ihre Einsätze im Zweiten Weltkrieg 1939-1945. Band 1–4*. Biblio Verlag, Osnabrück 1987, 1991 a 2000.

⁹⁴ CAMO, f. 500, o. 12450, d. 230, s. 105. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>. Schörner při výslechu uváděl události poněkud jinak, než se odehrály. Viz další kapiola.

⁹⁵ BA-MA, RH 26-1002/8, s. 197–205.

vojáci.⁹⁶ Generálporučíka Paula Alberta Scheera, velitele pořádkové policie týlového prostoru Hgr. Mitte, zajali Sověti již 9. května 1945 u Tábora.⁹⁷

Nejpodivnější osud potkal generálporučíka Franze Geigera, velitele pořádkové policie v týlu skupiny armád Střed. Podařilo se mu 8. května získat dvě vozidla z kolony Velichovské mise i s posádkami, opožděná kvůli výměně pneumatiky, a s jejich pomocí se chtěl dostat do amerického zajetí. Vydával se za parlamentáře, který jede pod americkou ochranou vyjednávat do amerického hlavního stanu. V Ostroměři byl zajat českými povstalci, kteří Američany osvobodili. V noci z 8. na 9. května 1945 jej v zajetí zastřelila sovětská partyzánska.⁹⁸

2.8.2 Dezerce polního maršála Schörnera

Při výslechu v sovětském zajetí Schörner uvedl, že po rozbití kolony svého štábu sovětskými tanky u Žatce se převlékl do civilního oděvu a s pomocí místního obyvatelstva 9. května přešel americké linie jižně od Karlových Varů. Poté se skrýval v horách, odkud se dostal do Sankt Johannu v Rakousku.⁹⁹ Obecně se uvádí, že polní maršál Schörner odlétl ze Žatce v průzkumném letounu Storch 8. či 9. května.¹⁰⁰ Ovšem již 9. května se mu dostal na stopu agent americké 7. armády u města Mittersill v Rakousku. Pod záminkou, že jeho přítomnost je prozrazena, agent vylákal Schörnera do Sankt Johannu, kde jej 18. května

⁹⁶ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 121.

⁹⁷ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 191.

⁹⁸ Tomáš JÁKL, Incident v Ostroměři a identita domnělého Schörnerova dvojníka. *Historie a vojenství* 56 (2007), č. 2, s. 108-109.

⁹⁹ CAMO, f. 500, o. 12450, d. 230, s. 105–106. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

¹⁰⁰ Nyní v zahraniční literatuře nejčastěji uváděnou verzi o jeho odletu do Rakouska ráno 9. května uvádí např. James LUCAS, *Hitler's Commanders: German Action in the Field 1939-1945*. Frontline Books, Barnsley 2014, ISBN 978-1-84832-736-8, s. 171–172.

zatklí příslušníci americké 42. pěší divize.¹⁰¹ Američané pak Schörnera 28. května v Blindenmarktu vydali Rudé armádě.¹⁰²

Pokud ovšem Schörner jednal dopoledne 8. května s plukovníkem Meyer-Dtringem ve Velichovkách, a již 9. května zachytil jeho stopu americký agent u Mittersillu v Rakousku, je nejen zcela nevěrohodná Schörnerova verze o vlastním útěku po zemi u Karlových Varů, ale také veškeré verze, popisující jeho odlet letadlem ze Žatce či Podbořan. Nemohl být ani v pozemní koloně svého štábu, kterou rozprášili čeští povstalci v Ostroměři odpoledne 8. května, kde padl do zajetí generál Geiger.¹⁰³ S největší pravděpodobností tak polní maršál Schörner dezertoval kolem poledního 8. května letecky přímo z Velichovek, po ukončení jednání s Meyer-Dtringem.¹⁰⁴ Svědectví Jaroslava Litomiského, který měl být náhodným svědkem jeho odletu z Velichovek po jednání s Američany, tak získává na věrohodnosti.¹⁰⁵

2.8.3 Wehrkreis Böhmen und Mähren

Velitel branného obvodu generál Toussaint kapituloval večer 8. května 1945 do rukou československé armády. V noci z 8. na 9. května 1945 opustil Prahu v koloně bojové skupiny pluku SS Der Führer a v Rokycanech byl zajat Američany.¹⁰⁶ Později byl vydán do ČSR, kde byl dlouhá léta vězněn. Nakonec byl vyměněn do západního Německa za zatčené čs. špióny.

¹⁰¹ CAMO, f. 500, o. 12450, d. 325, s. 48–53. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

¹⁰² CAMO, f. 500, o. 12450, d. 230, s. 104–108. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

¹⁰³ Tomáš JÁKL. *Incident v Ostroměři a identita domnělého Schörnerova dvojníka*. *Historie a vojenství* 56, r. 2007, č. 2, s. 108–109.

¹⁰⁴ Standardní dolet letounu Fiesler Fi-156 Storch činil 400 km, za použití přídavné nádrže 1000 km. Přímá vzdálenost Velichovky – Mittersill je přibližně 540 km, vzdálenost Velichovky Žatec cca 200 km a vzdálenost Žatec – Mittersill pak cca 430 km.

¹⁰⁵ *Válka - vzpomínky Jaroslava Litomiského*. Dostupné na: <http://www.smirice.eu/valka/rusove.htm>

¹⁰⁶ NARA, National Archives Microfiche Publication M1035, Fiche 0129G, Wehrkreis Prague.

Velitel 193. pěší divize generálmajor Eckhard Konstantin von Geysso padl do sovětského zajetí v Československu 9. května 1945.¹⁰⁷ Pražská teritoriální Division Nr. 539 byla zapojena do bojů s pražskými povstanci a její části patrně opustily Prahu v noci z 8. na 9. května 1945. Brněnská Division Nr. 540 byla složená ze zeměbraneckých praporů, doplňovaných z Rakouska, které plnily strážní úkoly. Po přiblížení fronty mužstvo divize pohltila 1. tanková armáda. Štáb divize živořil poblíž Brna, odkud 8. května 1945 ustoupil k Vltavě, kde byl zajat Rudou armádou.¹⁰⁸ Jejího velitele generálmajora Friedricha Karla Gottschalka zajali sovětské vojáci 10. května 1945 v Bernarticích a později ho vydali do Československa.¹⁰⁹

V Čimelicích, o půlnoci na 12. května, před sovětským generálem Serjoginem a americkým plukovníkem Allisonem, po jednáních, která tlumočil českým revolučním národním výborem vyslaný hrabě Norbert Kinský, podepsal kapitulaci také předposlední velitel Waffen-SS v Čechách a na Moravě Carl von Pückler-Burghaus. Krátce na to se zde zastřelil.

2.8.4 7. Armee

XIII. Armeekorps (11. PzD, 2. PzD, „Schultze“ InfD, Division-Gruppe „Benicke“)

XII. Armeekorps (Division Nr. 413., 347., 404.)

Armáda dostala ještě 3. května 1945 rozkaz, aby se její 2. a 11. tanková divize soustředily v prostoru Mariánských lázní a pod velením LXXXV. sboru provedly útok do

¹⁰⁷ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 84.

¹⁰⁸ BA-MA, RH 26-540/4.

¹⁰⁹ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 88.

boku americké 3. armády. Kvůli naprostému nedostatku paliva ale z útoku sešlo.¹¹⁰ Štáb armády v čele s generálem von Obstfelderem kapituloval 9. května 1945 před americkou armádou v Lokti.¹¹¹ Armádního intendanta 7. armády generálmajora Maxe Hermanna Dutzmanna zajali v Karlových Varech 9. května sovětští vojáci.¹¹²

2.8.5 XIII. Armeekorps

(11. PzD, 2. PzD, „Schultze“ InfD, Division-Gruppe „Benicke“)

Po odvolání útoku ze 3. května dostaly 5. května části 2. tankové divize na nádraží v Hořovicích rozkaz připojit se k bojové skupině SS Wallenstein a postupovat na Prahu. Tato část divize byla ale napadena vlasovci a odjela se vzdát k Američanům.¹¹³ Velitelství divize vydalo 5. května rozkaz rozpustit divizní jednotky a odeslat mužstvo domů. Část divize se dostala ke Karlovým Varům, část do Kirchbergu im Wald v Bavorsku a část přes Český Krumlov do Lince, kde byli vojáci 2. tankové divize zajati Američany.¹¹⁴ Obdobně 11. tanková divize, která bránila před Američany Všerubský průsmyk, zde 4. května kapitulovala před americkou 90. pěší divizí. Podle vzpomínek velitele tankového pluku 15 této divize,¹¹⁵ dostal jeho pluk v 18:00 večer 4. května rozkaz zahájit pochod ku Praze.¹¹⁶ Namísto toho se celá divize v noci ze 4. na 5. května vzdala Američanům.¹¹⁷

¹¹⁰ Michal PLAVEC, *Svědomy a odpovědnost k národu si žádá odsun německých žen a dětí. Poslední měsíc války v Čechách a na Moravě (8. dubna - 8. května 1945) v dešifrovaných depeších německého velení*. Historie a vojenství 61, r. 2012, č. 2, s. 94-111.

¹¹¹ BA-MA, RH 20-7/148. Jindřich MAREK, *Šerikový sólokapr*. Svět křidel, Cheb 2002. ISBN 80-85280-81-7, s. 191-250.

¹¹² Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 63.

¹¹³ Pavel ŽÁČEK (Ed.), *Poslední dny velitele Waffen-SS Čechy a Morava*. Historie a vojenství 54, r. 2005, č. 2, s. 105-111.

¹¹⁴ F. J. STRAUß, *Friedens- und Kriegserlebnisse einer Generation - ein Kapitel Weltgeschichte aus der Sicht der Panzerjäger-Abteilung 38 (SF) in der ehemaligen 2. (Wiener) Panzerdivision*. Schweinfurter Tagblatt, Schweinfurt 1961.

¹¹⁵ Stadtarchiv Kötzing. Jürgen REICHART, *Manuskript*. Dostupné na: <http://koetzing.blogspot.com/2015/04/das-ende-des-zweiten-weltkriegs-die-11.html>.

Polní maršál Schörner zjevně zamýšlel 2. a 11. tankovou divizi využít k pacifikaci protektorátu. Pro jejich vojáky by to znamenalo pochod na východ, čímž by se vzdalovali možnému americkému zajetí, a proto tyto rozkazy nevyplnili. Přítomnost americké armády v západních Čechách tak měla překvapivě přímý vliv i na povstání v Praze, protože na rozdíl od téměř rozbité 2. tankové divize byla 11. tanková divize ještě plně bojeschopná a její přítomnost v Praze v noci ze 4. na 5. květen by znamenala zadušení Pražského povstání již v zárodku.

Další z jejích pluků 11. tankové divize, pluk tankových granátníků 111, pod velením generála von Buttlara bojoval s Američany dále na východ, v Kunžvartském sedle. Mezi Volary a Vimperkem bránil před americkou 5. pěší divizí přechody přes horní tok Vltavy. Po 8. květnu kapituloval před americkou 26. pěší divizí, která zde 5. pěší divizi vystřídala.¹¹⁸

Divizní skupina „Benicke“ byla narychlo posleповaná jednotka složená ze ženijní brigády se dvěma prapory, částečně na bicyklech, dvou rot s 88mm kanóny, jedné brigády složené ze tří praporů frekventantů důstojnické školy z Milovic a pěšího praporu z instruktorů dělostřelecké školy. Skupina byla nasazena od poloviny dubna 1945 v Ašském výběžku a později u letiště v Chebu. 7. května kapitulovala v Krásnu nad Teplou americké 9. obrněné divizi.¹¹⁹

2.8.6 XII. Armeekorps

(Division Nr. 413., 347., 404.)

O osudu divizí tohoto sboru nejsou k dispozici žádné hodnověrné údaje.

¹¹⁶ Gustav W. SCHRODEK, *Ihr Glaube galt dem Vaterland - Geschichte des Panzer-Regiments 15 (11. Panzer-Division)*. Schild-Verl., München 1976.

¹¹⁷ Bryan J. DICKERSON, *Osvobození západních Čech 1945*. Historie a vojenství 56., r. 2007, č. 2, s. 37–47.

¹¹⁸ Tomáš JAKL, *Úseky lehkého opevnění 191 a 195 v boji*. HPM, r. 2005, č. 3, s. 25-29.

¹¹⁹ NARA, National Archives Microfiche Publication M1035, Fiche 0159G, Einsatz der div. Gruppe Benicke.

2.8.7 4. Panzer Armee

přímo podřízeno (2. SS „Das Reich“)

XC. Armeekorps („Brandt“, „Döping“ InfD, 469., 464.)

IV. Armeekorps (Dresden)

Fallschirm-Panzerkorps „Herrmann Göring“ (10. SS „Frundsberg“, PzD HG 1, 20. PzD, GrenD HG 2)

Panzerkorps „Grossdeutschland“ (269., 72., 545. InfD)

LVII. Armeekorps (17., 615. zbV, Nr. 404., 6. InfD)

Korps Moser

Místo kapitulace velitelství 4. tankové armády není známo. Pouze ženijní velitel pevnostního úseku Dolní Slezsko 4. tankové armády generálporučík Adolf Georg Bordihn padl do sovětského zajetí (spíše ovšem nejprve československého) 9. května 1945 v Mělníce.¹²⁰

2. tanková divize SS „Das Reich“ se na konci dubna 1945 přesunula do prostoru jižně od Drážďan. Odtud vyslala 6. května 1945 svůj 2. pluk tankových granátníků „Der Führer“ do Prahy k potlačení povstání. Pluk dobyl 7. května Trojský most, ale dále se mu postoupit nepodařilo. Po německé kapitulaci odjel v noci z 8. na 9. května 1945 do amerického zajetí v Rokycanech. Zbytek divize, s minimem dopravních prostředků, padl u Drážďan do sovětského zajetí.

2.8.8 Fallschirm-Panzerkorps „Herrmann Göring“

(10. SS „Frundsberg“, PzD HG 1, 20. PzD, GrenD HG 2)

¹²⁰ Irina V. BEZBORODOVA, Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 47.

Parašutistický tankový sbor „Herrmann Göring“ kapituloval 8. května 1945 před Rudou armádou v Geißingu u Cínovce.¹²¹ Tanky divize „Herrmann Göring 1“ ustoupily po železnici do Mělníka, kde se staly kořistí českých povstalců.¹²² Některé jednotky sboru se dostaly i do Děčína a Teplic. 20. tanková divize odeslala 6. května ráno svůj obrněný průzkumný oddíl s bojovou skupinou pluku SS „Der Führer“ do Prahy; také tento oddíl kapituloval 9. května před Američany v Rokycanech. Samotná divize zahájila ústup z fronty u Drážďan 6. května 1945. Přes Děčín, Ústí nad Labem, Teplice, Duchcov, Most, Chomutov a Kadaň divize ustoupila do Karlových Varů. Část divize v Karlových Varech kapitulovala před Američany, část zajala cestou Rudá armáda. Do sovětského zajetí vydali Američané své také zajatce z Karlovarska a Chebska. Poslední část divize kapitulovala před Rudou armádou 13. května 1945 v Jirkově.¹²³ Vozidla 20. tankové divize a 10. tankové divize SS Frundsberg jsou dokumentována v Ústí nad Labem.¹²⁴

2.8.9 Panzerkorps „Grossdeutschland“

(269., 72., 545. InfD)

Vozidla 72. pěší divize jsou za ústupu dokumentována v Brandýse nad Labem.¹²⁵ Velitel 545. pěší divize generálmajor Hans Ernst Kohlsdorfer padl do sovětského zajetí 15. května 1945 v Drážďanech.¹²⁶

¹²¹ Roger James BENDER, *„Herrman Göring“ from Regiment to Panzer-Corps*. Bender, San Jose 1975.

¹²² Tomáš JAKL – Dalibor STÁTNÍK, *Květen 1945 na Mělnicku*. Mladá fronta, Praha 2011, ISBN 978-80-204-2436-5.

¹²³ Rolf HINZE, *Hitze, Frost und Pulverdampf - der Schicksalsweg der 20. Panzer-Division*. Pöppinghaus, Bochum 1981.

¹²⁴ Vladimír KOS – Marek SOLÁR – Petr DOLEŽAL, *AFV Photo Album I*. Canfora, Stockholm 2011, ISBN 978-91-976773-6-3, 100 a 101.

¹²⁵ Tomáš JAKL, *Květnové vítězství*. Mladá fronta, Praha 2015, ISBN 978-80-204-3685-6, s. 98.

¹²⁶ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 117.

2.8.10 LVII. Panzerkorps

(17., 615. zbV, Nr. 404., 6. InfD)

Generálmajor Werner Robert Kampfhenkel, náčelník štábu dělostřelectva č. 121 LVII. tankového sboru, byl zajat Rudou armádou u Tábora¹²⁷ a generálporučík Otto Hermann Hermann Brücker, velitel 6. pěší divize, 8. května 1945 v Písku.¹²⁸ Havarované vozidlo se symbolem LVII. sboru je dokumentováno u Mšena na Mělnicku.¹²⁹

2.8.11 Korps Moser

Generál dělostřelectva Willi Albin Moser, na konci války velitel stejnojmenného armádního sboru ve 4. tankové armádě, se vzdal Rudé armádě 9. května 1945 v Mělníce.¹³⁰

2.8.12 17. Armee

VIII. Armeekorps (18. GrenD SS „Horst Wessel“, 20. GrenD SS „Estonian No.I“, 100. JäD)

XVII. Armeekorps (208. InfD, 359. InfD, 31. GrenD SS)

XXXX. Armeekorps (461., 168. InfD, 1. SkiJäD, 68. InfD)

¹²⁷ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 110.

¹²⁸ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 53.

¹²⁹ Tomáš JAKL – Dalibor STÁTŇÍK, *Květen 1945 na Mělnicku*. Mladá fronta, Praha 2011, ISBN 978-80-204-2436-5, s. 136–137.

¹³⁰ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 148.

Velitelství 17. armády kapitulovalo 12. května v Čimelicích na Písecku,¹³¹ ovšem nepochybně nikoliv celé. Generálmajor Hermann Johann Bacher, vyšší ženíjní velitel (Pionierstab Nr. 20 z. b. V.), byl zajat Rudou armádou 9. května 1945 u Loun.¹³² Generálporučík Paul Rudolf Stoewer, velitel strážních jednotek, padl do zajetí 9. května ve Mšeně u Mělníka.¹³³ Generálporučík Alexander Fritz Goeschen, velitel týlové oblasti 17. armády Korück 550, pak přímo v Mělníce.¹³⁴ U generálmajorů Hanse Hermanna Virchova, hlavního veterináře, a Otto Michela Webera, velitele zbrojní školy štábu 17. armády, udávají sovětské prameny jako místo zajetí Písek 9. května.¹³⁵ V tomto případě jde ale nejspíše o místo vydání z amerického zajetí do sovětského.

2.8.13 VIII. Armeekorps

(18. GrenD SS „Horst Wessel“, 20. GrenD SS „Estonian No.I“, 100. JäD)

Velitelství VIII. armádního sboru ustupovalo 8. května přes Tanvald.¹³⁶

Rozkazy k ústupu vydalo velitelství sboru svým podřízeným divizím 7. května. 18. divize tankových granátníků SS „Horst Wessel“ se podle nich 8. května odpoutala od nepřítele v prostoru Jelení Hory a ustoupila za Jizerské hory. Hlavní část divize ustupovala přes Tanvald, Liberec, Hodkovice nad Mohelkou, Mnichovo Hradiště k Mělníku. Při ústupu se menší části divize odpojily a od Liberce směřovaly na Ústí na Labem a

¹³¹ Dopis tlumočnicka při kapitulaci, Dr. Norberta Kinského. Jihočeská Pravda 21. 5. 1990.

¹³² Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 31.

¹³³ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 218.

¹³⁴ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 86.

¹³⁵ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 232 a 236.

¹³⁶ Wilhelm TIEKE – Friedrich REBSTOCK, ... *im letzten Aufgebot 1944–1945*. Nation Europa Verlag GmbH, Coburg 2000, ISBN 9783920677521, s. 154.

Litoměřice. Hlavní část divize se vyhnula ucpanému Mělníku, a přes Mladou Boleslav a Brandýs nad Labem obešla Prahu z východu. Přes Úvaly se jedna část divize dostala do Davle, kde překonala Vltavu a v Rokycanech kapitulovala Američanům. Jiná část divize poustupovala z Úval na jih, přes Benešov k Písku.¹³⁷

Rozkazy k ústupu obdržela 20. divize SS (estonská č. 1) večer 7. května. Týlové jednotky divize zahájily ústup okamžitě, bojové jednotky pod ochranou zadních vojáků vyrazily až ráno 8. května. Divize pochodovala od Hirschbegu (Jelenia Góra) Novosvětským průsmykem přes Jablonec nad Nisou, Hodkovice nad Mohelkou, Turnov a Mladou Boleslav. Prahu měla divize obcházet z jihovýchodu. Na zaplněných komunikacích se nepodařilo udržet organizované ústupové proudy a skupiny vojáků divize se dostali i do Nymburka a Mělníka. Většina padla do československého zajetí v okolí Turnova a Bělé pod Bezdězem. Přibližně 500 až 700 estonských vojáků dosáhlo amerického zajetí. Mezi nimi byl i velitel divize SS-Brigadeführer Berthold Maack, který zemřel až v roce 1981 v Meranu.¹³⁸

100. myslivecká divize měla dostat rozkaz k co nejrychlejšímu pochodu do amerického pásma 5. května v 17.00. V noci na 6. května proto vyrazila na Trutnov a Žacléř. U Liebau (dnes Libawka v Polsku) ale 9. května v 7.00 narazila na sovětské tankové kolony. Proto velitel divize vydal rozkaz rozdělit se na malé skupinky a vrátit se domů. Většinu vojáků divize ovšem čekalo sovětské zajetí.¹³⁹ Velitel divize, generálmajor Otto Schury se vzdal Rudé armádě 9. května v Nové Pace.¹⁴⁰ Vozidla divize jsou dokumentována v Jičíně¹⁴¹ a v Novém Bydžově.¹⁴²

¹³⁷ Wilhelm TIEKE – Friedrich REBSTOCK, ... *im letzten Aufgebot 1944–1945*. Nation Europa Verlag GmbH, Coburg 2000, ISBN 9783920677521.

¹³⁸ Michal PLAVEC – Reigo ROSENTHAL, *Nymburská poprava*. Historie a vojenství 55, r. 2006, č. 3, s. 64-70.

¹³⁹ Hanns NEIDHARDT, *Mit Tanne und Eichenlaub - Kriegschronik der 100. Jäger-Division vormals 100. leichte Infanterie-Division*. Leopold Stocker, Graz 1981.

¹⁴⁰ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 205.

¹⁴¹ Tomáš JÁKL, *Květnové vítězství*. Mladá fronta, Praha 2015, ISBN 978-80-204-3685-6, s. 97.

¹⁴² Tomáš JÁKL, *Květnové vítězství*. Mladá fronta, Praha 2015, ISBN 978-80-204-3685-6, s. 159.

2.8.14 XVII. Armeekorps

(208. InfD, 359. InfD, 31. GrenD SS)

Velitel polního velitelství XVII. armádního sboru generálmajor Hans Paul Helwig padl do zajetí 12. května patrně v Bílině¹⁴³ a velitel dělostřelectva téhož sboru generálmajor Karl Welcker ve stejný den v Karlových Varech.¹⁴⁴ Do sovětského zajetí v Československu padl také velitel 208. pěší divize generálporučík Hans Pickenbrock, místo a datum zajetí bohužel není zaznamenáno.¹⁴⁵ Vozidla 208. pěší divize jsou za ústupu dokumentována v Brandýse nad Labem.¹⁴⁶ Ústup týlových jednotek 31. SS-Freiwilligen-Grenadier-Division ze Slezska započal již 7. května. Bojové jednotky divize opustily svá postavení pod ochranou zadních vojáků ráno 8. května. Velitel divize nařídil ústup do západních Čech k americké armádě, s výslovným upozorněním vyhnout se Praze. Menší části divize pochodovaly po trasách Nimptsch – Frankentain – Silberberg – Glatz – Náchod – Josefov – Hradec Králové a Nimptsch – Reichenbach – Langenbielau – Broumov – Trutnov, většina divize a divizní štáb ustupovaly po trase Reichenbach – Langenbielau – Broumov – Náchod – Josefov.¹⁴⁷ Velitel divize SS-Brigadeführer a

¹⁴³ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 98.

¹⁴⁴ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 240.

¹⁴⁵ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 166.

¹⁴⁶ Tomáš JAKL, *Květnové vítězství. Mladá fronta*, Praha 2015, ISBN 978-80-204-3685-6, s. 98.

¹⁴⁷ Rudolf PENCZ, *For the Homeland: The 31st Waffen-SS Volunteer Grenadier Division in World War II*. Stackpole Books, Mechanicsburg 2009, ISBN 9781461751038, s. 194–196.

generálmajor Waffen-SS Gustav Lombard je dokumentován 8. května v Pecce¹⁴⁸ a Rudé armádě se vzdal 9. května v Hradci Králové.¹⁴⁹

2.8.15 XXXX. Panzerkorps

(461., 168. InfD, 1. SkiJäD, 68. InfD)

Generál tankových vojsk Sigfrid Hermann Henrici, velitel XXXX. tankového sboru, padl do sovětského zajetí 9. května na neurčeném místě v Československu.¹⁵⁰ Vozidla 1. lyžařské divize jsou dokumentována ve Vysokém Mýtě¹⁵¹ a v Čáslavi.¹⁵² Velitelství 68. pěší divize dostalo 7. května od Schörnera rozkaz k ústupu na západ. Velitel jejího 169. pěšího pluku padl do sovětského zajetí 9. května a při výslechu uvedl, že o německé kapitulaci se dozvěděl až v zajetí.¹⁵³

2.8.16 1. Panzer Armee

přímo podřízeno 253. ID

LIX. Armeekorps (16., 17. PzD, 254., 304. InfD)

XI. Armeekorps (10. PzGrenD, 4. GebJäD, 3. GebJäD, 97. JäD, 320. InfD)

XXXXIX. Gebirgs-Korps (78. StD, 715. InfD)

Gruppe Hax (8. PzD, 371. InfD, 544. VGrenD, 15. InfD)

¹⁴⁸ *Přímým pohledem (Květen 1945 ve východočeských kronikách)*. Kruh, Hradec Králové 1985, s. 187.

¹⁴⁹ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 134.

¹⁵⁰ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 100.

¹⁵¹ Tomáš JÁKL, *Květnové vítězství*. Mladá fronta, Praha 2015, ISBN 978-80-204-3685-6, s. 162.

¹⁵² Tomáš JÁKL, *Květnové vítězství*. Mladá fronta, Praha 2015, ISBN 978-80-204-3685-6, s. 101.

¹⁵³ CAMO, f. 500, o. 12450, d. 325, s. 76. Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

LXXII. Armeekorps (153., 76., 271. InfD)

XXIX. Armeekorps („Brandenburg“ InfD, Feldherrenhalle 1, 19. PzD, 8. JäD)

XXIV. Armeekorps (46. InfD, 711. InfD, 10. FallJäD, 6. PzD)

Velitel 1. tankové armády generál tankových vojsk Walther Nehring 8. května 1945 v Německém (dnes Havlíčkově) Brodě zprostil vojáky svých podřízených jednotek přísahy. Přes Tábor se dostal do Českých Budějovic, kde byl zajat Američany.¹⁵⁴ Další členové jeho štábu už takové štěstí neměli. Helmut Ernst Eisenstuck, velitel stavebního štábu, a generálmajor Friedrich Alfred Tschocke, šéfveterinář, padli do sovětského zajetí 9. května v Čáslavi.¹⁵⁵ Generálporučík Josef Brauner von Haydringenn, velitel týlového území 1. tankové armády Korück 531, s generálmajorem Hellmuthem Richardem Nickelmannem, velitelem armádních pořádkových jednotek, byli v Čáslavi zajati sovětskými vojáky o den později, 10. května 1945.¹⁵⁶ Generálmajor zdravotní služby Paul Hermann Kern, šéflékař 1. tankové armády, byl zajat sovětskými vojáky 9. května 1945 v Německém Brodě, generálmajora Hermanna Heinricha Kruseho, vedoucího stavebního štábu pro opevňování, zajali rudoarmějci 10. května 1945 u Tábora.¹⁵⁷

Armádní zálohu tvořila 253. pěší divize. Po stažení k Olomouci dostala 7. května rozkaz pěším pochodem se přesunout k americké armádě. Většina vojáků složila zbraně a

¹⁵⁴ Hubertus W. NEHRING (ed.), *90 Jahre - fast ein Jahrhundert – Walther K. Nehring 15.8.1892 – 15.8.1982*. Selbstverl), Siek 1982.

¹⁵⁵ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 67 a 228.

¹⁵⁶ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 49 a 156.

¹⁵⁷ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 110 a 123.

byla zajata Rudou armádou u Německého Brodu.¹⁵⁸ Velitel divize generálporučík Carl Ernst Becker padl do sovětského zajetí 9. května u Prahy.¹⁵⁹

2.8.17 LIX. Armeekorps

(16., 17. PzD, 254., 304. InfD)

Generálporučík Ernst Albin Sieler, velitel LIX. armádního sboru, byl zajat Rudou armádou 11. května v Benešově.¹⁶⁰ 16. tanková divize tohoto sboru zahájila ústup na západ ve třech kolonách. První se podařilo ještě 7. května dosáhnout amerických linií u Karlových Varů, kde byla zajata.¹⁶¹ Druhá kolona byla v Plzni také zajata Američany, ale později byla vydána do SSSR. Třetí kolona padla do sovětského zajetí u Tábora.¹⁶² Vozidlo divize je dokumentováno ve Vysokém Mýtě.¹⁶³

U Tábora byl zajat 11. května 1945 velitel 17. tankové divize generálmajor Theodor Rudolf Kretschmer.¹⁶⁴ Vozidla 17. tankové divize jsou při ústupu dokumentována v Cotktyli,¹⁶⁵ České Třebové,¹⁶⁶ Ústí nad Orlicí,¹⁶⁷ Hradci Králové¹⁶⁸ a v Čáslavi.¹⁶⁹ 254.

¹⁵⁸ Clemens von BÖNNINGHAUSEN, 253. *Infanterie-Division - Weg und Ende einer rheinisch-westfälischen Division im Osten 1941-45*. Cosfeld, 1972.

¹⁵⁹ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 35.

¹⁶⁰ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 209.

¹⁶¹ David ŠOLC, *6. květen 1945 na státní silnici č. 35 mezi Hradcem Králové a Turnovem*. Hobby Historie 34, r. 2015, č. 7, s. 32-47.

¹⁶² Günter SCHMITZ, *Die 16. Panzer-Division 1938 – 1945*. Podzun-Pallas, Friedberg 1977.

¹⁶³ Tomáš JAKL, *Květnové vítězství. Mladá fronta, Praha 2015, ISBN 978-80-204-3685-6, s. 140.*

¹⁶⁴ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 120.

¹⁶⁵ Tomáš JAKL, *Květnové vítězství. Mladá fronta, Praha 2015, ISBN 978-80-204-3685-6, s. 104.*

¹⁶⁶ Vladimír KOS – Marek SOLÁR – Petr DOLEŽAL, *AFV Photo Album 2*. Canfora, Stockholm 2016, ISBN 978-91-982325-2-3, s. 52.

pěší divize obsadila 5. května 1945 obrannou linii severozápadně od Olomouce. Při následném ústupu ztrácel velitel divize generálmajor Richard Gustav Schmidt kontakt s podřízenými jednotkami, až nakonec vydal rozkaz se v malých skupinkách probít do amerických linií.¹⁷⁰ Jeho samého zajali sovětsí vojáci 12. května 1945 u Německého Brodu, stejně jako většinu vojáků divize.¹⁷¹ Velitel 304. pěší divize Generalmajor Karl Albert Arning byl zajat sovětskými vojáky 10. května 1945 v Praze.¹⁷²

2.8.18 XI. Armeekorps

(10. PzGrenD, 4. GebJäD, 3. GebJäD, 97. JäD, 320. InfD)

U Hradišťka bylo po povstání vyfotografované nákladní auto MAN, překocené v příkopu, se symbolem bílého klíče umístěného na tmavém obdélníku na výšku. Jedná se o symbol 10. divize tankových granátníků.¹⁷³ Generálmajora Karl-Richarda Kossmanna, velitele této divize, zajali sovětsí vojáci 15. května v Táboře a generálporučíka Friedricha Augusta Breitha, velitele 4. horské divize 9. května v Německém Brodě.¹⁷⁴ Vozidlo 4.

¹⁶⁷ Vladimír KOS – Marek SOLÁR – Petr DOLEŽAL, *AFV Photo Album 1*. Canfora, Stockholm 2011, ISBN 978-91-976773-6-3, s. 72 a 73.

¹⁶⁸ Tomáš JÁKL, *Boj za svobodu 1938-1945*. Ministerstvo obrany České republiky, Praha 2005, ISBN 80-7278-250-9, s. 73.

¹⁶⁹ Vladimír KOS – Marek SOLÁR – Petr DOLEŽAL, *AFV Photo Album 1*. Canfora, Stockholm 2011, ISBN 978-91-976773-6-3, s. 72 a 73.

¹⁷⁰ Clemens Frhr. von BÖNNINGHAUSEN, *254. Infanterie-Division. im Osten 1941-45*. Selbstverlag, Coesfeld 1970.

¹⁷¹ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 120.

¹⁷² Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 28.

¹⁷³ Muzeum Jílové, fotosbírka.

¹⁷⁴ Julius BRAUN, *Enzian und Edelweiss - die 4. Gebirgs-Division 1940-1945*. Podzun, Bad Nauheim 1955. Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 118 a 51.

horské divize je dokumentováno v Humpolci.¹⁷⁵ 3. horská divize ustoupila 8. května 1945 do prostoru jižně od Olomouce. U nádraží v Brodce u Přerova vybudovali její vojáci protitankovou překážku ze železničních vagónů. Při ústupu divize 9. května 1945 u Německého Brodu zničila své zbývající tankové stíhače a útočná děla a její vojáci se v malých skupinkách pokusili proniknout na západ.¹⁷⁶ Většina vojáků zvolila směr k Vltavě, malé skupince, jejíž osudy popsal odstřelovač Josef Allerberger, se podařilo proniknout do Rakouska.¹⁷⁷ Velitel 3. horské divize generálporučík Paul Reinhard Klatt měl padnout do sovětského zajetí až 17. října 1945 v Benešově.¹⁷⁸ Vysvětlení pro toto pozdní datum zatím nemáme. Vozidla 3. horské divize jsou dokumentována v Havlíčkově Brodě.¹⁷⁹ Také 97. myslivecká divize zahájila 8. května z Prostějova ústup na západ. Jej vozidla jsou dokumentována v Horní Krupě.¹⁸⁰ Divize narazila ovšem na Sověty používanou silnici Jihlava – Čáslav a většina jejích vojáků proto padla v prostoru Jihlava – Německý Brod do sovětského zajetí.¹⁸¹ V Německém Brodě byl také zajat 10. května 1945 generálmajor Emanuel Friedrich-Karl von Kiliani, velitel 320. divize lidových granátníků.¹⁸² Tato divize se večer 8. května soustředila v Letovicích a na 9. května měla určenou ústupovou trasu Letovice, Kunštát, Rozseč nad Kunštátem a dále na západ přes Bystřici nad Pernštejnem do Jihlavy.¹⁸³

¹⁷⁵ Vladimír KOS, *Květen 1945 v jižních Čechách: nová místa, nová dramata*. Mladá fronta, Praha 2016, ISBN 978-80-204-4022-8, s. 60.

¹⁷⁶ Paul KLATT, *Die 3. Gebirgs-Division 1939 – 1945*. Podzun, Bad Nauheim 1958.

¹⁷⁷ Albrecht WACKER, *Na mušce lovce*. Mladá fronta, Praha 2013, ISBN 978-80-204-2235-4, s. 195–211.

¹⁷⁸ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 112.

¹⁷⁹ Michal KAMP, *Konec 2. světové války na Havlíčkobrodsku*. Muzeum Vysočiny, Havlíčkův Brod 2017, ISBN 978-80-87302-33-0, s. 81.

¹⁸⁰ Michal KAMP, *Konec 2. světové války na Havlíčkobrodsku*. Muzeum Vysočiny, Havlíčkův Brod 2017, ISBN 978-80-87302-33-0, s. 127.

¹⁸¹ Ernst OTT, *Jäger am Feind – Geschichte und Opfergang der 97. Jäger-Division 1940 - 1945*. Kameradschaft der Spielhahnjäger, München 1966.

¹⁸² Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 111.

¹⁸³ Tomáš JAKL, *Květnové vítězství*. Mladá fronta, Praha 2015, ISBN 978-80-204-3685-6, s. 115.

2.8.19 XXXIX. Gebirgs-Korps

(78. StD, 715. InfD)

Velitel sboru, generál horských jednotek Karl Hermann von Le Suire, padl do sovětského zajetí 10. května v Jihlavě.¹⁸⁴ 78. úderná divize se stáhla 8. května do prostoru západně od Olomouce. Ještě týž den dostala rozkaz rozdělit se do malých skupinek a ustoupit k Američanům. Jen nemnoha vojákům divize se to podařilo, většinu zajali rudoarmějci.¹⁸⁵ Jejího velitele generálmajora Ericha Otto Geisslera zajali sověští vojáci 12. května v Jihlavě.¹⁸⁶

2.8.20 Gruppe Hax

(8. PzD, 371. InfD, 544. VGrenD, 15. InfD)

Velitel skupiny a zároveň velitel 8. tankové divize generálmajor Heinrich Georg Hax byl vydán Američany do sovětského zajetí 8. června 1945 v Písku.¹⁸⁷ Svou těžkou bojovou techniku 8. tanková divize před ústupem opustila a zničila ve Sitávce.¹⁸⁸ Velitel 371. pěší divize generálmajor Rolf Hans Scherenberg byl zajat 10. května v Praze, velitel 15. pěší divize generálmajor Hans Heinrich Laengenfelder 9. května 1945 v Německém

¹⁸⁴ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 130.

¹⁸⁵ Ludwig MERKER (ed.), *Das Buch der 78. Sturmdivision*. Kameradenhilfswerk der 78. Sturmdivision e.V., Tübingen cca. 1955.

¹⁸⁶ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 81.

¹⁸⁷ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 96.

¹⁸⁸ Marek SOLÁR – Petr DOLEŽAL, *AFV Photo Album 3*. Canfora, Stockholm 2017, ISBN 978-91-982325-7-6, s. 142–155.

Brodě,¹⁸⁹ když před tím vydal rozkaz, aby se vojáci divize rozptýlili a v malých skupinkách se snažili dosáhnout německého území.¹⁹⁰ Vozidla 15. pěší divize jsou za ústupu dokumentovány v Havlíčkově Brodě¹⁹¹ a Kolíně.¹⁹²

2.8.21 LXXII. Armeekorps

(153., 76., 271. InfD)

Velitel LXXII. armádního sboru generálporučík Werner Eugen Schmidt-Hammer byl zajat sovětskými vojáky 10. května 1945 ve Voticích, velitel 153. pěší divize generálporučík Hermann Kurt Winkler 10. května v Jihlavě, velitel 76. pěší divize generálporučík Erhard-Heinrich Berner též den v Německém Brodě a velitel 271. pěší divize generálmajor Martin Moritz Bieber tamtéž, ale až 13. května 1945.¹⁹³ 76. pěší divize okolo 6. května držela frontu severně od Holešova. Do 8. května se stáhla na sever a soustředila se ve Skalici nad Svitavou. Rozkaz na 9. květen určoval divizi trasu ústupu přes Lysice, Černovice, Nedvědice, Rožnou, Blažkov, Bobrovou, Ostrov nad Oslavou, Pavlov, Bohdalov, Rudolec do Jihlavy. Z rozkazu též vyplývá, že průchod divize jednou obcí trval přibližně deset hodin.¹⁹⁴ Vozidlo 76. pěší divize bylo zdokumentováno v Chotěboři.¹⁹⁵

¹⁸⁹ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 191 a 127.

¹⁹⁰ Wilhelm WILLEMER, *Die 15. Infanterie-Division im Zweiten Weltkrieg*. Wiesbaden 1968.

¹⁹¹ Michal KAMP, *Konec 2. světové války na Havlíčkobrodsku*. Muzeum Vysočiny, Havlíčkův Brod 2017, ISBN 978-80-87302-33-0, s. 81. 10.

¹⁹² Muzeum Kolín, H-1901, H-868.

¹⁹³ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 198, 242, 40 a 42.

¹⁹⁴ Tomáš JAKL, *Květnové vítězství. Mladá fronta, Praha 2015, ISBN 978-80-204-3685-6, s. 114 a 115.*

¹⁹⁵ Michal KAMP, *Konec 2. světové války na Havlíčkobrodsku*. Muzeum Vysočiny, Havlíčkův Brod 2017, ISBN 978-80-87302-33-0, s. 194.

2.8.22 XXIX. Armeekorps

(„Brandenburg“ PzGD, Feldherrenhalle 1, 19. PzD, 8. JdD)

Generál pěchoty Kurt Reinhard Röpke, velitel XXIX. armádního sboru, padl do sovětského zajetí v Písku.¹⁹⁶

Velitel divize Brandenburg začal s přípravami k ústupu v pondělí 7. května 1945. Obrněný průzkumný oddíl Brandenburg převzal pozice u Štěpánova a dostal rozkaz krýt ústup do noci na 8. května. V noci na 8. května 1945 divize spálila své písemné materiály a její jednotky dostaly rozkaz soustředit se v Bystrém u Poličky, kam se mezitím přesunulo velitelství divize. Zadní voje divize obsadily obrannou linii na řece Svitavě. Celá oblast okolo Bystrého byla Němci obklíčena a z každé vesnice vybráno několik rukojmí v čele se starostou. Například ve Vítějvsi byl vzat jako rukojmí tamní starosta Emil Přikryl. Byl nucen upozornit obyvatele vesnice na to, že padne-li jediný výstřel proti německým vojákům, bude on zastřelen a celá vesnice vypálena. Rukojmí tak ručila svými životy za klid ve vesnicích a za plynulý přechod německé armády. V Bystrém divizi dostihla zpráva o kapitulaci.

Divize v tomto prostoru zanechala vše, co by jí na ústupu překáželo. Ponechala si jen nejnnutnější vozidla pro převoz mužstva s ručními zbraněmi. Ve Vítějvsi vojáci divize 8. května 1945 zapálili asi 72 automobilů, děl a obrněných vozidel. V blízkém Svojanově divize zanechala kromě množství nepojízdných osobních a nákladních automobilů a přívěsů také tři útočná děla StuG III, dva tankové stíhače Pz IV L/70 Zwischenlösung a jeden obrněný transportér Sd Kfz 251.

Kolem osmé hodiny večer 8. května 1945 divize tankových granátníků Brandenburg vyrazila z Bystrého směr Bavorský les. Původní plán předpokládal pochod po trase Nové Město na Moravě – Žďár nad Sázavou – Havlíčkův Brod - Humpolec - Pacov – Tábor a přes Vltavu do Sušice. V čele prorážel cestu I. prapor 1. pluku na obrněných transportérech. Před Havlíčkovým Brodem ale divize ráno 9. května 1945 zjistila, že město je již obsazeno sovětskými tanky. Velitel divize se rozhodl obejít Havlíčkův Brod od severu. Ale zde se již projevil známky počínajícího rozkladu a některé jednotky zamířily

¹⁹⁶ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 178 a 60.

místo toho na jih. Před Čáslaví divize překročila za přestřelek se sovětskými vojáky a českými povstanci silnici Havlíčkův Brod – Čáslav. Velitel divize, poté co zjistil praktickou nemožnost dále divizi velet, nařídil rozptýlit se a v malých skupinkách se probít k Američanům. Pluk tankových myslivců 1 Brandenburg se dostal na silnici Čáslav – Tábor. Cestu mu ukazovala česká rukojmí. Probíjel si cestu vpřed povstaleckými obcemi, ale u Tábora byl zajat Rudou armádou. Také Obrněný ženijní prapor Brandenburg, ustupující od Hanušovic, se u Čáslavi ještě setkal se svou mateřskou divizí. Ve Frýdnavě (Friedenau) vzal jako průvodce českého rukojmí, aby jim našel přechod přes Sázavu. To se podařilo a prapor se 10. května 1945 dostal k Táboru, kde byl ale také zajat Rudou armádou. I. prapor Mysliveckého pluku 2 Brandenburg si též probíjel cestu povstaleckými obcemi, kde mu velký problém dělaly povstanci spuštěné protitankové zátarasy. Ve Vlašimi prapor zajali sovětské vojáky a jeho vojáky odvedli do zajateckého tábora v Benešově. Ostatní jednotky divize měly podobný osud. Opuštěná vozidla divize Brandenburg byla po válce vyfotografována u Ždírcu nad Doubravou a Nového Města na Moravě. Části divize též 9. května ustupovaly přes Poděbrady. Určitému množství vojáků divize se podařilo proniknout do amerického zajetí, stejně jako veliteli divize, generálmajoru Hermannu Schulte-Heuthausovi, který v americkém zajetí strávil dva roky. Všeobecně ale většinu vojáků divize tankových granátníků Brandenburg čekalo sovětské zajetí, ze kterého se někteří vrátili až po jedenácti letech.¹⁹⁷

19. tanková divize byla v prvních dnech května nasazena u Vyškova. Dne 7. května dostala rozkaz ustoupit 8. května přes Jihlavu na západ. Velká část divize se vzdala Rudé armádě 10. května u Havlíčkova Brodu.¹⁹⁸ Velitele 19. tankové divize generálmajora Hanse-Joachime Karle Deckerta zajali rudoarmějci 10. května 1945 v Německém Brodě.¹⁹⁹

¹⁹⁷ BA-MA, RH 26-1002/8. Lucie GRACIASOVÁ, *Každodenní život na Svojanovsku v letech 1938 – 1945*. Bakalářská diplomová práce, Masarykova univerzita, Brno 2014. Helmuth SPAETER, *Die Geschichte des Panzerkorps Großdeutschland. III. Band*. Nakladatel neuveden, 1958. Vladimír KOS – Marek SOLÁR – Petr DOLEŽAL, *AFV Photo Album 2*. Canfora, Stockholm 2016, ISBN 978-91-982325-2-3, s. 133.

¹⁹⁸ Otto von KNOBELSDORFF, *Geschichte der niedersächsischen 19. Panzer-Division*. Podzun, Bad Nauheim 1958.

¹⁹⁹ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 178 a 60.

2.8.23 XXIV. Panzerkorps

(46. InfD, 711. InfD, 10. FallJäD, 6. PzD)

Velitel 46. pěší divize generálporučík Erich Max Reuter padl do sovětského zajetí v Čechách 9. května na neurčeném místě.²⁰⁰ Vozidla 46. pěší divize jsou za ústupu dokumentována v Horní Krupé,²⁰¹ při průjezdu Českou Bělou od Přibyslavi na Kojetín²⁰² a v Nymburce.²⁰³ Večer o půl osmé 9. května se kolona divize od Kojetína vracela zpět a její část byla v České Bělé zajata sovětskými vojáky.²⁰⁴ Rozkaz k ústupu dostala 6. tanková divize až dopoledne 6. května, v době, kdy její jižní soused, 25. tanková divize z 8. armády skupiny armád Ostmark, dávno ustoupil na západ. Do vzniklé mezery 8. května pronikla rychlá skupina 2. ukrajinského frontu. Ústup 6. tankové divize k Vltavě byl proto velmi obtížný. V noci na 9. května divize ustupovala přes Jihlavu. Po cestě se zbavila veškeré těžké bojové techniky. Nicméně i ti vojáci divize, kteří se dostali na Vltavě k Američanům, byli vydáni do zajetí do Sovětského svazu.²⁰⁵ Vozidla 6. tankové divize se vyskytovala v Náměšti nad Oslavou,²⁰⁶ Vladislavi u Třebíče,²⁰⁷ Třebíči,²⁰⁸ Brtnici,²⁰⁹ Přibyslavi (zde je

²⁰⁰ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 178.

²⁰¹ Michal KAMP, *Konec 2. světové války na Havlíčkovobrodsku*. Muzeum Vysočiny, Havlíčkův Brod 2017, ISBN 978-80-87302-33-0., s. 129.

²⁰² Fiedler Václav, Za revolučních dnů květnových 1945, Havlíčkovobrodsko v národním odboji 1914-1918, 1938-1945, Havlíčkův Brod 1946, s. 222-224. In: *Přímým pohledem...*, s. 49-51.

²⁰³ Foto Muzeum Nymburk m. j. 3501/2,3. .

²⁰⁴ Fiedler Václav, Za revolučních dnů květnových 1945, Havlíčkovobrodsko v národním odboji 1914-1918, 1938-1945, Havlíčkův Brod 1946, s. 222-224. In: *Přímým pohledem...*, s. 49-51. .

²⁰⁵ Wolfgang PAUL, *Brennpunkte - die Geschichte der 6. Panzerdivision (1. leichte) 1937 - 1945*. Biblio, Osnabrück 1984.

²⁰⁶ Vladimír KOS – Marek SOLÁR – Petr DOLEŽAL, *AFV Photo Album 1*. Canfora, Stockholm 2011, ISBN 978-91-976773-6-3, s. 46 a 47.

²⁰⁷ Marek SOLÁR – Petr DOLEŽAL, *AFV Photo Album 3*. Canfora, Stockholm 2017, ISBN 978-91-982325-7-6, s. 96.

²⁰⁸ Vladimír KOS – Marek SOLÁR – Petr DOLEŽAL, *AFV Photo Album 1*. Canfora, Stockholm 2011, ISBN 978-91-976773-6-3, s. 52.

²⁰⁹ Vladimír KOS – Marek SOLÁR – Petr DOLEŽAL, *AFV Photo Album 1*. Canfora, Stockholm 2011, ISBN 978-91-976773-6-3, s. 64.

dokumentován ústup velkého množství vozidel divize),²¹⁰ Habrech u Světlé nad Sázavou,²¹¹ Živohošti,²¹² Dobříši²¹³ a Milíně.²¹⁴

2.9 Ústup skupiny armád Střed a Pražské povstání

Již od pozdního večera 7. května mělo Vojenské velitelství Velké Prahy Bartoš zprávu od kapitána Sítka z Kombinovaného oddílu Čs. samostatné obrněné brigády z Plzně, že operace americké armády mohou opět pokračovat od 9. května 00:01.²¹⁵ O německé kapitulaci a o znění kapitulacího protokolu informovali Českou národní radu a Vojenské velitelství velké Prahy večer 7. května také americký válečný korespondent Russel Junath Hill,²¹⁶ a později v noci na 8. května doprovod mise do Velichovek.²¹⁷

Večer 8. května dostal plk. Emil Strankmüller v Londýně od SOE zprávu o tom, že pokud Němci budou pokračovat v bojových operacích i po nulté hodině 9. května 1945, mohou v Praze Američané zasáhnout.²¹⁸ Zpráva se ovšem do ČNR ani na velitelství Bartoš nedostala. Obsluha radiostanice Anna se večer 8. května přesouvala z Kobylis do Dejvic. Nezachytila proto večerní vysílání BBC, ve kterém ji pplk. Strankmüller vyzýval k mimořádné relaci o půlnoci z 8. na 9. května. Spojení opět navázala až v 9:00 9. května 1945.²¹⁹

²¹⁰ Michal KAMP, *Konec 2. světové války na Havlíčkovobrodsku*. Muzeum Vysočiny, Havlíčkův Brod 2017, ISBN 978-80-87302-33-0, s. 203.

²¹¹ Michal KAMP, *Konec 2. světové války na Havlíčkovobrodsku*. Muzeum Vysočiny, Havlíčkův Brod 2017, ISBN 978-80-87302-33-0, s. 135.

²¹² Tomáš JAKL, *Květnové vítězství. Mladá fronta*, Praha 2015, ISBN 978-80-204-3685-6, s. 123.

²¹³ VÚA-VHA, Fotoarchiv.

²¹⁴ OÚ Milín, Fotosbírka.

²¹⁵ Ivan ŠTOVÍČEK, *Zápis o zasedání ČNR ve dnech 4. - 9. května 1945*. Historie a vojenství 1967, č. 4, s. 979-1019, údaj o telefonátu s podplukovníkem Aloisem Sítkem na s. 1011. Poznámka č. 20 na téže straně je irelevantní a vychází z nepochopení ustanovení remešské kapitulace.

²¹⁶ Jindřich MAREK, *Šeříkový sólokapr*. Svět křídel, Cheb 2002. ISBN 80-85280-81-7, s. 80–87.

²¹⁷ Pavel ŽÁČEK, *Meyer-Detringova mise do štábu Heeresgruppe "Mitte"*. Historie a vojenství 54, r. 2005, č. 4, s. 95–98.

²¹⁸ Josef SLANINA - Zdeněk VALIŠ, *Generál Karel Kutlvašr*. Naše vojsko, Praha 1993, ISBN 80-206-0331-X, s. 59–60.

²¹⁹ Jindřich MAREK, *Vojenská komise ČNR a radiostanice ANNA v květnu 1945*. Historie a vojenství, roč. 61, 2012, č. 4, s. 67-82.

Ústupové kolony jednotek skupiny armád Střed se 8. května Praze vyhýbaly.²²⁰ Zmínil to i velitel branného obvodu Čechy a Morava, generál Toussaint 8. května při vyjednávání s Českou národní radou o kapitulaci německých jednotek v Praze. Oznámil, že se k Praze přiblížilo pět nových divizí, které ale nejsou v útoku na Prahu, ale mají ji obcházet.²²¹ Trasy odchodu německé armády z Prahy po kapitulaci zachytil dokument Mezinárodního červeného kříže.²²²

Podle generála Hrabčíka, jehož slova citoval Oskar Pejša, procházely Prahou v noci na 9. května také zbytky Schörnerovy armády.²²³ Pravděpodobně šlo o argument, vytvořený ad hoc, k otupení snahy pplk. Sklenáře a sovětského agenta poručíka Sokolova o vyslání posílů k Vlasovově armádě, aby se vrátila do Prahy na ochranu před ustupujícími divizemi Schörnerovy armády.²²⁴

2.10 Pražská operace Rudé armády

Jak jsme již zmínili, němečtí vojáci se na jaře roku 1945 kojili nadějí na rozpad protihitlerovské koalice v samém závěru války, který by od Německa odvrátil katastrofu kapitulace. Do jaké míry byla tato víra, a s ní související přesvědčení o dohodnuté linii dotyku západních a východních spojenců na Labi, dílem německé autosugesce,²²⁵ spojenecké decepce, souhrou okolností, anebo kombinací zmíněných možností dnes nevíme. Nicméně tehdy široce medializované setkání amerických a sovětských vojáků 25. dubna 1945 na Labi u Torgau, přestože americká armáda jinak zůstávala stát západněji, na řece Muldě, naznačuje určité procento druhé zmíněné možnosti. Německá 4. tanková

²²⁰ Tomáš JÁKL, *Fotografie jako historický pramen na příkladu vojenských operací ve středních Čechách v roce 1945*. Diplomová práce, FF UK, Praha 1997.

²²¹ Miloš ZELENKA – Stanislav KOKOŠKA (eds.), Albert Pražák, *Politika a revoluce. Paměti*. Academia, Praha 2004, ISBN 80-200-1199-4, s. 127, 214 a 215.

²²² Pavel ŽÁČEK, *Neznámé povstání. Květen 1945 ve fondech Archivu bezpečnostních složek*. In: *Sborník Archivu bezpečnostních*, r. 2015, č. 13, s. 299-368, Dokument č. 3, s. 347.

²²³ Otakar MACHOTKA (ed.), *Pražské povstání 1945*. Rada svobodného Československa, Washington D. C. 1965, s. 107.

²²⁴ K osobě poručíka Sokolova viz: Pavel ŽÁČEK, *Belzebub proti d'áblovi: takzvaná sovětská mise, vlasovci a Pražské povstání*. In: *Securitas imperii*, Sv. 27/2, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2015, s. 110-136.

²²⁵ Viz např. Hans-Ulrich RUDEL, *Navzdory*. Bonus A, Brno 1995, s. 239.

armáda soustředila patrně pod vlivem výše zmíněných předpokladů všechny své tankové divize na východním břehu Labe, severně od Drážďan. Na západním břehu řeky držely frontu dvě prakticky bezcenné druholiniové pěší divize. Prostor mezi německou frontou na linii Zehren na Labi, Altlommatzsch, Zschochau, Grossweitzschen a Technitz na Muldě, Američany na Muldě a sověty na Labi, byl – až na úzký americký koridor Eilenburg–Torgau – územím nikoho.²²⁶ Sovětské tanky se při postupu od Berlína do výchozích postavení pro Pražskou operaci vyhnuly soustředění německých tanků u Drážďan a ve městě Riesa přešly bez odporu na západní břeh Labe. Podle válečné reportáže Borise Polevoje, i podle článku generála Ziberova z roku 1965, jejich postup na Prahu započal o den dříve, než bylo plánováno, protože Němci u Míšně začali ustupovat na jih a sovětské tanky 3. a 4. gardové tankové armády je začaly pronásledovat.²²⁷ Prakticky nerušeně poté pronikly do Krušných hor. Pouze 6. gardový tankový sbor 3. gardové tankové armády narazil 7. května v 11 hodin jihovýchodně od Drážďan u Wilsdruffu a Kesseldorfu na organizovanou německou obranu. Byl ihned stažen zpět, obešel Wilsdruf západně a pokračoval v postupu na Prahu. Jediné, co mohlo případně zachránit levé křídlo skupiny armád Střed, by byl býval soustředěný tankový útok, vedený 7. května od Drážďan ve směru na Saskou Kamenici, do boku postupujících sovětských tankových jednotek. Proč k němu nedošlo, není zřejmé. Maršál Schörner neměl údajně se 4. tankovou armádou spojení, a o sovětském postupu na západním břehu Labe jakoby nevěděl. Svůj štáb 8. května evakuoval přes Žatec, tedy přímo pod pásy sovětských tanků, které o půlnoci ze 7. na 8. května dosáhly československé hranice u Moldavy.²²⁸ Z torzovitých pramenů nelze určit kde, a na které úrovni německého velení došlo k přerušení toku informací. Například velitel bitevní eskadry Schlachtgeschwader 2 „Immelmann“ plukovník Hans-Ulrich Rudel o sovětských tancích v krušnohorských průsmycích věděl, a 8. května je našel severně od Litvínova.²²⁹ Zprávu o zahájení sovětského útoku v Sasku hlásil 7. května také rozhlasový vysílač v Praze, kontrolovaný Němci.²³⁰ Vyčerpaná německá 4. tanková armáda ale patrně

²²⁶ Edgar WILKERSON a kol., *V Corps Operations in the ETO*. V. Corps G-3 Historical Sub-Section, Plzeň 1945, s. 441

²²⁷ Michail TRACHMAN (ed.), *Osvobození*. Progress, Moskva 1974. Též Ivan Georgijevič ZIBEROV, *Jak byla osvobozena Praha v květnu 1945*. Historie a vojenství, r. 1965, č. 2, s. 144.

²²⁸ Otto RŮŽIČKA – Stanislav VOBOŘIL, *Pražský květen*. Orbis, Praha 1966, s. 123

²²⁹ Hans-Ulrich RUDEL, *Navzdory*. Bonus A, Brno 1995, s. 237 a 239.

²³⁰ Osvobozené České slovo, r. 1, č. 2, Praha 7. května 1945. Zpráva, vydaná tiskem v povstalecké Praze, si zaslouží plnou citaci: *Nový nápor Rudé armády do Čech. ČTK – Londýn 7. května. Reuterova*

na protiútok, i kdyby byl nařízen, neměla dostatek sil. Její tankové divize 8. května ustoupily v Drážďanech na západní břeh Labe a v následujících dnech kapitulovaly v prostoru Cínovec – Teplice – Ústí nad Labem. Dopoledne 8. května začal ústup Hgr. Mitte z fronty ve Slezsku a na Moravě k americkým liniím v západních Čechách. Boje sovětských rychlých skupin mezi Krušnými horami a Prahou nabraly ráz kolmého křížení německých ústupových kolon.

Pro jihovýchodní křídlo Pražské operace nemáme k dispozici prameny sovětské provenience, zato mnohé napoví německé relace. Hgr. Ostmark ustoupila z východní fronty na západ v noci ze 7. na 8. května 1945.²³¹ Hgr. Mitte dostala rozkaz k ústupu až 8. května dopoledne. Mezi pravým křídlem Hgr. Mitte a levým křídlem Hgr. Ostmark tak ráno 8. května vznikla mnohakilometrová nechráněná mezera.²³² Do mezery mezi bez odporu vjela rychlá skupina 2. ukrajinského frontu, především tanky 6. gardové tankové armády, stočila se na sever a přes Jihlavu a Německý Brod postupovala na Prahu. Také do jejího pravého boku začaly dopoledne 8. května od východu proudit německé ústupové kolony z Moravy a Slezska, které však bez těžkých zbraní, zanechaných na frontě, neměly proti sovětským tankům žádnou šanci. Výjimku tvořilo německé samohybné dělo, které u hřbitova v Jihlavě zničilo tři sovětské tanky. Jsou to tři ze čtyř jediných známých sovětských tanků zničených v Pražské operaci na čs. území mimo Velkou Prahu.²³³

2.11 Boje Rudé armády v Praze

kancelář oznamuje: Pražská rozhlasová stanice, která je v německých rukou, jejíž vysílání bylo dnes zachyceno v Londýně, prohlásila: Sovětské vojsko, postupující do sudetské oblasti, podniká nápor do Saska. Reuter k tomu uvádí: je to první náznak nového náporu Rudé armády do Čech od severu.

²³¹ Manfred RAUCHENSTEINER, *Der Krieg in Österreich 1945*. Österreichischer Bundesverlag, Wien 1985.

²³² Wolfgang PAUL, *Brennpunkte - die Geschichte der 6. Panzerdivision (1. leichte) 1937 - 1945*. Biblio, Osnabrück 1984.

²³³ Čtvrtým má být tank T-34-85 v Nové vsi u Mělníka, který ovšem není zatím doložen fotograficky. Viz Ivan Georgijevič ZIBEROV, *Jak byla osvobozena Praha v květnu 1945*. Historie a vojenství, r. 1965, č. 2. Též v Lovosicích byl pancéřovou pěstí poškozen první sovětský tank, který pronikl do obce. Viz: http://www.meulovo.cz/prvni-tank-ktery-prijel-do-lovosic-8-5-1945/g-5392/id_obrazky=5801&typ_sady=1&p1=68. Za upozornění na tento případ děkuji kolegovi Davidu Šolcovi.

2.11.1 Situace v Praze v noci z 8. na 9. května

Německá posádka Prahy a část bojových skupin, které měly v předchozích dnech Prahu dobýt, a otevřít ji tak pro průjezd frontových jednotek Hgr. Mitte, kapitulovaly odpoledne 8. května 1945 do rukou České národní rady. Německé jednotky odcházely z města po silnici na Beroun a Plzeň od 23.00 8. května do 9.00 9. května 1945. U Bílého Beránka odevzdali Němci část své těžké výzbroje čs. armádě.²³⁴ V mnoha záznamech je uvedeno, že Němci v noci na 9. května stále dělostřelecky ostřelovali Prahu.²³⁵ Večer 8. května dělostřelecká baterie Waffen-SS skutečně provedla před ústupem palebný přepad Karlova.²³⁶ Ze svých pozic na pankrácké pláni se esesáci začali stahovat na jih kolem půlnoci.²³⁷ Němci ovšem před stažením z Pankráce zapálili ve 21.20 na Zelené Lišce sklad dělostřelecké munice.²³⁸ Detonace nábojů z tohoto skladu pak tvořila zvukovou kulisu noci z 8. na 9. květen a vytvořila iluzi pokračujícího dělostřeleckého ostřelování.²³⁹

Stejně jako ostatní povstalecká velitelství úseků začalo i v Dejvicích velitelství úseku S-III obsazovat večer 8. května Němci vyklizované budovy v obvodech svých podřízených policejních revírů, v jeho případě revírů 24, 25, 26 a 28. V 19.15 vyslalo velitelství první obsazovací skupinu do budovy Ministerstva národní obrany na nynějším náměstí Svobody. Velel jí plk.gšt. Adamec, který měl k dispozici 21 mužů. Další skupiny pak v několikaminutových intervalech vyrážely do budovy Scharnhorstových kasáren ve škole na téže náměstí, do proviantního skladu Dejvice, do budovy Bajkalu, Hlavního štábu, Zeměpisného ústavu, Oděvního skladu v Květově ulici, do objektu Bachmačská 17, do Nové techniky, Vojenského technického ústavu, do zbrojovky ve Velflíkově ulici, do

²³⁴ VÚA-VHA, fond revoluční gardy, sig. 72/CII/1/7. Hlášení o odsunu německých jednotek. Za upozornění na tento pramen děkuji kolegovi Jindřichu Markovi. Fotografie části čs. kořisti od Bílého beránka viz: Tomáš JÁKL, *Prahou pod pancířem povstalců*. Mladá fronta, Praha 2010, s. 102-107.

²³⁵ Např. Václav VOBORA, Zpráva z bojového úseku Sladovna-Bubenečské nádraží, s. 11.

²³⁶ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 135/CIV/1/22, Situační hlášení 3. čety 2. četnické motroisované roty v Hořovicích, zasazené v úseku Praha-Východ, s. 4.

²³⁷ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 22, sig. 147/CIV/8/22, Skupina Z. B. – detachovaný oddíl v Nuslích, Situační zpráva.

²³⁸ Deník Vladimíra Stárky – Wabiho, záznam z 8. května 1945. Soukromá sbírka, kopie v archivu autora.

²³⁹ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 22, sig. 135/CIV/1/22, Kpt. děl. Karel Ermantraut, Zpráva o činnosti pomocného expedičního sboru z Hořovic, s. 6.

Kadetky, Zbrojnice, úřadu vojenské péče, Masarykovy koleje, protiletadlové baterie u Lumbeho zahrady, do Lorety, na Hrad, do Vojenského stavebního dvora a k protiletadlovým bateriím na Letenské pláni. Jako poslední vyrazila ve 20.31 skupina k převzetí skladiště u studentské barákové kolonie, která se nalézala v prostoru nynějšího hotelu Diplomat.²⁴⁰

Německé jednotky z Prahy a bojové skupiny Milovice, generála Reimanna a 4. pluku SS „Der Führer“ se soustředily v Dejvicích na Vítězném náměstí a na Pohořelci a postupně odjížděly k Plzni. Povstalecká osádka barikád Na Sekyrce na Velvarské třídě své barikády nerozebrala, a proto musely německé kolony z Vítězného náměstí odbočovat z Velvarské u gymnázia vlevo, směrem na Ořechovku.²⁴¹ Odtud a z Pohořelce německé kolony pokračovaly Bělohorskou a nynější Radimovou na Bílou horu, odtud k Bílému Beránku a dále do Rokycan a Plzně.

O půlnoci z 8. na 9. května vydal velitel Vojenského velitelství Velké Prahy generál Kutlvašr rozkaz, kterým doplnil nařízení vydané rozhlasem o německé kapitulaci. Povstaleckým jednotkám nařídil, aby jako součást spojeneckých sil zůstaly vázány klidem zbraní do 24.00 9. května. Zakázal jakoukoliv útočnou bojovou činnost a palbu, s výjimkou sebeobrany.²⁴² Zde je nutné také připomenout bod 2 Protokolu o formě kapitulace německých branných sil v Praze, který nadřadil případné příkazy spojeneckých armád tomuto protokolu.²⁴³

2.11.2 Ruzyně – Božislavka

Při příjezdu sovětského 10. gardového tankového sboru 4. gardové tankové armády do Prahy mohla pro sovětské tanky představovat vážné nebezpečí německá protiletadlová děla obrany letiště Ruzyně. Baterie Kněževes byla vyzbrojena osmi 8,8cm kanóny a baterie

²⁴⁰ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 172/CIV/11/25, Velitelství skupiny S-III, Přehled o obsazování vojenských objektů večer 8. května 1945.

²⁴¹ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 174/CIV/1/25, Zpráva o činnosti barikádníků podúseku Sekyrka.

²⁴² VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 7, sig. 69/CII/1/7.

²⁴³ Jindřich MAREK, *Barikáda z kaštanů*. Svět křidel, Cheb 2005, s. 276.

Dobrovíz šesti 10,5cm kanóny a jedním kanónem ráže 8,8 cm.²⁴⁴ Obě baterie byly ale ráno 9. května již německou posádkou opuštěny. Posádku letiště a blízkých dělostřeleckých kasáren totiž již v noci ze 7. na 8. května vytlačil do Žatce spolu s pražskými povstalci 3. pluk 1. divize Ozbrojených sil Komitétu pro osvobození národů Ruska.²⁴⁵ Příjezd prvních sovětských tanků do Prahy ve 03.50 ráno 9. května 1945 tak proběhl nerušeně.²⁴⁶ V prostoru letiště Ruzyně, Liboce, Veleslavína, Vokovic a odtud na východ až na Bořislavku už tehdy nebyli žádní němečtí vojáci.²⁴⁷ Velitel prvního sovětského tanku dostal od povstalců na barikádě u hostince „U Vlasty“ ve Vokovicích informace o německé posádce v Masarykově koleji v Dejvicích.²⁴⁸

Velitel skupiny Stará fara povstaleckého velitelství Hanspaulka, škpt. J. Knotek, došel kolem jedné hodiny v noci k závěru, že Waffen-SS v prostoru Nové techniky nerespektují kapitulaci. Vedlo ho k tomu vzdálené dunění děl a ojedinělé výstřely z tohoto prostoru. Kolem čtvrté hodiny mu zatelefonoval kapitán Koranda z Vokovic, že jeho úsekem projíždějí sovětské tanky. Zprávu předal na velitelství úseku Hanspaulka a nechal probudit obyvatelstvo, aby začalo vytvářet průchody v barikádách. Aby uklidnil obyvatelstvo, které se pro pokračující detonace a jednotlivou střelbu od Dejvic zdráhalo vytvářet průchody v barikádách, nařídil ve 4.45 vyražení k útoku na Novou techniku. Jeho cílem bylo zabránit pronikání jednotlivých esesáků na Hanspaulku a vysunutí vlastního mužstva tak, aby v době příjezdu sovětských tanků bylo již u budovy techniky. Útok si patrně nenechal schválit generálem Vedralem, velitelem úseku Hanspaulka. V poválečné zprávě o činnosti úseku Hanspaulka generál Vedral uvedl, že útok na Techniku provedli

²⁴⁴ VÚA-VHA, fond revoluční gardy, sig. 131/C/V/1/21. Zpráva o činnosti skupiny dělostřelectva proti letadlům. Za upozornění na tento pramen děkuji kolegovi Jindřichu Markovi. Viz též: Tomáš JAKL, *Pozůstatky protiletadlové baterie v Praze-Střešovicích*. Historie a vojenství. 2009, roč. 58, č. 4, s. 148–149. Tomáš JAKL, *Německá protiletadlová baterie na Letenské pláni*. Historie a vojenství. 2010, roč. 59, č. 3, s. 149–151. Michal PLAVEC, *Den, kdy nebyla bombardována Praha - několik poznámek k neuskutečněnému náletu 30. října 1944*. Historie a vojenství 60, r. 2011, č. 4, s. 42-53.

²⁴⁵ ŽÁČEK *Prahou pod pancířem vlasovců*. Mladá fronta, Praha 2015.

²⁴⁶ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 178/CIV/3/25, policejní štábní strážmistr Jan Novák, 27. policejní revír Praha Vokovice, Kladenská 454.

²⁴⁷ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 178/CIV/1/25, Plk. gšt. Josef Fetka, Hlášení o průběhu bojů v úseku Vokovice – Veleslavín – Liboc, s. 4.

²⁴⁸ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 178/CIV/4/25, Pamětní zápis o bojích, vedených v úseku Vokovice s počátečním prostorem policejního revíru 27 ve Vokovicích, s. 3.

bojovníci úseku zčásti spontánně a zčásti na rozkaz.²⁴⁹ Bojovníci podúseku Stará fara postupovali od páté hodiny levým křídlem se dvěma kulometry na Zemědělský výzkumný ústav a Techniku a pravým křídlem na Arcibiskupský seminář a lazaret SS. Po dosažení čáry Arcibiskupský seminář – Na Dionýsce, bylo zjištěno, že francouzské gymnázium již Němci vyklidili.²⁵⁰

Po příjezdu prvních sovětských tanků Kladenskou ulicí na Bořislavku se npor. Čech a por. Dr. Hájiček z 1. revoluční baterie na Hanspaulce dostavili na sovětské velitelství „U Špačků“. Předali zde sovětským tankistům informace o rozmístění nepřítele. Sovětské tanky se zde rozdělily, dva tanky vrazily jako boční zajištění na jih, Starodejvickou ulicí na Ořechovku. Hlavní část zůstala na Velvarské,²⁵¹ a třetí skupina sovětských tanků provedla obchvat Nové techniky od severu, přes Hanspaulku ulicemi Na pískách, Neherovskou a Na Šťáhlavce k francouzskému gymnáziu a Výzkumnému ústavu zemědělskému.²⁵²

2.11.3 Dejvice

Kolem 6. hodiny sovětské tanky dohnaly povstalce podúseku Stará fara ulicí Na Šťáhlavce. Útok byl zahájen současně s několika sovětskými kulometry, hrstkou sovětských pěšáků a tanky. Po obsazení budovy Výzkumného ústavu zemědělského byla pěchota zastavena palbou od Nové techniky. Část tanků odtud ostřelovala Novou techniku a část projela Zelenou ulicí na nynější ulici Jugoslávských partyzánů a obkličovala Novou techniku od severovýchodu. Pravé křídlo dosáhlo budovu Arcibiskupského semináře a posílily jej tanky od gymnázia na Velvarské.²⁵³ Budovu Arcibiskupského semináře ovládli

²⁴⁹ Vojenský historický ústav, podsírka XIII – Varia, i. č. XIII-12239, Brig. gen. Ing. Josef Vedral, Hlášení o bojové činnosti úseku Hanspaulka od 5. do 14. května 1945, s. 3.

²⁵⁰ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 175/CIV/3/25, Zpráva o činnosti skupiny Stará fara, s. 11.

²⁵¹ Nynější Evropská ulice. S výjimkou Velvarské jsou všechny názvy ulic uváděny v současné podobě. K problematice názvů pražských ulic viz: Marek LAŠŤOVKA – Václav LEDVINKA a kol., *Pražský uličník*. 1. díl, Libri, Praha 1997, 2. díl Libri, Praha 1998, 3. díl, Scriptorium, Dolní Břežany 2012.

²⁵² Otto HÁJÍČEK – Miroslav KOLEDA – František NEVĚŘIL, *Kronika Pražského květnového povstání ve dnech 5. až 9. května 1945 v oblasti dnešní Prahy 6*. Unicornis, Praha 2015, s. 135 a 190.

²⁵³ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 175/CIV/3/25, Zpráva o činnosti skupiny Stará fara, s. 11.

již od německého odchodu večer 8. května zde původně internovaní čeští zaměstnanci ministerstva pošt. Palbou se nyní zapojili se do útoku na Novou techniku.²⁵⁴ Podúsek Hanspaulka – zámeček vyrazil do útoku ihned poté, co k zámečku dorazila četa sovětských tanků a zahájila palbu na české reálné gymnázium a Techniku. Záloha úseku postupovala od školy v Sušické ulici na Techniku Šáreckou ulicí.²⁵⁵

Hlavní skupina sovětských tanků postupovala přímo po Velvarské ulici. V 06.00 sovětské tanky projely postaveními revoluční baterie Hanspaulka. Baterie jim vypomohla střelivem, napojila je čajem a dodala ke každému tanku několik dobrovolníků jako průvodce.²⁵⁶ Do útoku na Novou Techniku se v roli pěšáků připojila i část mužstva 1. revoluční baterie na některém z ukořistěných pásových dělostřeleckých tahačů²⁵⁷ Praga T-3/III a Praga T-9.²⁵⁸ Sovětské tanky z Velvarské rozstřílely u budovy státního reálného gymnázia, na křižovatce nynějších ulic Evropská a Gymnazijní, německou ústupovou kolonu v místě, kde zahýbala k podjezdu pod tratí. Poté nynějšími ulicemi Studentskou a Thákurovou postupovaly k Nové technice. Velitel podúseku Pension Šárka Mjr. Chval, shromáždil u českého reálného gymnázia asi 35 čs. dobrovolníků, kteří na sovětských tancích přijeli z Loun a Kladenska a s posilou 15 sovětských pěšáků se třemi lehkými kulometry postupoval nynější Studentskou ulicí na Techniku.²⁵⁹ V průběhu útoku na Novou techniku zastřelili sovětští vojáci tragickým omylem, údajně přes zavřené, pouze průsvitné prosklené dveře, v místě jeho bydliště v Thákurově (tehdejší Sadové) 532/6 československého brigádního generála Ing. Jaroslava Untermüllera, jednoho ze dvou čs. generálů, kteří v Pražském povstání položili život.²⁶⁰

²⁵⁴ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 22, sig. 153/CIV/1/22, Zpráva o činnosti poštovních zaměstnanců v budově ministerstva pošt ve dnech 5. – 9- května 1945.

²⁵⁵ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 175/CIV/16/25, Vojenské velitelství Hanspaulka, Dodatek k hlášení o činnosti. s. 3, 4.

²⁵⁶ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 175/CIV/5/25, Válečný deník 1. revoluční baterie Hanspaulka, s. 3.

²⁵⁷ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 175/CIV/5/25, Válečný deník 1. revoluční baterie Hanspaulka, s. 3.

²⁵⁸ Patrně šlo o vozidlo typu Praga T-9, které bylo po povstání vyfotografované v Dejvicích. Viz Jiří PADEVĚT, *Průvodce protektorátní Prahou: místa - události - lidé*. Academia – Archiv hlavního města Prahy, Praha 2013, s. 554-555.

²⁵⁹ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 175/CIV/16/25, Vojenské velitelství Hanspaulka, Dodatek k hlášení o činnosti. s. 3, 4.

²⁶⁰ Jindřich MAREK a kol., *Padli na barikádách*. Vojenský historický ústav, Praha 2015, s. 20.

Jako první obsadili povstalci spolu s nepočtenými sovětskými pěšáky severní část nynější budovy A Vysoké školy chemicko-technologické, kde byl tehdy lazaret SS. Celý lazaret byl okamžitě evakuován do arcibiskupského semináře a ze zajatců byly po obou stranách hlavní budovy nynější VŠCHT vyslány dvě dvojice parlamentářů.²⁶¹ V průběhu vyjednávání o kapitulaci se skupina českých povstalců zmocnila samohybného děla StuG III v bráně budovy a odjela s ním na Velvarskou třídu. Okamžitě poté obránci složili zbraně.²⁶² Tím byl boj o budovy Nové techniky přibližně o 11. hodině ukončen.²⁶³ V dobytých budovách bylo zajato asi 250 příslušníků SS a 430 částečně ozbrojených civilních osob.²⁶⁴ Přibližně 30 osob spáchalo v 1. poschodí budovy sebevraždu. Ukořistěna byla dvě samohybná děla StuG III, jeden polopásový obrněný transportér Sd. Kfz. 251 a jedno dělo.²⁶⁵ Útok si vyžádal nejméně šest padlých a osmnáct raněných čs. povstalců a nejméně dvou padlých a tří raněných sovětských vojáků.²⁶⁶

Nynější budovu Generálního štábu přišel převzít 8. května v 18.00 za čs. armádu pplk. Tesař. Většina příslušníků Wehrmachtu budovu opustila do 20.30. Kolem 21.45 do budovy pronikl K. H. Frank, který se silnou jednotkou Waffen SS vytlačil čs. stráž. Odejel asi po půlhodině. Čs. vojáci ihned budovu opět obsadili. Do budovy se poté několikrát pokusili dostat příslušníci Waffen-SS, ustupující přes Vítězné náměstí. Česká stráž je vždy odrazila, i za dobrovolné pomoci několika příslušníků Wehrmachtu, zbývajících v budově. Generál Toussaint opustil budovu kolem jedné hodiny ráno 9. května. Československá posádka obsadila okna budovy, do rána odrazila další čtyři pokusy

²⁶¹ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 175/CIV/3/25, Zpráva o činnosti skupiny Stará fara, s. 11.

²⁶² VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 172/CIV/16/25, Bohumil Cibulka, Dejvice – zpráva o účasti v Pražském povstání.

²⁶³ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 22, sig. 153/CIV/1/22, Zpráva o činnosti poštovních zaměstnanců v budově ministerstva pošt ve dnech 5. – 9- května 1945.

²⁶⁴ Filmové záběry bojů v Dejvicích a odvádění zajatců od Nové techniky pořídil amatérský kameraman Miroslav Halbík. Viz Hledání ztraceného času - Halbíkova revoluce. Připravili K. Čáslavský a P. Vantuch. Premiéra 4. května 2008 v 10:05 na ČT2. Za upozornění na tento pramen děkuji kolegovi Davidu Šolcovi.

²⁶⁵ Fotografie části kořisti viz: Tomáš JÁKL, *Prahou pod pancířem povstalců*. Mladá fronta, Praha 2010, s. 108-109.

²⁶⁶ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 175/CIV/16/25, Vojenské velitelství Hanspaulka, Dodatek k hlášení o činnosti. s. 4, 5.

esesáků dostat se do budovy, a ráno podporovala palbou příjíždějící sovětské tanky. Kolem 11. hodiny si v budově zřídil velitelství sovětský plukovník Klimenko.²⁶⁷

Jižní část bloku domů nynějšího generálního štábu tvořila budova Vojenského technického ústavu. Budovu převzal 8. května po 17. hodině škpt.pěch. Bohuslav Strnad s třiceti muži od povstaleckého úseku S-III. Po jejich příchodu Němci budovu rychle vyklidili. V noci se do budovy také pokusili několikrát dostat příslušníci Waffen-SS, byli však odraženi. Ráno pak osádka objektu podporovala palbou boj o Novou techniku. Odrazila také pokus esesáků, prchajících před sovětskými tanky, proniknout do budovy.²⁶⁸

Základní škola na nynějším náměstí Svobody sloužila za okupace Němcům jako kasárna. Vyklidili je, stejně jako protilehlou budovu Ministerstva národní obrany, 8. května v 19.00. Budovu školy převzal a zajistil škpt.děl. Palička. Přes náměstí projížděly směrem na Vítězné náměstí německé kolony, ustupující z Bubenče. Ráno zde byla palbou od Vítězného náměstí napadena kolona německé Ochranné policie. Štábní kapitán Palička svým zákrokem z budovy školy zabránil německým policistům v bojovém rozvinutí. Poté, co se palbou připojili povstalci z kina Orlik v Terronské 694/6, německá vozidla rychle vyklidila náměstí.²⁶⁹ Ulicemi Dostálovou a Na hutích se poté kolona pokusila uniknout směrem k ulici Svatovítské.²⁷⁰ První dva sovětské tanky přijely na nynější náměstí Svobody kolem 8. hodiny ranní. Po navázání kontaktu s policisty 24. revíru se vrátily na Vítězné náměstí.²⁷¹

Areál budov Vojenských zásobáren obsadil 8. května v 17.30 nadporučík v záloze Ing. Dr. Josef Řechka s pětadvaceti muži. Sousední Vojenský stavební dvůr převzal podporučík v záloze Žatecký s osmi muži. Po pokusu K. H. Franka zmocnit se silou budovy Hlavního štábu před jedenáctou hodinou večerní, převzal velení v tomto prostoru mjr.pěch. Alois Votruba. Obranu zásobáren zesílil dalšími dobrovolníky až na téměř

²⁶⁷ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 172/CIV/1/25, šrtm. pěch. Josef Piskáček, Popis obsazení budovy Hlavního štábu.

²⁶⁸ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 172/CIV/4/25, škpt. pěch. Bohuslav Strnad, Vyličení bojové činnosti čety „Božek“ při obsazení budovy VTÚ v Praze XIX ve dnech 8. a 9. května.

²⁶⁹ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 170/CIV/1/25, Zpráva o činnosti 24. policejního revíru, s. 7.

²⁷⁰ Zpráva 25. policejního revíru, citovaná in: Ota HOLUB, *Smrt na prahu vítězství*. Magnet, Praha 1975, s. 89 a 90.

²⁷¹ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 170/CIV/1/25, Vojenské velitelství při 24. policejního revíru, Zpráva o průběhu bojů, s. 4.

padesát mužů. Poté, co první sovětské tanky rozstřílely německou kolonu na Velvarské třídě u gymnázia, rozdělil posádku zásobáren na pět bojových stanovišť, aby zabránil vniknutí prchajících esesáků do objektu. Šestou hlídku vyslal střežit Bachmačskou ulici. Německou kolonu o přibližně 14 vozidlech, která se snažila uniknout od Vítězného náměstí na Prašný most, rozstříleli povstalci z východní části areálu vojenských zásobáren. Němci se proti nim pokusili zaujmout palebné postavení s dělem, které složili z nákladního automobilu u restaurace Strašák. Jeho obsluhu ale stačili povstalci zlikvidovat dříve, než stačila poprvé vystřelit. Z kolony padlo jedenáct německých vojáků, pět bylo zajato a zbytek uprchl zpět k Vítěznému náměstí a k nádraží Dejvice. V průběhu boje došlo ke střetu mezi hlídkami 3 a 4 ve východní části areálu zásobáren a postupujícími sovětskými vojáky. Na zákrok majora Votruby se omyl vysvětlil a procházející sověští vojáci vyjádřili houževnaté obraně hlídek svůj obdiv.²⁷²

Od Podbaby přijely první sovětské tanky do Dejvic v 9.50. Kolona odstranila barikádu v podjezdu pod tratí a kolem 11. hodiny pokračovala na Vítězné náměstí.²⁷³ Šlo už patrně o první tanky 3. gardové tankové armády.

2.11.4 Kadetka a Pražský Hrad

Pokud by v Praze ráno 9. května 1945 existoval organizovaný německý odpor, smrtelné nebezpečí pro sovětské tanky by nyní představovaly další dvě protiletadlové baterie. Jedna u vozovny Střešovice, vyzbrojená šesti kanóny ráže 8,8 cm a dvěma ráže 3,7 cm,²⁷⁴ a druhá na Letenské pláni, vyzbrojená deseti kanóny ráže 8,8 cm a třemi ráže 3,7 cm.²⁷⁵ Toho si byl vědom i npor.žen. v záloze Ing. Bohumil Ibl, který se u železničního podjezdu Na Ořechovce připojil jako průvodce ke dvěma sovětským tankům a četě pěchoty, které měly zajišťovat pravý bok sovětských vozidel na Velvarské. Jako tlumočnick

²⁷² VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 172/CIV/8/25, mjr. pěch. Alois Votruba, Hlášení o bojové akci v prostoru Vojenská zásobárna, Vojenský stavební dvůr a Vojenský technický ústav 9. května 1945.

²⁷³ Václav VOBORA, Zpráva z bojového úseku Sladovna-Bubenečské nádraží, s. 11.

²⁷⁴ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 167/CIV/2/25, Hlášení k relaci o účasti 21. policejního revíru, s. 2.

²⁷⁵ VÚA-VHA, fond revoluční gardy, sig. 131/C/V/1/21. Zpráva o činnosti skupiny dělostřelectva proti letadlům. Za upozornění na tento pramen děkuji kolegovi Jindřichu Markovi.

byl k nim přidělen št.rtm. Václav Podskalský. Cestou ulicí Na Ořechovce vyčistili několik vil, obsazených Němci a u střešovické vozovny se dostali do německé palby, při které byli dva sovětští vojáci zraněni. Nadporučík Ibl, z obavy, že protiletadlová baterie je dosud obsazena, doporučil sovětskému veliteli obejít vozovnu od západu do Cukrovarnické. Odtud zjistili, že baterie obsazena již není. Po návratu do ulice Na Ořechovce sovětské tanky s pěchotou postupovaly k budově sirotčince, který pěšáci vyčistili od jednotlivých Němců, a odtud ulicí Brusnice do Jelení. Zde se dostali do palby od Černínského paláce a z okolních domů. Pěchota s oběma čs. důstojníky se ukryla za násypy opuštěných protiletadlových děl, a oba tanky palebné odpory umlčely. Záhy na to se do ulice Brusnice dostavil německý parlamentář, který vyjednal kapitulaci nakonec celkem 414 německých vojáků z prostoru Hradčan. Sovětský velitel se zajatými Němci odeslal nadporučíka Ibla zpět na Bořislavku. Poté sovětští vojáci s oběma tanky postupovali Jelení ulicí směrem ke Kadetce, kde se spojili se sovětskými tanky a pěchotou, postupujícími od Vítězného náměstí, a zapojili se do bojů u Kadetky.²⁷⁶

Budovy Kadetky přišla 8. května v 19.00 od německé posádky převzít čs. komise pod velením plk.děl. Jaroslava Hořejšího, vyslaná velitelstvím S-III v Dejvicích. Areál sloužil dělostřeleckému výcvikovému pluku SS. Německé vojsko bylo již připraveno na autech a povozech k odchodu. Německý velitel, Obersturmführer Willy Hubert, nicméně odmítl kasárny vydat s tím, že musí ještě nejméně deset až dvanáct hodin vyčkat, dokud nebude německé obyvatelstvo z východních částí Prahy převezeno na západní břeh Vltavy. Čs. přijímací komise v celkovém počtu 69 důstojníků a mužů obsadila jednu místnost ve velitelské budově a několik místností ve strážní budově. Po půlnoci opustila Kadetku většina německých jednotek. Jako zadní voj zde zůstala jedna baterie s určitým množstvím pěchoty a obrněnými vozy. Ráno zesílila střelba od Střešovic a Dejvic a z prostoru Technika-Vítězného náměstí byly vidět požáry. Velitel německého zadního voje dal čs. komisi možnost Kadetku opustit a prohlásil, že německé jednotky v Dejvicích jsou v boji s jednotkami generála Vlasova a on, pokud bude napaden, bude se bránit. Většina německých nákladních automobilů a obrněných vozidel stála připravena k odjezdu východní branou. Sovětské tanky, přijíždějící z Jelení ulice a od Prašného mostu jich většinu zničily. Sovětské tanky ostřelovaly i budovy areálu. Hlavní budova obdržela 15 dělových zásahů, zasaženy byly také budova strážní a obývací. Do boje s bránícími se

²⁷⁶ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 171/CIV/1/25, nadporučík žen. v záloze Ing. Bohumil Ibl, Záznamy o činnosti v Illegálním hnutí odboje proti okupantům, fol. 10 a 11.

esesáky zasáhli také čs. vojáci přejímací komise palbou z ručních zbraní. Poté, co sovětské tanky přejely severně a jižně Kadetky na Klárov a na Letnou, a většina zbývajících Němců z objektu uprchla, čs. přejímací komise areál definitivně obsadila a vyčistila od zbývajících jednotlivých Němců.²⁷⁷ Zajato bylo 12 německých vojáků a 3 ženy.²⁷⁸

Pražský hrad obsadili čs. povstalci večer 8. května a ve 23.23 na něm vztyčili čs. státní vlajku. Palba sovětských tanků, projíždějících kolem Kadetky, zasáhla před 10. hodinou dopoledne 9. května budovy Lvího Dvora a Míčovny v Královské zahradě, která vyhořela.²⁷⁹

2.11.5 Břevnov

Východně od protiletadlové baterie u střešovické vozovny, v jihovýchodní části Střešovic, působil bojový úsek „Ladislav“ pod velením npor. Ing Ladislava Janouška. Jeho velitelství sídlilo v restauraci „U Kučerů“ Na Petynce čp. 151. Od večera 8. května kolem úseku odcházela z Prahy Německá armáda nynější Radimovou a Bělohorskou ulicí směrem na Bílou horu. Kolem páté hodiny ráno se do prostoru úseku přiblížil sovětský průzkumný oddíl. Kolem 7. hodiny posílila Rudá armáda bojovníky úseku „četou automatčků a poločetou polních děl“. Společně se pak zúčastnili likvidace německých kolon v prostoru nynějších ulic Bělohorská, Parlěrova a Radimova. Akce skončila kolem 8.30 za cenu pouhých dvou vlastních raněných.²⁸⁰ Mezi vozidla, ukořistěnými na

²⁷⁷ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 171/CIV/1/25.

²⁷⁸ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 172/CIV/5/25, kpt. pěch Vratislav Novák, Zpráva o činnosti bojové skupiny Bachmačská 15.

²⁷⁹ Pavel ZEMAN, *Pražský hrad v květnu 1945*. Paměť a dějiny, r. 2015, č. 2, s. 67-76. Rozšířené tvrzení, převzaté i Pavlem Zemanem, že dělostřelecké zásahy Míčovny způsobil německý tank, je možné odmítnout. Jelení ulicí a po Mariánských hradbách v té době volně projížděly sovětské tanky. V případě, že by zde stál německý tank, by nevyhnutelně došlo k tankovému souboji, ale o něčem takovém všechny dobové prameny mlčí. Němci v tomto prostoru 9. května dopoledne nepoužili ani žádné jiné těžké zbraně. Obsluhu děla u restaurace Strašík stačili povstalci zlikvidovat dříve, než stačila vystřelit a děla posádky Kadetky byla připravena na ústup a zapražena za tahači.

²⁸⁰ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 177/CIV/2/25, Velitelství bojového úseku Ladislav, Zpráva o průběhu bojů ve dnech 5. – 10. V. 1945, s. 4.

Bělohorské bylo i několik samohybných děl,²⁸¹ kolona v západní části ulice Parlářova byla patrně část kolony Schutzpolizei, rozprášené povstalci na Prašném mostě, a v Radimově ulici šlo o vozidla s registračními značkami SS, a tedy patrně pocházejícími z bojové skupiny „Der Führer“. Velitel německé bojové skupiny 4. pluku tankových granátníků SS „Der Führer“ Otto Weidinger ve svých pamětech zmiňuje, že se v zajetí dozvěděl o napadení posledních vozidel ústupové kolony pluku v Praze českými povstalci, které mělo za následek i určitý počet mrtvých. Pokrytecky – vzhledem k tomu, že jeho spolubojovníci byli postaveni před francouzské soudy v souvislosti s masakry civilistů v Oradouru a Tulle v roce 1944 – poznamenává, že neví, že by za toto porušení mezinárodních pravidel války byl někdo pohnán k odpovědnosti.²⁸²

2.11.6 Klárov

Na východ od Prašného Mostu a Hradčan postupovaly sovětské tanky bez odporu přes Letenskou pláň kolem opuštěné německé protiletadlové baterie do Holešovic, a také Chotkovou ulicí na Klárov. Cílem bylo obsadit pražské mosty a zabránit vojákům skupiny armád Střed v ústupu k Američanům.

Na Klárov přijela večer 8. května německá obrněná vozidla od Staroměstského náměstí. Za české povstalce s nimi zde vyjednával npor. Schönborn a pplk. Štof. Většina vozidel z Klárova odjela patrně Chotkovou ulicí do Dejvic, posádky asi dvaceti obrněných vozidel přenocovaly se svými stroji na Klárově. Šlo o vozidla německé bojové skupiny, která po postupu Karlínem dosáhla před uzavřením německé kapitulace Staroměstského náměstí, v literatuře konvenčně označované jako bojová skupina Milovice. Večer některá vozidla zaujala palebná postavení před ústím okolních ulic. Část posádek byla opilá. Jako styčný důstojník s nimi zůstal poručík pěchoty v záloze Oldřich Blabula, kterého ve tři hodiny ráno vystřídal nadporučík četnictva Štěpánek se skupinou četníků a policistů.²⁸³

Ráno 9. května většina německých vozidel z Klárova odejela přes Mánesův most a pokusila se vyjednat si průjezd barikádami kolem Karlova mostu směrem k Národnímu

²⁸¹ Fotografie tří z nich viz: Tomáš JÁKL, *Prahou pod pancířem povstalců*. Mladá fronta, Praha 2010, s. 110-113.

²⁸² Otto WEIDINGER, *Comrades to the End*. Schiffer Military History, Atglen 1998, s. 418.

²⁸³ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 25, sig. 169/CIV/3/25, por. pěch. v zál. Oldřich Blabula, Zpráva o činnosti, s. 7.

divadlu. Rotmistr Bohuslav Kornoušek z povstaleckého úseku Karlův most jim průjezd odmítl s tím, že pro německý ústup z Prahy jsou určeny Mánesův most, Kaprova ulice a Staroměstské náměstí. Německá kolona poté odejela Kaprovou ulicí.²⁸⁴ Fotografie Hetzeru u ústí Kaprovy ulice pořídil fotograf Vladimír Čáslavský 9. května v 6 hodin ráno.²⁸⁵

Tank T-34-85 gardového poručíka Ivana Grigorijeviče Gončarenka ze 63. gardové tankové brigády 10. gardového tankového sboru se na Klárově střetl se zbývajícími třemi či čtyřmi tankovými stíhači Hetzer. Nejméně dva stroje stály za sebou a patrně čekaly na doplnění paliva před ústupem. Velitel sovětské tankové čety, gardový poručík Leonid Burakov vzpomínal, že později viděl německé osádky, opouštět své nehybné stroje a prchat. Nejméně jeden Hetzer nicméně zahájil palbu ve směru Gončarenkova tanku okamžitě, jakmile se objevil na křižovatce ulic Chotkovy a Pod Bruskou.²⁸⁶ Střelec Gončarenkova tanku, gardový četař Pavel Grigorijevič Batyrev, vzpomínal, jak cosi silně udeřilo do věže tanku a poté se velitel se zhroutil do věže zbrocený krví.²⁸⁷ Na fotografii znehybněného stroje je na levém boku věže patrný čerstvý šrám v místech, kde protitankový granát sklouzl po jejím pancíři. Stopy po explozích jsou patrné na fasádách domů č. p. 144 a 145 v pozadí. Gardového poručíka Ivana Grigorijeviče Gončarenka, vysunutého z věže tanku okamžitě po výbuchu granátu na domu za tankem zabila tlaková vlna a střepiny. Odpovídá tomu jak snímek jeho těla, zabaleného v prostěradle, kde je prosakující krev patrná pouze v místě hlavy, tak vzpomínka očitě svědkyně paní Blanka Maříková, která uvedla, že jeho hlava byla prakticky skalpována.²⁸⁸ Hetzer pokračoval v palbě – na domech čp. 144 a 145 v ulici Pod Bruskou je patrně nejméně šest zásahů. Osádka Gončarenkova tanku nečekala, až se německý dělostřelec zastřílí, opustila stroj a ukryla se v domě čp. 147. Tři ze zbývajících čtyř tankistů, i český průvodce tanku, František Souček, při tom utrpěli různě závažná zranění, patrně opět způsobená tlakovou

²⁸⁴ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 38, sig. 227/CIV/14/38, rotmistr pěchoty Bohuslav Kornoušek, Zpráva o činnosti skupiny „Blažek“.

²⁸⁵ Pavel ŽÁČEK, *Věděl, že přichází výjimečná chvíle*. Reflex, r 2005, č. 16, s. 34-43, foto č. 12 na s. 42.

²⁸⁶ Ota HOLUB, *Smrt na prahu vítězství*. Magnet, Praha 1975, s. 113. Poručík Burakov datuje své pozorování až po zásahu jednoho z německých vozidel jeho střelcem Kotěgovem. Viz níže, poznámka 90.

²⁸⁷ RŮŽIČKA, O. – VOBOŘIL, S., *Pražský květen*. Orbis, Praha 1966, s. 52. Též: Ota HOLUB, *Smrt na prahu vítězství*. Magnet, Praha 1975, s. 96.

²⁸⁸ Blanka Maříková, výpověď z jara 2015 v archivu autora. Viz též Jaro 45 - Proměny paměti, Česká televize, Premiéra 29. 8. 2015 22:05 na ČT24.

vlnou a střepinami německých protitankových granátů, vybuchujících na domě čp. 145. Někteří publicisté také uvádějí, že i Gončarenkův stroj byl zasažen vícekrát. Pokud tomu tak bylo, což není vyloučeno, pak již osádka musela být mimo vozidlo. Nasvědčuje tomu povaha zranění jejích členů, i to, že vůbec přežili.²⁸⁹ Kromě šrámu na věži ale jednoznačný důkaz jiného zásahu neposkytují ani fotografické prameny.

Co přesně se dělo dále, není z dostupných pramenů zcela zřejmé. Údajné zničení německého obrněnce či více obrněnců palbou Gončarenkova tanku nemá oporu v dispozici vraků vozidel po střetu na Klárově. Jeden Hetzer se patrně pokusil otočit se do nynější ulice U železné lávky, kde jej zničila osádka tanku velitele čty, gardového poručíka Burakova. Jestli se tak stalo palbou od Strakovy akademie, anebo z Klárova, není zřejmé. Podle Burakovovy vzpomínky též jeden německý stroj z Klárova ustoupil.²⁹⁰ Ve směru na Malou stranu uprchnout nemohl, protože ulice Lužická, Letenská i Valdštejnská byly přehrazeny sřeženými povstaleckými barikádami, ve směru na Strakovu akademii by se dostal do palby sovětských tanků, a tak jediná ústupová cesta zbyla přes Mánesův most.

Němci vyklizenou budovu Uměleckoprůmyslové školy na nynějším náměstí Jana Palacha obsadil rotmistr Bohuslav Kornoušek z povstaleckého úseku Karlův most kolem 9.30. V 9.45 na náměstí Jana Palacha operovalo poslední německé samohybné dělo, což by mohlo být ono poslední, prchající z Klárova.²⁹¹ V 9.45 se pokusil jeden sovětský tank, který patrně přijel od Pražského hradu Nerudovou ulicí, překonat Karlův most z Malostranské strany. Poručík dělostřelectva v záloze Ing. Viktor Kostrba jeho veliteli tento záměr rozmluvil, tank projel na Klárov Lužickou ulicí, kde mu povstalci rozebrali průchody v barikádách, a Vltavu překonal po Mánesově mostě.²⁹² V 10.10 přijel první sovětský průzkumný oddíl do prostoru u kláštera Křížovníků s červenou hvězdou u paty Karlova mostu na staroměstské straně.²⁹³ Na obou předmostích Mánesova mostu se rozmístily tanky 63. gardové tankové brigády. Velitelství útočné vozby vojenského velitelství Bartoš vzalo oba nepojízdné Hetzery na Klárově do stavu pod evidenčními čísly

²⁸⁹ RŮŽIČKA, O. – VOBOŘIL, S., *Pražský květen*. Orbis, Praha 1966, s. 94-97.

²⁹⁰ Ota HOLUB, *Smrt na prahu vítězství*. Magnet, Praha 1975, s. 113.

²⁹¹ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 38, sig. 227/CIV/13/38, hlášení velitelství opěrného bodu Karlův most – Karlovy lázně.

²⁹² VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 22, sig. 132/CIV/1/22, Činnost I. dělostřeleckého pluku „Pražského“ v době revoluční v květnu 1945, s.

²⁹³ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 38, sig. 227/CIV/13/38, hlášení velitelství opěrného bodu Karlův most – Karlovy lázně.

ÚV 4 a ÚV 5. Z místa, kde se nacházely v době střetu, je pak čs. vojáci odtáhli nejprve k chodníku u domu čp. 526, a poté na Národní třídu.²⁹⁴

2.11.7 Bulhar a Náměstí Míru

Obsazování strategických míst ve městě probíhalo dále bez obtíží, až na zdržení způsobená bouřlivým vítáním spojenců Pražany.²⁹⁵ Ke dvěma větším střetnutím došlo pouze U Bulhara a na Náměstí Míru. Stanislav Kokoška uvádí, bohužel bez udání pramenů, že v ulici U Bulhara musel 9. května zasahovat proti třem německým obrněným vozidlům narychlo povoláný sovětský tank. Teprve, když přesnými zásahy zničil nacistický stroj na rohu Bolzanovy ulice, ustoupily zbývající dva směrem k Národnímu muzeu.²⁹⁶ Jinak podrobný L. M. Pařízek ve své vzpomínkové knize 9. května zničení tanku u Bulhara ovšem neuvádí.²⁹⁷ Profesor Charvát ve svém deníku (respektive jeho dcera, která do něj v tyto dny zapisovala) naopak udává „tankovou bitvu ve Vrchlického sadech“ pro den 8. května.²⁹⁸ Pramen, citovaný Pavlem Žáčkem, připisuje zničení stroje dělostřelectvu vlasovců z Riegrových sadů 8. května.²⁹⁹ Povstalecká posádka budovy Ředitelství státních drah, jejíž pozorování by mohlo vnést do věci jasno, stihla zaznamenat, že 8. května dopoledne mezi 5.40 a 12.40 operovaly kolem budovy německé „dělové tanky“.³⁰⁰ Poté se

²⁹⁴ Analýza filmových a fotografických záběrů od Davida Šolce, kopie v archivu autora. Filmové záběry obou strojů již s čs. označením viz: Hledání ztraceného času - Halbíkova revoluce. Připravili K. Čáslavský a P. Vantuch. Premiéra 4. května 2008 v 10:05 na ČT2. Fotografie obou Hetzerů v druhotném umístění viz: Tomáš JAKL, *Prahou pod pancířem povstalců*. Mladá fronta, Praha 2010, s. 118-119.

²⁹⁵ Ivan Stěpanovič KONĚV, *Čtyřicátý pátý*. Naše vojsko, Praha 1985, s. 254–255.

²⁹⁶ Stanislav KOKOŠKA – Ludvík ŠTEFANÍK, *Praha 3 v květnovém povstání*. OV ČSPB Praha 3, Praha 1987.

²⁹⁷ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 32, sig. 206/CIV/2/32, Válečný deník por. Sklenáře, s. 42. Též Ladislav M. PAŘÍZEK, *A lid povstal*. Aventinum, Praha 1945, s. 174–175.

²⁹⁸ Marie BLAHENSKÁ – Hana BARVÍKOVÁ (eds.), *Deník profesora Josefa Charváta z roku 1945*. Masarykův ústav a Archiv AV ČR – Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2014, s. 103.

²⁹⁹ Pavel ŽÁČEK, *Prahou pod pancířem vlasovců*. Mladá fronta, Praha 2015, s. 86-87 a 257.

³⁰⁰ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 22, sig. 150/CIV/2/22, Hlášení Ředitelství státních drah (Hofman J.), strojopis. Též VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 110, sig. 629/CIII/1/110, Hlášení Ředitelství státních drah (Hofman J.), rukopis. Též VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 22, sig. 150/CIV/3/22, Hlášení Ředitelství státních drah (Bezchleba J.). Přestože první a třetí relace popisuje i události 9. května, o zničení Hetzeru se ani jedna kupodivu nezmiňuje.

však pro požár budovy musela uchýlit do protiletectvého krytu a její svědectví tak není k dispozici. Nicméně fotografie hořícího vraku Hetzeru byly podle směru stínu vypálené budovy ředitelství Státních drah pořízeny nejspíše skutečně brzy ráno 9. května.

V 18.35 9. května došlo k přestřelce na náměstí Míru.³⁰¹ Německý ostřelovač zahájil palbu z věže kostela svaté Ludmily. Zneškodnila jej obsluha sovětského lehkého protiletadlového děla, zapřaženého za automobilem, z nynější Jugoslávské ulice.³⁰² Sovětští vojáci v průběhu celého dne prováděli spolu s povstanci čištění ulic. Několik ran prý 9. května padlo z ochozu kostela svatého Mikuláše.³⁰³ Před 22. hodinou sovětští vojáci zastřelili asi 11 esesáků v Braníku.³⁰⁴ Podobných drobných střetů bylo více, a to i v dalších dnech po 9. květnu.³⁰⁵ Odpor na ochozu věže Týnského chrámu byl například za pomoci rudoarmějců zdolán 10. května 1945.³⁰⁶ Zatím však pro sestavení jejich úplného přehledu není dostatek pramenů.

2.11.8 Závěry

Sovětské tanky se ve dnech 9. a 10. května rozvinuly v půlkruhu kolem severních a východních okrajů Prahy, aby bránily město před ustupující skupinou armád Střed. Ta ale při svém ústupu od 8. května s Prahou již nepočítala a město obcházela. K žádnému německému pokusu probít se městem již proto nedošlo. Pouze v prostoru Světice – Tehov zlikvidovali sovětští tankisté jednu z německých ústupových kolon, která míjela Prahu.³⁰⁷

³⁰¹ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 32, sig. 206/CIV/2/32, pplk. Sklenář, Válečný deník 5. -10. května 1945, s. 42. Též Ladislav M. PAŘÍZEK, *A lid povstal*. Aventinum, Praha 1945, s. 184.

³⁰² RŮŽIČKA, O. – VOBOŘIL, S., *Pražský květen*. Orbis, Praha 1966, s. 180.

³⁰³ František VELEBIL, *Curriculum vitae*. Rukopis v držení rodiny via Karel Kučera Muzeum hl. m. Prahy. F. Velebil bydlel na městské věži u chrámu svatého Mikuláše na Malé straně v letech 1909 až 1960.

³⁰⁴ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 35, sig. 213/CIV/2/35. Hlášení o činnosti velitelství Strašnice, s. 2.

³⁰⁵ Pavel ŽÁČEK, *Věděl, že přichází výjimečná chvíle*. Reflex, r 2005, č. 16, s. 34-43, s. 42. a 43.

³⁰⁶ AHMP, sbírka Okupace a Pražské povstání, karton 10, Miroslav Franc, S. v. Kinský palác na - Staroměstském náměstí, s. 3.

³⁰⁷ Miroslav BROFT, *Pražská operace*. Naše vojsko - Čs. svaz protifašistických bojovníků, Praha 1985, s. 179-181. Též Oldřich MAHLER – Miroslav BROFT, *Praha v květnu 1945*. Panorama, Praha 1985, s. 187-191.

Při současném stavu poznání je velmi nesnadné vyslovit se o počtu sovětských vojáků, kteří padli 9. května v Praze.³⁰⁸ Na pražských Olšanských hřbitovech je pohřbeno 371 sovětských vojáků. Z nich 56 má jako datum úmrtí uvedeno 9. 5. 1945. Ovšem někteří sovětské vojáci, kteří v Praze 9. května prokazatelně zahynuli, zde pohřbeni nejsou. Naopak jsou doloženy případy, kdy 9. května sovětské vojáci v Praze pohřbili své spolubojovníky, jejichž těla si přivezli s sebou i z relativně velké vzdálenosti. Dne 11. května 1945 sovětský posádkový velitel plk. Formyšev nařídil soustředění těl sovětských vojáků ze sběren mrtvých v Praze a z provizorních míst pohřbení do sběrný mrtvých v Husově sboru v Praze XIX, Wuchterlova 5. Dne 13. května bylo v této sběrně 34 těl sovětských vojáků.³⁰⁹ Spisy, týkající se exhumací sovětských vojáků z jednotlivých hrobů na území města na podzim 1945, jsou bohužel nezvěstné.

2.12 Počty zajatců

Americký generál Leven Cooper Allen, náčelník štábu 12. skupiny armád, 10. května odhadoval, že z Československa se snaží do amerického zajetí proniknout přibližně 200 000 německých vojáků. Generál Bradley kvůli tomu dokonce zvažoval ustoupit do horských průsmyků na Šumavě, což by ulehčilo vyplňování Eisenhowerova rozkazu zamezit jakémukoliv pohybu těchto mužů do Američany obsazeného prostoru.³¹⁰

V publikaci *Osvobození Československa Rudou armádou 1944/45*, založené i na pramenech ze sovětských archiv, její autoři uvedli, že Rudá armáda v Pražské operaci zajala 859 400 německých vojáků, z toho 60 generálů, a ukořistila 1822 tanků a samohybných děl, 9464 děl a minometů, 1104 letounů a množství další výzbroje.³¹¹

Podle výzkumů Františka Nesvadby v Ústředním archivu ministerstva obrany v Podolsku u Moskvy měl 1. ukrajinský front zajmout ve dnech 5. až 8. května 2002 muže,

³⁰⁸ Pro představu s jakými obtížemi se současní historici musí potýkat při sestavování seznamu padlých v Pražském povstání viz: Jindřich MAREK a kol., *Padli na barikádách*. Vojenský historický ústav, Praha 2015.

³⁰⁹ VÚA-VHA, fond Revoluční gardy, k. 7, sig. 44/CII/1/7.

³¹⁰ TNA/PRO, Kew, WO 219/2147/s. 28 700, záznam telefonického rozhovoru generála Harolda Roe Bulla, náčelníka operačního oddělení (G-3) SHAEF s generálem Allenem.

³¹¹ Břetislav TVARŮŽEK a kol., *Osvobození Československa Rudou armádou 1944/45*. Díl II. Naše vojsko, Praha 1965, s. 382.

ve dnech 9. až 12. května 256 659 mužů a ve dnech 13. až 14. května 140 000 německých vojáků. Celkem měl 1. ukrajinský front získat 400 000 zajatců,³¹² 4. ukrajinský front měl ve dnech 9. až 13. května zajmout 110 856 Němců³¹³ a 2. ukrajinský front měl v posledních dnech války zajmout 470 000 mužů a 3. ukrajinský front cca 140 000 Německých vojáků.³¹⁴

Na sovětské archivy se odvolali také Václav Kural a Zdeněk Štěpánek, když uvedli, že v Pražské operaci sovětská [sic] armáda zajala 859 000 německých vojáků a ukořistila 9464 děl a minometů, 1822 tanků a 1104 letadel.³¹⁵

Počtem německých vojáků, zajatých v Českých zemích Rudou armádou se zabýval také Tomáš Staněk. Američané měli do uzavření demarkační čáry 9. května zajmout 130 000 německých vojáků.³¹⁶ Podle výzkumů Tomáše Staňka v Ruském státním vojenském archivu, který spravuje materiály sovětských zajateckých táborů, mělo od 9. do 13. května padnout do zajetí 1., 2. a 4. ukrajinského frontu 657 000 německých vojáků. K 31. květnu měly tyto tři fronty evidovat 873 000 a počátkem června pak 750 000 zajatců. Od konce května začala Rudá armáda odsunovat německé zajatce na východ a do konce září tak jejich počet na českém území klesl na 13 000.³¹⁷

V celém průběhu druhé světové války padlo do sovětského zajetí 403 německých generálů. Z tohoto počtu se jich plných 30% dostalo do sovětských rukou v roce 1945 v Československu.³¹⁸ Podrobný prosopografický výzkum může v budoucnosti odpovědět na otázku, kolik z nich zajali přímo sovětští vojáci a kolik jich Rudé armádě předali Američané.

³¹² František NESVADBA, *Za svobodu Prahy*. Horizont, Praha 1980, s. 209.

³¹³ František NESVADBA, *Za svobodu Prahy*. Horizont, Praha 1980, s. 217.

³¹⁴ František NESVADBA, *Za svobodu Prahy*. Horizont, Praha 1980, s. 227.

³¹⁵ Václav KURAL – Zdeněk ŠTĚPÁNEK, *České národní povstání v květnu 1945*. Karolinum, Praha 2008, ISBN 978-80-246-1376-5, s. 215.

³¹⁶ Tomáš STANĚK, *Němečtí váleční zajatci v českých zemích 1945-1950. (Nástin vybraných problémů)*. Slezské zemské muzeum, Opava 2011, ISBN 978-80-86224-89-3, s. 13.

³¹⁷ Tomáš STANĚK, *Němečtí váleční zajatci v českých zemích 1945-1950. (Nástin vybraných problémů)*. Slezské zemské muzeum, Opava 2011, ISBN 978-80-86224-89-3, s. 22–25.

³¹⁸ Irina V. BEZBORODOVA, *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998, s. 22 a 261.

2.13 Počty obětí

Počet německých obětí ústupu skupiny armády Střed v tuto chvíli nemůžeme ani odhadovat. Také počet českých obětí ústupu není možné v tuto chvíli přesně vyčíslit, protože neexistuje ani žádný spolehlivý soupis obětí českého povstání mimo Prahu. Obvyklé odhady hovoří o 6000 až 8000 českých padlých, ovšem v celém českém povstání, nejen za ústupu.³¹⁹ Podle výzkumů Michala Plavce padlo za obět' sovětským náletům na ustupující německé kolony cca 1200 českých civilistů.³²⁰

2.14 Německý ústup jako prostředek sovětského nátlaku na československou vládu

Klement Gottwald věděl již 9. května, co chce Stalin slyšet. Na schůzce košické vlády v Bratislavě měl ten den prohlásit: „Zatím co my se zde v Bratislavě scházíme, abychom oslavili vítězné ukončení války nad hitlerovským Německem, vstupují do naší milované Prahy, hlavního města naší republiky, tanková vojska maršála Koněva, vedená maršálem Rybalkem, která zachránila Prahu před německou zkázou a spolu s historickým vítězstvím Sovětského svazu nad hitlerovským Německem dovršují dnes osvobození naší drahé vlasti.“³²¹

Obraz Rudé armády, která včasným příchodem zachránila Prahu před zničením, kanonizoval ve svém děkovném telegramu z 11. května 1945 sovětskému vůdci J. V. Stalinovi předseda tehdejší československé vlády Zdeněk Fierlinger.³²² Týž den můžeme

³¹⁹ Jaroslav PÁTEK, *Československé dějiny (1939-1948). Učební text pro 3. a 4. ročník gymnázií a 2. ročník stř. odb. škol*. SPN, Praha 1974.

³²⁰ Michal PLAVEC, *Květen plný emocí - letecké operace Rudé armády v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v roce 1945*. *Historie a vojenství* 64, r. 2015, č. 1, s. 41-56. Michal PLAVEC, *Stále živá historie - propaganda kolem sovětských náletů v květnu 1945*. *Paměť a dějiny*, r. 8, 2014, č. 2, s. 37-46.

³²¹ Václav KOPECKÝ, *ČSR a KSČ*. Státní nakladatelství politické literatury. Praha 1960, s. 385.

³²² Stanislav KOKOŠKA, *Spory o Pražské povstání a jeho interpretaci v letech 1945-1946*. In: *Národ se ubránil. 1939-1945. Národní osvobození*, Praha 1995, s. 99-107. Rudolf STRÖBINGER, *Poker o Prahu*. Votobia, Olomouc 1997, ISBN 978-80-7198-220-2, s. 198-141.

považovat za počátek „telefonního práva“ v Československu.³²³ Ještě 10. května zasedala košická vláda společně s Českou národní radou. Ve 12 hodin 11. května mělo následovat další společné pracovní zasedání, následované večerní společnou slavnostní manifestační schůzí. Na počátku odpoledního jednání 11. května Klement Gottwald oznámil, že mu sovětské vojenské orgány cestou velvyslanectví sdělily, že nemají důvěru v Českou národní radu kvůli stykům s vlasovci, stykům s Němci a kvůli linii rozhlasového vysílání. Vyzval proto Českou národní radu k urychlenému předání moci a vláda pak zrušila večerní slavnostní zasedání.³²⁴ Sovětský svaz tak zásahem do vnitropolitického vývoje v Československu podpořil své vazaly v košické vládě.

V Praze se 17. května 1945 konala přehlídka „Svobodovy armády“ – československých exilových jednotek z východní fronty, a týž den československá armáda zahájila své druhé tažení do pohraničí, k obsazení území, odtržených po Mnichovské konferenci na podzim 1938.³²⁵

V úterý 22. května 1945 uspořádal generál Kutlvašr v prostorách Vojenského velitelství velké Prahy tiskovou konferenci. Popsal v ní svůj pohled na přípravu a průběh Pražského povstání. Za jeho hlavní účel označil vyřazení Prahy jako komunikačního a zásobovacího uzlu armády polního maršála Schörnera.³²⁶ V pondělí 28. května se na Pražském hradě konala před prezidentem republiky Edvardem Benešem přehlídka „Revolučních gard“, bojovníků Pražského povstání. Původně měl přehlídku vést předseda vojenské komise ČNR Jaromír Nechanský. Komunistům se tomu podařilo zabránit³²⁷ a dosáhnout toho, že za povstání vojensky marginální „Vojenský štáb Ústřední rady odborů“ byl fakticky postaven na roveň VVVP Bartoš. Přehlídku tak vedli generál Karel Kutlvašr

³²³ Karel KAPLAN, *První poválečná vláda – komentované dokumenty*. In: *Sešity ústavu pro soudobé dějiny*, Svazek 5, Praha 1992. s. 89-90.

³²⁴ Jan NĚMEČEK – Jan KUKLÍK – Blanka JEDLIČKOVÁ – Daniela NĚMEČKOVÁ, *Československá zahraniční politika na sklonku války 1945*. Historický ústav, Praha 2015, ISBN 978-80-7286-273-3, s. 454–455.

³²⁵ Tomáš JAKL, *Boj za svobodu 1938-1945*. AVIS, Praha 2005.

³²⁶ *Jak byla připravena česká revoluce v Praze*. Svobodné slovo, 23. května 1945, s. 3.

³²⁷ Stanislav KOKOŠKA, *Spory o Pražské povstání a jeho interpretaci v letech 1945-1946*. In: *Národ se ubránil. 1939-1945. Národní osvobození*, Praha 1995, ISBN 978-80-85494-92-1, s. 100.

za VVVP a major Oldřich Kryštof za ÚRO.³²⁸ Přesto bylo tehdy v tisku uvedeno, že přehlídku vedl generál Kutlvašr s kapitánem Nechanským, jako „velitelem partyzánů“.³²⁹

Již o tři dny později, 31. května 1945, datoval sovětský velvyslanec v Praze Valerian Zorin dopis předsedovi československé vlády, Zdeňku Fierlingerovi. Dopis byl v podstatě písemnou (a patrně rozšířenou) podobou ústně vyjádřených výhrad z 11. května, doplněných o plakát československého okresního velitelství v Kladně z 8. května. Sovětská strana v dopise vyjadřovala své zásadní výhrady k České národní radě. Obvinila ji, že přijetím německé kapitulace 8. května v Praze umožnila záchranu německých vojsk, rozdrcených Rudou armádou na přístupech k Praze. Dopis vyjmenovával také osoby, které německou kapitulaci spolusignovaly za československou stranu a vyjadřoval sice diplomaticky formulovaný, přesto však jasný pokyn k jejich odstranění z veřejných funkcí.³³⁰ Stalin tak evidentně události v českých zemích interpretoval tak, že přijetí německé kapitulace v Praze umožnilo ústup skupiny armád Střed k americkým liniím. Zdali šlo o utilitární lež, která měla poskytnout nástroje komunistům k odstranění politických konkurentů, nebo to Stalin myslel vážně, případně všechny zúčastněné navíc podezíral ze spolupráce s americkou tajnou službou, můžeme v tuto chvíli pouze spekulovat.

Josef Kotrlý se v rozhovoru se Zdeňkem Fierlingerem snažil zjistit důvody sovětského rozhořčení. Fierlinger sovětskou nótu interpretoval tak, že Sovětský svaz nechtěl odchodem Němců z Čech posilovat Spojené státy americké.³³¹ Josef Smrkovský ještě 1. června usprádal tiskovou konferenci, kde popsal svůj pohled na Pražské povstání, distancoval se od vlasovců a obhajoval přijetí německé kapitulace Českou národní radou,³³² ale ani jeho, ani ostatní v Zorinově dopise jmenované osoby to od zavržení neuchránilo. Již 5. června byli tajně, pod záminkou „zdravotních důvodů“ a odchodu do zahraniční služby odvláni ze Zemského národního výboru Josef Smrkovský a Josef

³²⁸ Tomáš JAKL, *Prahou pod pancířem povstalců*. Mladá fronta, Praha 2010, ISBN 978-80-204-2273-6, s. 162–163.

³²⁹ Stanislav KOKOŠKA, *Spory o Pražské povstání a jeho interpretaci v letech 1945-1946*. In: *Národ se ubránil. 1939-1945*. Národní osvobození, Praha 1995, ISBN 978-80-85494-92-1, s. 99-107.

³³⁰ Karel KAPLAN, *První poválečná vláda – komentované dokumenty*. In: *Sešity ústavu pro soudobé dějiny*, Svazek 5, Praha 1992. s. 130-131.

³³¹ Otakar MACHOTKA (ed.), *Pražské povstání 1945*. Rada svobodného Československa, Washington D. C. 1965, s. 83.

³³² *Povstání provedl lid*. Svobodné slovo, 2. června 1945, s. 3.

Kotrlý.³³³ Generál Kutlvašr byl 28. května přeložen do Brna a generál Fišera a pplk. Kadavka nebyli přijati do aktivní služby. Kapitán Nechanský byl přesunut z Ministerstva národní obrany k 1. tankové brigádě. Další kolo perzekucí nastalo pro všechny zúčastněné po únoru 1948 a Jaromír Nechanský byl dokonce ve vykonstruovaném procesu popraven.³³⁴

³³³ Stanislav KOKOŠKA, *Spory o Pražské povstání a jeho interpretaci v letech 1945-1946*. In: *Národ se ubránil. 1939-1945*. Národní osvobození, Praha 1995, ISBN 978-80-85494-92-1, s. 99-107.

³³⁴ Jaroslav LÁNÍK – Miloslav ČAPLOVIČ – Jiří RAJLICH, *Vojenské osobnosti československého odboje 1939-1945*. Vojenský historický ústav, Praha 2005, ISBN 80-7278-233-9.

2.15 Úklid po Němcích

Ústup skupiny armád Střed v květnu 1945 přinesl do Českých zemí doslova záplavu vraků bojové techniky a válečného materiálu po německé armádě. Před obnovenou Československou republikou stál úkol tento materiál shromáždit, roztrždit a zamezit ztrátám na životech, způsobených neobornou manipulací. Že nešlo o plané obavy, potvrdil výbuch skladu trofejního materiálu v Krásném Březně u Ústí nad Labem.³³⁵ Jen v roce 1945 došlo k 700 smrtelným úrazům, způsobeným nevybuchlou municí. Použitelný materiál z kořisti, zejména nákladní automobily, naopak mohl pomoci válkou narušenému hospodářství země.³³⁶

2.15.1 Evidence a soustřeďování

Soustřeďení trofejního materiálu Rudou armádou na území ČSR zajišťovala trofejní služba skupiny armád Jih se sídlem ve Vídni. V Českých zemích operovaly její 38. kořistní brigáda se sídlem v Jičíně a 35. kořistní brigáda se sídlem v Brně. V rámci 1. čs. armádního sboru v SSSR vznikl v Prešově Trofejní oddíl 1. armádního sboru. Jeho úkolem bylo zajišťovat a shromažďovat materiál, který německé jednotky zanechaly na bojišti nebo ve skladech. Na základě tohoto oddílu vznikla v červnu 1945 trofejní služba čs. armády, jako V. skupina 5. oddělení (materiálního) Hlavního štábu. V čs. armádě v létě 1945 vznikly dva zajišťovací oddíly, které měly zajišťovat trofejní materiál. Zajišťovací oddíl v Moravské Ostravě, který byl součástí 1. čs. samostatné tankové brigády v SSSR a zajišťovací oddíl MNO-HŠ, 5. oddělení, se sídlem v Podmoklech, vzniklý z povstaleckých

³³⁵ Tomuto konkrétnímu případu se širěji věnovali: Vladimír KAISER, *Výbuch muničního skladiště v Krásném Březně a masakr německého obyvatelstva 31. července 1945*. In: *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí n. L. 1995, ISBN 80-901761-5-1 a Jan HAVEL – Vladimír KAISER – Otfried PUSTEJOVSKY, *Stalo se v Ústí nad Labem 31. července 1945*. Město Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 2005, ISBN 80-86646-11-4.

³³⁶ Stanislav MAREK, *Soustřeďování a shromažďování válečného materiálu na území republiky po skončení druhé světové války*. Rukopis, Praha 1968; VÚA-VHA, fond 1. tankový sbor; VÚA-VHA, fond MNO-HŠ, Velitelství dělostřelectva; VÚA-VHA, fond MNO-HŠ, Velitelství tankového vojska; VÚA-VHA, fond ŠSVM.

bojovníků. Tři trofejní skupiny, které začaly operovat na Českomoravské vysočině, zřídil 1. čs. náhradní pluk v SSSR. Z těchto tří skupin se posléze staly trofejní skupiny 1. oblasti v Poličce, 2. oblasti v Chotěboři a 3. oblasti v Boskovicích a ve Svitavách. Trofejní válečný materiál zajišťovaly také další složky MNO, orgány státní moci, velitelství SNB, vojenští posádkoví velitelé i místní národní výbory. Na Moravě působila též kořistní služba Rumunské královské armády a přes 100 shromaždišť trofejního materiálu vytvořil v západních Čechách americký XXII. armádní sbor.

Dnem 1. 7. 1945 zřídilo MNO-Hlavní štáb u 1. oblasti v severní polovině Čech Štáb pro soustředování válečného materiálu (ŠSVM) se sídlem v Praze s odbočkami č. 1 – Praha, 2 – Žatec, 3 – Litoměřice, 4 – Mladá Boleslav, 5 – Chlumeck nad Cidlinou, 6 – Jaroměř a 7 – Ústí nad Labem. Po ustanovení 2. oblasti (jižní polovina Čech), 3. oblasti (Morava) a 4. oblasti (Slovensko) v nich byla trofejní služba organizována obdobně, jako v 1. oblasti. K 21. 8. 1945 tak de iure existovaly čtyři štáby pro soustředování válečného materiálu se sídly v Praze, Táboře, Brně a Bratislavě s 23 pobočkami, teritoriálně pokrývajícími celé území státu. U 4. oblasti na Slovensku byly odbočky fakticky zřízeny až od 20. 3. 1946. Dosavadní zajišťovací skupiny splynuly s jednotlivými místně příslušnými odbočkami ŠSVM. Základní organizace odboček ŠSVM v letech 1945 – 1947, je uvedena v tabulce:

ŠSVM Praha	odbočka č. 1 – Praha
	odbočka č. 3 – Litoměřice, později Děčín
	odbočka č. 4 – Mladá Boleslav
	odbočka č. 5 – Chlumeck nad Cidlinou
	odbočka č. 6 – Jaroměř
	odbočka č. 7 – Ústí nad Orlicí
ŠSVM Tábor	odbočka č. 2 – Žatec, později Loket
	odbočka č. 8 – Benešov
	odbočka č. 9 – České Budějovice
	odbočka č. 10 – Plzeň
ŠSVM Brno	odbočka č. 11 – Kroměříž
	odbočka č. 12 – Brno
	odbočka č. 13 – Tišnov
	odbočka č. 14 – Moravské Budějovice
	odbočka č. 15 – Olomouc

	odbočka č. 16 – Krnov
	odbočka č. 17 – Nový Jičín
	odbočka č. 18 – Moravská Ostrava
ŠSVM Bratislava	odbočka č. 19 – Bratislava
	odbočka č. 20 – Nitra
	odbočka č. 21 – Žilina
	odbočka č. 22 – Banská Bystrica
	odbočka č. 23 – Košice

Soustředovaný materiál byl nejrůznějšího druhu. O rozsahu činnosti ŠSVM si můžeme udělat představu podle základních skupin materiálu, podle kterých byl veden v evidenci: zbrojní materiál, optický materiál, plynový materiál, tankový materiál, automobilní materiál a pohonné hmoty, letecký materiál, spojovací materiál, ženíjný materiál, proviantní materiál, oděv a strůj, lužkový materiál, stavební materiál, zdravotní materiál, železniční a vodní doprava – koně – dobytek, vozatajský materiál, stroje - přístroje a nářadí, suroviny - chemikálie a umělé hmoty a spisový materiál.

Zvláštní pozornost již v roce 1945 věnovaly ŠSVM a jejich odbočky automobilní technice. Do konce roku vzniklo 12 automobilních skladů a 46 sběrů automobilního materiálu, kterými prošly tisíce vozidel všech kategorií. Dobově podmíněná byla i velká pozornost věnovaná koním a jezdeckému a vozatajskému materiálu. U jednotlivých oblastí vznikla velitelství evidence koňstva a sběrný koní, kterými opět prošly desítky tisíc zvířat a kusů materiálu. Koně si z kořisti vybírala pro svou potřebu především armáda, ale koncem roku 1945 předalo Ministerstvo národní obrany 75 000 koní Ministerstvu zemědělství. Zvláštní zmínku také zaslouží letecký válečný materiál, který též evidovaly a shromažďovaly ŠSVM a jejich pobočky. Pro jeho soustředění vznikly čtyři samostatné letecké sklady: Praha, Havlíčkův Brod, Olomouc a Nitra. Jen součástek letounů a leteckých motorů se podařilo shromáždit téměř tři tisíce železničních vagónů.

Štáby a jejich odbočky vytvořily po dobu své činnosti celkem 758 skladů a shromáždily celkem 16 596 vagónů válečného materiálu. V září 1947 byly vzhledem k pokročilosti likvidace trofejního materiálu zrušeny ŠSVM Tábor, Brno a Bratislava a většina odboček. Nahradily je kořistní skupiny u velitelství týlu jednotlivých divizí, kam přešla i většina personálu zrušených odboček a štábů. Ponechány byly pouze ŠSVM Praha a odbočky Loket a Děčín, které byly definitivně zrušeny až v lednu 1950.

2.15.2 Klasifikace tankového materiálu

Čs. armáda shromažďovala kořistní obrněnou techniku od počátku Květnového povstání. Samozřejmě šlo především o použitelné bojeschopné stroje. V roce 1945 předali Čs. armádě velké sklady trofejní techniky také americká i sovětská okupační armáda. Po ukončení války zájem o „německý šrot“ opadl, protože plán obnovy Československé armády počítal s masivními dodávkami nové bojové techniky ze zahraničí, podle Košického vládního programu tedy především ze SSSR. V roce 1946 ovšem začalo být zřejmé, že takové dodávky jsou v nedohlednu a schopnosti domácího průmyslu vyžadovaly pět až sedm let na to, aby mohl začít dodávat plnohodnotné vlastní stroje. Postupně také začal vycházet najevo ohromný rozsah materiálu rozptýleného v terénu, zanechaného v českých zemích prchající skupinou armád Střed. Továrny zde též byly vybaveny na opravy a údržbu německých typů techniky. Spolu s množstvím ukořistěných náhradních dílů to dávalo naději na rentabilitu provozu trofejní techniky.³³⁷

Na počátku roku 1947 pak začala akce „Klasifikace válečného materiálu“. V prvním období mělo Velitelství tankového vojska Hlavního štábu provést ohodnocení trofejního materiálu na zjištěných lokalitách. Velitelství dělostřelectva Hlavního štábu mělo analogicky provést hodnocení dělostřelecké techniky. Ve druhém období měl být použitelný materiál vyproštěn a odsunut buď k opravám, nebo k rozebrání na součástky. Nepoužitelné vraky měly být předány Fondu národní obnovy jako šrot.³³⁸

2.15.3 Ohodnocení

První fázi, ohodnocení, prováděly komise důstojníků sestavené 11. a 12. tankovou brigádou, Tankovým sborem a dvě komise („L“ a „D“) sestavilo přímo Velitelství

³³⁷ Vladimír FRANCEV, *Československé tankové síly 1945 - 1992*. Grada, Praha 2012, ISBN: 978-80-247-4029-4.

³³⁸ Stanislav MAREK, *Soustředování a shromažďování válečného materiálu na území republiky po skončení druhé světové války*. Rukopis, Praha 1968; VÚA-VHA, fond 1. tankový sbor; VÚA-VHA, fond MNO-HŠ, Velitelství dělostřelectva; VÚA-VHA, fond MNO-HŠ, Velitelství tankového vojska; VÚA-VHA, fond ŠSVM.

tankového vojska. Komise obsahovaly důstojníky tankového vojska, pěchoty, dělostřelectva a ženijního vojska. Oblasti působení komisí pak zahrnovaly jeden či více obvodů odboček ŠSVM. Komise „L“ měla přidělenou odbočku 2 – Loket, komise „D“ odbočku 3 – Děčín, komise „B“ 11. tankové brigády odbočky 4, 5 a 6, komise „C“ 12. tankové brigády odbočky 8 a 9, komise „A“ Tankového sboru měla přidělena území odbočky 7 a pobočky Kutná Hora z odbočky 8 a komise „S“ Zbrojně technického úřadu 1 v Plzni na území odbočky 11 Plzeň. Každá komise měla přidělené řidiče a jednoho vojína pro označování klasifikovaných vozidel. Po posouzení rentabilnosti případné opravy každého vozidla měla komise vypracovat podrobné hlášení a označit vozidlo svou značkou.

Značka o výšce nejméně 25 cm se skládala z průběžného čísla evidence a písmene za lomítkem, namalovaných černou barvou na vozidlo. Podle doposud neúplných údajů označovalo písmeno za lomítkem odbočku ŠSVM, v jejímž obvodu se vrak nacházel. Odbočka 2 používala písmeno /L, odb. 3 /D, odb. 4 /M, odb. 6 /J, odb. 8 /H, odb. 9 /V a odb. 11 pravděpodobně /A. Značku /K měla v Čechách vozidla bez ohledu na odbočku ŠSVM, zjištěná a klasifikovaná dodatečně. Jsou známy i značky /C, /F a /T a nepochybně nejde o konečný výčet. Pokud bylo vozidlo uznáno jako nevhodné být i jen k rozebrání na součástky, byl před značkou komise na vozidle namalován černý ležatý kříž. Vozidla zahrnutá do kořisti Rudé armády nesla navíc písmena RA o výšce nejméně 20 cm a nesměla být označena ležatým křížem.

Souběžně probíhala akce na ohodnocení a označení dělostřeleckého materiálu. Pro tento účel byly vytvořeny čtyři komise pro území Čech a tři pro Moravu. Zatím jediná známá značka, kterou pravděpodobně používala jedna z těchto komisí, je /D2 na území odbočky ŠSVM 3.

Prvotní seznam obsahoval 84 míst, kde se nalézala kořistní technika. Odbočky ŠSVM ve spolupráci s národními výbory a s bývalými četnickými stanicemi, nyní přejmenovanými na místní oddělení SNB, jej dále doplnily tak, aby pokud možno zachytil všechna vozidla, stále se nacházející na polích, v lesích a podél komunikací. Důstojníci, zařazení v komisích, spolu s přednosty odboček ŠSVM prošli prakticky celé území českých zemí. Nejtěžší podmínky byly v březnu 1947, kdy napadlo velké množství sněhu a následně přišly záplavy. Z těchto důvodů byly práce na ohodnocení materiálu, původně plánované do 28. února, ukončeny až k 15. 3. 1947. V Čechách bylo ohodnoceno 3636 bojových vozidel, z toho bylo posouzeno 2810 jako opravitelné a na součástky, 726 jako

šrot. Na Moravě bylo z 1087 klasifikovaných vozidel schopno opravy a použití na součástky pouze 147 strojů a na Slovensku šlo ve velké většině o rozstřílené vraky: ze 701 vagónů shromážděného materiálu jich 600 bylo určeno k odjezdu rovnou do hutí.

2.15.4 Vyprošťování

Po zpracování klasifikačních seznamů přikročilo Velitelství tankového vojska v červenci 1947 k soustředování trofejních bojových vozidel. Původní záměr byl dokončit akci do konce roku 1947. Velitelem akce se stal mjr.tank. Gothard Brzobohatý. Ke splnění úkolu zřídilo VTV z prostředků tankového vojska Vyprošťovací skupinu. Ta se skládala ze čtyř vyprošťovacích čet, které měly zpočátku každá k dispozici osobní automobil (Jeep), motocykl, nákladní automobil, dva vyprošťovací vozy a tankový transportér. Velitelem 1. vyprošťovací čety se stal špkt.tank. Karel Bursa a četa dostala nařizenou pohotovost k 28. 7. 1947 v Teplicích-Šanově. Velitelem 2. vyprošťovací čety byl stanoven špkt.tank. Ladislav Luža a četa měla pohotovost k 25. 7. 1947 v Olomouci. Pro 3. vyprošťovací četu byl vybrán jako velitel špkt.tank. Josef Šesták a četa měla pohotovost 31. 7. 1947 v Českém Krumlově. Z počáteční dislokace čet vyplývá jejich určení pro tři oblasti v českých zemích. Úkolem 4. vyprošťovací čety měl být pouze přesun přisunutých vozidel z nádraží Milovice a Lysá nad Labem na shromaždiště ve vojenském táboře Milovice (II. tábor a Zelená). Po stránce hospodářsko-správní podléhaly 1. četa Velitelství tankového vojska, 2. četa 13. tankové brigádě, 3. četa 12. tankové brigádě a 4. četa 11. tankové brigádě.

Rozsah úkolu, který stál před vyprošťovacími četami, si záhy vynutil jejich posílení. Vyprošťovací práce do konce roku 1947 neskončily, pokračovaly až do léta 1948. V červnu 1948 byly 1. a 3. vyprošťovací četa sloučeny a ke konci měsíce likvidovány.

Vedle Velitelství tankového vojska zřídilo svůj Vyprošťovací oddíl také Velitelství dělostřelectva. Velitelem oddílu byl ustanoven mjr.děl. Jan Smrt. Tomu byly od 28. 7. 1947 podřízeny dvě vyprošťovací skupiny K1 a K2 pro obě oblasti v Čechách. Měly spolupracovat s vyprošťovacími skupinami tankového vojska, přebírat od nich dělostřelecký materiál, svázat ho do dělostřeleckých skladů a vyprošťovat jej tam, kde tankové vyprošťovací skupiny neoperovaly. Dělostřelecká vyprošťovací skupina K1 se soustředila u VÚ 2264 (pravděpodobně u dělostřeleckého pluku 202) v Hradci Králové a skupina K2 u VÚ 4504 (pravděpodobně u dělostřeleckého pluku 152) v Plzni.

Na Moravě organizovala sběr dělostřeleckého materiálu přímo velitelství oblasti 3. Vyprošťovací oddíl oblasti 3 sestavilo Velitelství týlu 1. tankového sboru k 10. 9. 1947 v Olomouci. Jeho úkolem bylo odsunovat automobilní a dělostřeleckou techniku a spolupracovat s vyprošťovacím oddílem tankového vojska. Velel mu škpt.děl. Alois Újezdský od dělostřeleckého pluku 305. K ruce měl jednoho písaře a k dispozici osobní vozidlo a podřízeny mu byly dvě čety. Automobilní vyprošťovací četa měla velitele, devět mužů a k dispozici jeřábový vyprošťovací vůz, tažný pásový vůz, vlečný podvozek a nákladní automobil. Vyprošťovací četa pro dělostřelecký materiál měla velitele a sedm mužů a k dispozici traktor s jeřábem, soupravu podvozků pro protiletadlové kanóny a nákladní automobil.

Paralelně působil též vyprošťovací oddíl 2. oddělení VII. odboru (dopravního) MNO, pod velením mjr. Jaroslava Dostála, který byl v činnosti ještě v roce 1949.

Opravy vyprošťovaných vozidel prováděly letecké závody Slaný, ASP (Chebský ocelářský průmysl) Rotava, Automobilní zbrojovka Trenčín-Zlatovce, Automobilní zbrojovka 1 Přelouč, Ústřední zbrojnice Praha a ČKD Slaný. Opravy dělostřeleckého materiálu prováděly Škodovy závody Plzeň. Vyprošťování pokračovalo až do roku 1949. V roce 1948 bylo u tankového vojska 36% bojových vozidel z válečného materiálu.

Vozidla, ponechaná v terénu jako šrot přebíraly podniky zabývající se výrobou a obchodem se železem, jako byla Československá společnost pro staré železo, Sběrné suroviny n. p., Ferromet, Československé hutě n. p. a další. Vlastními prostředky, někde i s výpomocí armády je rozebíraly a odvážely k druhotnému zpracování.³³⁹

³³⁹ Stanislav MAREK, *Soustředování a shromáždování válečného materiálu na území republiky po skončení druhé světové války*. Rukopis, Praha 1968; VÚA-VHA, fond 1. tankový sbor; VÚA-VHA, fond MNO-HŠ, Velitelství dělostřelectva; VÚA-VHA, fond MNO-HŠ, Velitelství tankového vojska; VÚA-VHA, fond ŠSVM.

3 Pojetí ústupu skupiny armád Střed v české historiografii

3.1 1945 - 1948

V prvním pokusu o historiografické zpracování Pražského povstání z roku 1946 je, na úrovni poznání, odpovídajícímu té době, zachycen pouze odchod Němců z Prahy v noci z 8. na 9. května.³⁴⁰

Okolnostmi, za kterých došlo k zastavení americké armády na demarkační čáře, byly zmíněny v polemice v Peroutkově Dnešku. Jaroslav Drábek označil v roce 1947 fakt, že Američané nesměli překročit demarkační čáru na žádost Sovětského svazu, za všeobecně známý.³⁴¹ Šifra Dr. A. P. pak uvedla citaci o operacích v Československu z Eisenhowerovy zprávy o operacích Spojeneckých expedičních sil v Evropě, ze kterých vyplývalo, že probíhaly ve shodě a po domluvě se Sovětským svazem.³⁴² Šifra Jk pak v následujícím čísle přinesla překlad pasáže o sovětském zamítnutí amerického překročení demarkační čáry z knihy „Podivné spojenectví“, kterou v roce 1947 vydal John R. Deane, v letech 1943 – 1945 velitel americké vojenské mise v Moskvě.³⁴³

3.2 1948 – 1968

Po převzetí moci v ČSR komunisty v roce 1948 došlo k instrumentalizaci historiografie jako nástroje ideologického boje, fakticky také jako nástroje boje vnitrostranického.³⁴⁴

Karel Bartošek s Karlem Pichlíkem v první verzi své práce o americké armádě v Západních Čechách, která je shrnutím jejich novinových článků na toto téma,

³⁴⁰ *Pražská květnová revoluce*. Katalog ke stejnojmenné výstavě. Hlavní město Praha, Praha 1946, s. 35 a 40–41.

³⁴¹ Jaroslav DRÁBEK, *Ještě propaganda, která zabíjí*. Dnešek, r. 1947, č. 20-21, s. 306–308.

³⁴² Dr. A. P., *Milé redakci „Dneška“*. Dnešek, r. 1947, č. 23, s. 363.

³⁴³ Jk, *Propaganda, která zabíjí (Osvobození Prahy 1945)*. Dnešek, r. 1947, č. 24, s. 369–370.

³⁴⁴ Jan RANDÁK, *Marxisticko-leninské dějepisectví přelomu 40. a 50. let 20. století jako politický nástroj*. In: *Psáno do oblak. Sborník k nedožitým sedmdesátinám prof. Jana Kuklíka*. Karolinum, Praha 2011 s. 195-203.

interpretovali události z dubna a května ve střední Evropě podle premisy, ve které Američané nechali Schörnerovi v Čechách volnou ruku, aby se mohl vypořádat s revolučním hnutím, především s komunisty. Citovali rozkaz Ferdinanda Schörnera ze 7. května, kterým nařídil generálu Geigerovi, aby podle pokynů vrchního velitelství řídil přechod německých jednotek na území obsazené Anglo-Američany.³⁴⁵ Silnice, zatarasené nepřehlednými proudy německých vozidel. Autoři lokalizovali do prostoru mezi čs. hranicí a Plzní. Německý ústup z východní fronty přes české země jinak nezmínili. Naopak, citují: *Nacističtí generálové dobře věděli, kde jim kyne spása a která fronta pro ně znamená zkázu. V českém kotli se Schörner chystal i po dobytí Berlína k boji proti Sovětské armádě, jsa si vědom toho, že od západu mu nehrozí žádné nebezpečí, tam že má krytá záda a tam že nalezne nakonec bezpečné útočiště. Ale nečekaně rychlý, v dějinách vojenství nevídaný hrdinský pochod sovětských vojsk od Berlína zhatil i další plány, na kterých se dohodl s americkým velením.*³⁴⁶ V rozšířené verzi své práce pomocí nepřesné citace ze zprávy generála Eisenhowera odmítli existenci mezispojenecké demarkační čáry v západních Čechách. Tím chtěli dovést perfidnost Američanů, kteří tak podle nich mohli, ale záměrně nepřišli Praze na pomoc.³⁴⁷ Německý ústup z fronty 8. května zmínili, ovšem jako součást americko-německého plánu o záchranu německé armády. Tyto záměry měl zmařit rychlý postup Rudé armády přes Krušné hory.³⁴⁸

Václav Kopecký se v roce 1960 soustředil především na popis emocí, které zavládly v Košicích po oznámení, že Rudá armáda vstoupila do Prahy. Citoval výrok Klementa Gottwalda, který měl v Bratislavě 9. května prohlásit: „Zatím co my se zde v Bratislavě scházíme, abychom oslavili vítězné ukončení války nad hitlerovským Německem, vstupují do naší milované Prahy, hlavního města naší republiky, tanková vojska maršála Koněva, vedená maršálem Rybalkem, která zachránila Prahu před

³⁴⁵ Karel BARTOŠEK – Karel PICHLÍK, *Hanebná role amerických okupantů v západních Čechách*. Svoboda, Praha 1952, s. 6.

³⁴⁶ Karel BARTOŠEK – Karel PICHLÍK, *Hanebná role amerických okupantů v západních Čechách*. Svoboda, Praha 1952, s. 7.

³⁴⁷ Karel BARTOŠEK – Karel PICHLÍK, *Američané v západních Čechách*. Mladá fronta, Praha 1953, s. 74.

³⁴⁸ Karel BARTOŠEK – Karel PICHLÍK, *Američané v západních Čechách*. Mladá fronta, Praha 1953, s. 75.

německou zkázou a spolu s historickým vítězstvím Sovětského svazu nad hitlerovským Německem dovršují dnes osvobození naší drahé vlasti.³⁴⁹

Karel Bartošek zmínil v témže roce pouze Toussaintovo vyhrožování pět německými divizemi u Prahy při vyjednávání o kapitulaci dopoledne 8. května.³⁵⁰ Další souvislosti ústupu skupiny armád Střed neuvedl.

Václav Král v roce 1962 zmínil německý záměr převést skupinu armád Střed do amerického zajetí a uvedl, že čeští povstalci, kteří proti ní na venkově bojovali, byli v právu. Více se problematice ústupu skupiny armád Střed nevěnoval. Poté se soustředil na označení pražské německé kapitulace za separátní kapitulaci a nespravedlivě ji dehonestoval jako údajně jedinou separátní kapitulaci za celou dobu války.³⁵¹

Ve dvoudílné syntéze *Osvobození Československa Rudou armádou 1944/45* vydané za uvolnění v polovině šedesátých let,³⁵² její autoři stále vycházejí z premisy, že vliv Sovětského svazu v Československu je blahodárný. Popisují výměnu telegramů mezi Eisenhowerem a Antonovem a v Eisenhowerově snaze nepřipustit roztržku se Sovětským svazem vidí motivaci přimět Sovětský svaz ke vstupu do války proti Japonsku.³⁵³ Motivaci k urychlení Pražské operace Rudé armády vidí autoři nejen snahu pomoci povstalecké Praze, ale také v překažení plánů Američanů na postup do Čech. Samotné bojové operace 1. ukrajinského frontu pak začaly poté, co 6. května začal *nepřítel na pravém křídle frontu jevit příznaky k odchodu na jihozápad*. Neupřesněné německé velení mělo vydat rozkaz k ústupu skupiny armád Střed na západ také 6. května ráno.³⁵⁴ O několik stránek dále ale autoři datovali rozkaz k německému ústupu do doby po podepsání kapitulace v Remeši, tedy do 7. května. Schörner měl rozkaz zadržet a sovětská vojska mu měla dát o půlnoci na 8. května pauzu k odevzdání zbraní, což nedodržel a ze Žatce odletěl k Američanům.³⁵⁵

³⁴⁹ Václav KOPECKÝ, *ČSR a KSČ*. Státní nakladatelství politické literatury. Praha 1960, s. 385.

³⁵⁰ Karel BARTOŠEK, *Pražské povstání 1945*. Naše vojsko, Praha 1960, s. 218.

³⁵¹ Václav KRÁL, *Pravda o okupaci*. Naše vojsko, Praha 1962, s. 353–357.

³⁵² Břetislav TVARŮŽEK a kol., *Osvobození Československa Rudou armádou 1944/45*. Díl II. Naše vojsko, Praha 1965.

³⁵³ Břetislav TVARŮŽEK a kol., *Osvobození Československa Rudou armádou 1944/45*. Díl II. Naše vojsko, Praha 1965, s. 298–299.

³⁵⁴ Břetislav TVARŮŽEK a kol., *Osvobození Československa Rudou armádou 1944/45*. Díl II. Naše vojsko, Praha 1965, s. 350–351.

³⁵⁵ Břetislav TVARŮŽEK a kol., *Osvobození Československa Rudou armádou 1944/45*. Díl II. Naše vojsko, Praha 1965, s. 358.

Správně uvedli, že ustupující německá armáda Prahu obcházela, nicméně obvinili Vojenské velitelství Velké Prahy Bartoš, že neposkytovali zprávy o postupu Rudé armády na Prahu České národní radě.³⁵⁶ V popisu Pražské operace se nejprve drželi sovětského pohledu, kdy skupina armád Střed byla Rudou armádou obklíčena a k demarkační čáře neunikla.³⁵⁷ Poté nicméně popsali boje mezi ustupujícími kolonami a sovětskými vojáky severozápadně a jihovýchodně od Prahy. Poté konstatovali, že část německých vojsk se k demarkační čáře dostala, Američané ale demarkační čáru 9. května uzavřeli. Zmíněno je nahromadění německých vojáků na pravém břehu Vltavy u Písku a boje u Milína.³⁵⁸ Nic z toho se ovšem neobjevilo v mapové příloze publikace, která opět situovala obklíčenou skupinu armád Střed severovýchodně od Prahy.³⁵⁹

3.3 1968 – 1989

V sedmdesátých a osmdesátých letech se publikované práce zaměřily především na operace Rudé armády a popularizaci dosavadního badání.³⁶⁰ Určitou výjimku tvořila drobná práce Tomáše Pasáka,³⁶¹ shrnující ve zkratce dosavadní badání a přinášející i některé nové poznatky, bohužel ovšem, populárně naučnou formou. Událostem německého ústupu v ní Tomáš Pasák věnoval celou kapitolu „Boj pokračoval dál.“ Dodnes podnětná je edice fotografických pramenů z východních Čech, vydaná v roce 1975.³⁶²

František Nesvadba v roce 1980 ve své práci o pražské operaci Rudé armády³⁶³ snesl velké množství cenného materiálu, především ze sovětských archivů. Přesně podle

³⁵⁶ Břetislav TVARŮŽEK a kol., *Osvobození Československa Rudou armádou 1944/45*. Díl II. Naše vojsko, Praha 1965, s. 373.

³⁵⁷ Břetislav TVARŮŽEK a kol., *Osvobození Československa Rudou armádou 1944/45*. Díl II. Naše vojsko, Praha 1965, s. 382.

³⁵⁸ Břetislav TVARŮŽEK a kol., *Osvobození Československa Rudou armádou 1944/45*. Díl II. Naše vojsko, Praha 1965, s. 383–386.

³⁵⁹ Břetislav TVARŮŽEK a kol., *Osvobození Československa Rudou armádou 1944/45*. Díl II. Naše vojsko, Praha 1965, mapová příloha č. 3.

³⁶⁰ Holub Ota, *Smrt na prahu vítězství*, Magnet, Praha 1975; Broft Miroslav, *Pražská operace*, Naše vojsko, Praha 1985; Nesvadba František, *Za svobodu Prahy*, Praha 1980.

³⁶¹ Pasák Tomáš, *Květnové povstání českého lidu v roce 1945*, ČSPB, Praha 1980.

³⁶² Vlastimil KVĚTENSKÝ a kol., *Květen 1945 ve Východočeském kraji*. Kruh, Hradec Králové 1975.

³⁶³ František NESVADBA, *Za svobodu Prahy*. Horizont, Praha 1980.

dobového marxistického diskurzu se však fakty nenechal spoutávat, a závěry, které prezentoval, jsou často k uvedeným faktům zcela v protikladu.³⁶⁴ Nesvadba se nicméně především soustředil na vyvrácení německé výmluvy o tom, že dodržení ustanovení remešské kapitulace bránili Němcům čeští povstalci.³⁶⁵ Zahájení Pražské operace u 1. ukrajinského frontu připisoval výsledkům průzkumu bojem ráno 6. května 1945. Maršál Koněv měl po zjištění, že na západním břehu Labe je možné Německou obranu překvapit, zahájit operaci ve 14:00 6. května.³⁶⁶ Sovětské velení mělo podle zpráv průzkumu 7. května usoudit, že skupina armád Střed ustoupí z českého území organizovaně, bojem. Současně však o dva odstavce dále František Nesvadba uvedl, že německé jednotky již neměly centralizované velení.³⁶⁷ Uvedl rozkaz maršála Koněva, kterým večer 7. května nařizoval odříznout ústupové trasy skupiny armád Střed na západ.³⁶⁸ Počátek ústupu skupiny armád Střed viděl v rozkazech, které Schörnerovi zaslali hodinu před podpisem kapitulace v Remeši Jodl a Keitl, kterými mu nařizovali stáhnout z východní fronty vše, co je možné, na západ a případně se i probít sovětskými liniemi. Z nepochopitelných důvodů však podpis kapitulace v Remeši klade až do prvních hodin 8. května.³⁶⁹ Sovětské velení mělo o půlnoci z 8. na 9. května vytvořit předpoklady pro to, aby německé jednotky, které stojí proti nim, mohly složit zbraně. Ty ale pokračovaly v ústupu a sovětsští vojáci zahájili jejich pronásledování pro porušení ustanovení bezpodmínečné kapitulace.³⁷⁰

Rudou armádou se zabýval také Miroslav Broft, důležité jsou zejména jeho kartogramy postupu jednotlivých sovětských útvarů.³⁷¹

³⁶⁴ Podrobněji o dobovém diskurzu viz Jan RANDÁK, *Marxisticko-leninské dějepisectví přelomu 40. a 50. let 20. století jako politický nástroj*. In: *Psáno do oblak. Sborník k nedožitým sedmdesátinám prof. Jana Kuklíka*. Karolinum, Praha 2011 s. 195-203.

³⁶⁵ František NESVADBA, *Za svobodu Prahy*. Horizont, Praha 1980, s. 86.

³⁶⁶ František NESVADBA, *Za svobodu Prahy*. Horizont, Praha 1980, s. 144.

³⁶⁷ František NESVADBA, *Za svobodu Prahy*. Horizont, Praha 1980, s. 152.

³⁶⁸ František NESVADBA, *Za svobodu Prahy*. Horizont, Praha 1980, s. 167.

³⁶⁹ František NESVADBA, *Za svobodu Prahy*. Horizont, Praha 1980, s. 167.

³⁷⁰ František NESVADBA, *Za svobodu Prahy*. Horizont, Praha 1980, s. 189–191.

³⁷¹ Miroslav BROFT, *Osvobození Prahy Sovětskou armádou*. Historická geografie, r. 1975, č. 14-15, s. 87-119 plus mapové přílohy 8-12. Miroslav BROFT, *Pražská operace*. Naše vojsko - Čs. svaz protifašistických bojovníků, Praha 1985, s. 179-181. Též Oldřich MAHLER – Miroslav BROFT, *Praha v květnu 1945*. Panorama, Praha 1985, s. 187-191.

Pečlivě připravená edice dobových pramenů, zejména kronik, z východočeského kraje sestavená pracovníky východočeských archivů pod předsednictvím Karla Hromádky a Miroslava Fialy, jejímž výkonným redaktorem byl Ivo Navrátil, přinesla v roce 1985 podrobné detaily k průběhu německého ústupu i operací českých povstalců i Rudé armády a je dodnes přínosná.³⁷² Písemné prameny byly zpracovány, případně vydány, i pro jihomoravský³⁷³ a severomoravský kraj.³⁷⁴ Zpracování jihočeské problematiky nebylo publikováno³⁷⁵

Miroslav Mudra v publikaci z roku 1985 při popisu českého povstání mimo Prahu uvažoval pouze o odchodu místních posádek z protektorátu 8. května. Z mimopražských bojů uvedl pouze boj u Slivice. Za jeho aktéry na německé straně patrně mlčky považuje pouze ty německé jednotky, které ustoupily z Prahy.³⁷⁶

Regionální produkci zde bohužel není možné se podrobněji věnovat, jeden příklad ovšem stojí za pozornost. Oldřich Rydval ve své práci z roku 1985 soustředěné na okres Semily, popsal, že 8. května krajem projížděly bezradné německé jednotky rozkládající se německé armády, jež se snažily uniknout před ruským zajištěním na západ.³⁷⁷ České povstání v Podkrkonoší nicméně umístil mezi dvě německé armády: skupinu armád Střed, kterou dle soudobých historických atlasů umístil do českého vnitrozemí a německou armádu, stojící v pohraničních přechodech Jizerských hor a Krkonoš, o které věděl z autopsie. Podařilo se mu tak skupinu armád Střed virtuálně naklonovat. Viz obrázek na následující straně.³⁷⁸

³⁷² *Přímým pohledem (Květen 1945 ve východočeských kronikách)*. Kruh, Hradec Králové 1985.

³⁷³ Zdeněk KONEČNÝ - František MAINUŠ, *Kronika osvobození jihomoravského kraje*. Brno 1962.

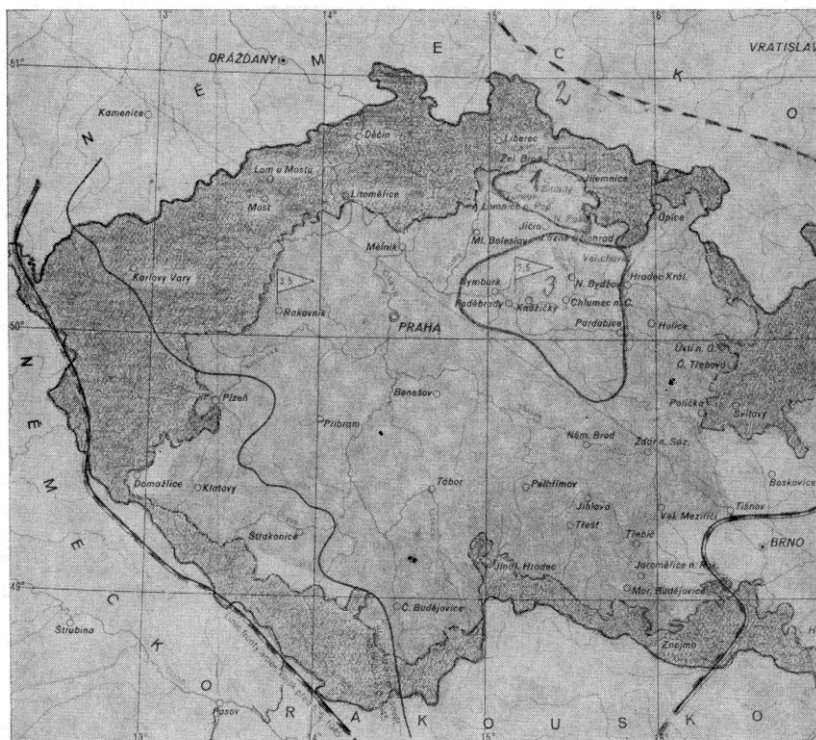
³⁷⁴ Zdeněk KONEČNÝ - František MAINUŠ, *Osvobození Severomoravského kraje ve světle kronik*. Ostrava 1962.

³⁷⁵ Jindřich PECKA, *Konec války v jižních Čechách*. Jihočeské muzeum, České Budějovice 1970, strojopis.

³⁷⁶ Miroslav MUDRA, *České národní povstání v květnu 1945*. Ministerstvo obrany, Praha 1995. ISBN 80-85469-82-0, s. 103.

³⁷⁷ Oldřich RYDVAL, *Semilsko v boji za svobodu 1938–1945*. OV ČSPB, Semily 1985, s. 119.

³⁷⁸ Oldřich RYDVAL, *Semilsko v boji za svobodu 1938–1945*. OV ČSPB, Semily 1985, s. 135–136 a obrazová příloha.

Oblast podkrkonošského povstání (1) sousedila s územím Sudet, odkud Němci podnikali přepady. Nejvíce však bylo povstání ohroženo tím, že se nacházelo mezi dvěma něm. armádami, a to ustupující něm. armádou, jež stála severně od Krkonoš (2), a velkým uskupením něm. armády „Střed“ ve východních Čechách v síle téměř jednoho milionu mužů pod velením maršála Schörnera (3)

3.4 1990 – 2018

Jednu z prvních zmínek o německém ústupu přinesly v roce 1992 publikované paměti Václava Černého. Jsou ovšem limitovány jeho bodem pozorování z pozice člena České národní rady a obsahují tak pouze zmínku, že 8. května se od východu k Praze blíží von [!] Schörnerova armáda a chce Prahu.³⁷⁹

Také Evžen Erban se o německém ústupu – bez uvedení pramene – zmínil ve svých pamětech. Dle něj „komunikace v prostoru celých Čech byly přeplněny vojenskou technikou a proudy německých vojáků, kteří se nejdříve stahovali k Praze a pak zamířili na jihozápad, do zajetí k Američanům. [...] Ještě devátého i desátého bylo na komunikacích

³⁷⁹ Václav ČERNÝ, *Paměti II 1938-1945, Křik Koruny české – náš kulturní odboj za války*. Atlantis, Brno 1992, ISBN 80-7108-059-4, s. 381. (Poprvé publikováno v exilu, 68 Publishers, Toronto 1977)

možné vidět proudy zajatců a několik set metrů od nich německé kolony v plné výzbroji.“ Tento popis neuvádí do žádné souvislosti s českým povstáním, pouze jím zpětně odůvodňuje své podezření, že ti Američané, kteří za povstání projížděli Prahou, měli za úkol domluvit Němcům bezproblémovou cestu do amerického zajetí.³⁸⁰

Václav Melichar zmínil ve své práci z roku 2000 pouze ústup německých vojsk z Prahy. Výhodně od Prahy pak měla Rudá armáda zajmout 859 000 německých vojáků, z toho 60 generálů, jak se tam objevili, ale neuvedl.³⁸¹

Miloš Zelenka a Stanislav Kokoška v roce 2004 publikovali edici vzpomínek Alberta Pražáka.³⁸² Její přílohou je také edice zápisu o jednání ČNR s generálem Toussaintem o kapitulaci německých jednotek v Praze 8. května, která obsahuje Toussaintovu zmínku o pěti německých divizích, které se přiblížily ku Praze.

Stanislav Kokoška se ve své práci o Pražském povstání z roku 2005 věnoval vyjednávání v Remeši i cestě plukovníka Meyer-Detringa, z německého ústupu zmínil ovšem pouze Toussaintovu informaci o pěti německých divizích u Prahy při vyjednávání o německé kapitulaci na velitelství Bartoš dopoledne 8. května.³⁸³ Vzhledem k zaměření své práce na české povstání v Praze se německému ústupu více nevěnoval.

Stanislav Zámečník v roce 2006 publikoval vyvážený pohled na okolnosti ústupu skupiny armád Střed, zejména na německá jednání v Remeši. Bohužel svůj rámcový výklad již nestačil více rozšířit.³⁸⁴

Václav Kural se Zdeňkem Štěpánkem viděli v roce 2008 hlavní důvod Eisenhowerova rozkazu k zastavení 3. armády na demarkační čáře snahu neporušit dohodu z Jalty o zapojení Sovětského svazu do boje proti Japonsku.³⁸⁵ V popisu německého ústupu

³⁸⁰ Petr TAX, *Osudová rozcestí*. NADAS, Praha 1992, ISBN 80-7030-164-3, s. 44.

³⁸¹ Václav MELICHAR, *Konec války v Československu a osvobození Prahy*. In: *Československý boj za svobodu (1939-1945)*. Orego, Říčany u Prahy 2000, s. 103-120, údaj o počtu zajatců na s. 117.

³⁸² Miloš ZELENKA – Stanislav KOKOŠKA (eds.), Albert Pražák, *Politika a revoluce. Paměti*. Academia, Praha 2004, ISBN 80-200-1199-4.

³⁸³ Stanislav KOKOŠKA, *Praha v květnu 1945*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005, ISBN 80-7106-740-7, s. 210.

³⁸⁴ Stanislav ZÁMEČNÍK, *Český odboj a národní povstání v květnu 1945*. Naše vojsko, Praha 2006, ISBN 80-206-0812-5, s. 84–89 a 107–110.

³⁸⁵ Václav KURAL – Zdeňk ŠTĚPÁNEK, *České národní povstání v květnu 1945*. Karolinum, Praha 2008, ISBN 978-80-246-1376-5, s. 100–104.

sledovali především paradoxní tezi, že boje českých povstalců proti ustupujícím jednotkám skupiny armád Střed pomohly Rudé armádě v rychlém postupu do Československa.³⁸⁶

Popis německého ústupu od Jaroslava Hrbka a Vladimíra Piláta³⁸⁷ z roku 2009 je zcela závislý na sovětské literatuře a jejím pojetí průběhu Pražské operace.³⁸⁸ Zcela pominul vzájemný vztah českého povstání a ústupu skupiny armád Střed, a také německý ústup k demarkační linii a vydávání německých vojáků Rudé armádě.³⁸⁹

Podle Tomáše Staňka zastavení amerických jednotek 3. armády na demarkační linii v Západních Čechách vytvořilo situaci, za které mohla být provedena pražská operace Rudé armády. Vojska 1. ukrajinského frontu pak měla zatlačovat dezorganizované útvary skupiny armád Mitte do českého vnitrozemí, aby jejich předvoj dosáhl ráno 9. května Prahy, ze které však už před tím většina německých oddílů odešla. Američané měli do uzavření demarkační čáry 9. května zajmout 130 000 německých vojáků. Hlavní síly skupin armád Mitte a Ostmark měla zajmout Rudá armáda 10. – 11. května – podle kontextu – východně od Prahy, odříznuté postupem sovětských rychlých skupin.³⁹⁰

3.5 Shrnutí

Vývoj zobrazení německého ústupu v české historiografii nepřekvapivě kopíruje politický vývoj Československa po roce 1945. Do roku 1948 se podařilo publikovat alespoň základní údaje o okolnostech zastavení americké armády na demarkační čáře a odchodu německých jednotek z Prahy. Po roce 1948 převážil zcela sovětský diskurz, v době uvolnění na konci šedesátých let doplněný materiálovými studiemi ze sovětských archivů, ovšem beze snahy o jakoukoliv jeho korekci na základě zjištěných údajů. Po sovětské okupaci v roce 1968 opět zcela převážil sovětský pohled na

³⁸⁶ Václav KURAL – Zdeněk ŠTĚPÁNEK, *České národní povstání v květnu 1945*. Karolinum, Praha 2008, ISBN 978-80-246-1376-5, s. 205–215.

³⁸⁷ Podle kuloárových informací měl texty Jaroslava Hrbka redigovat ještě Zdenko Maršálek.

³⁸⁸ Jaroslav HRBEK – Vít SMETANA – Stanislav KOKOŠKA – Vladimír PILÁT – Petr HOFMAN, *Draze zaplacená svoboda: osvobození Československa 1944-1945*. Sv. 2. Paseka, Praha 2009. ISBN 978-80-7185-975-8, s. 255–258.

³⁸⁹ Přestože Jaroslav Hrbek o těchto událostech informován byl, jak vím z osobní zkušenosti.

³⁹⁰ Tomáš STANĚK, *Němečtí váleční zajatci v českých zemích 1945-1950. (Nástin vybraných problémů)*. Slezské zemské muzeum, Opava 2011, ISBN 978-80-86224-89-3, s. 13.

problematiku, současně ovšem v osmdesátých letech vzniklo množství pramenných edic, které již tehdy umožnily vytvořit si daleko přesnější představu o rozměrech německého ústupu a událostech, které jej doprovázely, než bylo do té doby možné. Po roce 1989 možnost korekce sovětského diktátu s čestnou výjimkou Stanislava Zámečnicka prakticky nikdo nevyužil.

4 Německý ústup v učebnicích dějepisu do roku 1989

Přehled učebnic dějepisu je založen na fondu Pedagogické knihovny Jana Ámose Komenského v Praze. Zahrnuje reprezentační výběr učebnic užívaných od konce padesátých do osmdesátých let dvacátého století. Učebnice jsou v následujícím přehledu řazeny chronologicky, bez ohledu na druh školy, pro který byly určeny.

V první excerpované učebnici Jaroslava Jozy a Alexandra Orta z roku 1959³⁹¹ nejsou události, spojené s německým ústupem vůbec zmíněny. Důvodem je příliš malé rozlišení výkladu. Autoři zmiňují pouze všeobecnou německou kapitulaci 8. května [!] a osvobození Prahy sovětskou armádou následující den.

Učebnice Vladimíra Sojáka, Jaroslava Vávry a Josefa Vošahlíka³⁹² také z roku 1959 uváděla, že seskupení fašistických oddílů v českých zemích kapitulaci odmítlo. Tato vojska byla odhodlána klást Sovětské armádě další odpor a probít se na západ. Přitom hrozila zničením Prahy, kde 5. května vypuklo povstání proti fašistickým okupantům. Sovětské oddíly však rychle pronikly od Berlína na území Čech a prudkým úderem zničily poslední bojující skupiny německých vojsk. Dne 9. května 1945 Sovětská armáda osvobodila hlavní město Československa. Touto operací vítězně skončila Velká vlastenecká válka Sovětského svazu a současně druhá světová válka v Evropě.

Ve třetí učebnici z roku 1959 od Miroslava Trapla a Vratislava Čapka je zmíněno pouze Pražské povstání, které 9. května zachránily sovětské tanky od Berlína.³⁹³

Učebnice Jiřího Hánla a kolektivu z roku 1960 přinesla konstrukci, ve které ustupující německá armáda, která se snažila dostat z dosahu Sovětské armády na západ, chtěla z Prahy vytvořit důležité středisko obrany. V Praze vypuklo povstání, které před zničením zachránila 9. května Sovětská armáda.³⁹⁴

³⁹¹ Jaroslav JOZA – Alexandr ORT, *Dějiny doby nové a nejnovější pro 8. ročník*. SPN, Praha 1959.

³⁹² Vladimír SOJÁK – Jaroslav VÁVRA – Josef VOŠAHLÍK, *Dějiny doby nejnovější (1914–1945) pro 11. ročník škol všeobecně vzdělávacích a pro 3. ročník škol pedagogických*. SPN, Praha 1959.

³⁹³ Miroslav TRAPL – Vratislav ČAPEK, *Dějepis pro devátý ročník základní devítileté školy*. SPN, Praha 1959.

³⁹⁴ JIŘÍ HÁNLA a kol., *Dějepis pro II. ročník odborných škol*. SPN Praha 1960.

Kolektiv pod vedením Václava Husy v učebnici z roku 1962 tuto konstrukci rozvinul a doplnil o dehonestaci České národní rady.³⁹⁵ Čechy se jako „poslední německá pevnost“ měly stát dějištěm nejurputnějších bojů. Vypuklo České povstání a po vypuknutí povstání v Praze nabylo celonárodní povahy. Na pomoc Praze vyrazily sovětské tanky od Berlína. Tím se Němci v Čechách začali cítit ohroženi obklíčením a spásu hledali v útěku k americké armádě. Proto navázali spojení s Američany a s ČNR uzavřeli dohodu o volném odchodu. Běsnění SS v Praze ale i přesto pokračovalo i v noci z 8. na 9. květen. V nejtěžší chvíli dorazily sovětské tanky, které zachránily Prahu před zničením.

Jiří Hánl a kolektiv v roce 1965 pouze zopakovali svůj narativ z roku 1960.³⁹⁶

Jaroslav Charvát, Marie Pravdová a Vladimír Soják v učebnici z roku 1965 zapojila ustupující skupinu armád Střed přímo do bojů o Prahu.³⁹⁷ Hitlerovská vojska v Čechách podle nich odmítla kapitulovat a chtěla se probít na západ. Když 5. května vypuklo povstání pražského lidu proti okupantům, hrozilo vážné nebezpečí, že tyto nedotčené hitlerovské síly zničí Prahu. Sovětské oddíly však rychle pronikly od Berlína do Čech a 9. května 1945 osvobodily Prahu. Tím skončila Velká vlastenecká válka Sovětského svazu a zároveň druhá světová válka v Evropě.

Jaroslav Pátek v učebnici³⁹⁸ z roku 1974 věnoval událostem konce druhé světové války v Čechách rozsáhlý text. Faktograficky správně popsal okolnosti vytyčení demarkační linie, pokusy K. H. Franka o vytvoření tzv. Českomoravské vlády, ustavení České národní rady a velitelství Bartoš a Pražské povstání. Poté ovšem přešel k interpretaci, ve které sovětské tanky, postupující na pomoc Pražskému povstání od Berlína, ohrozily německá vojska v Čechách obklíčením. ČNR proto uzavřela separátní kapitulaci, umožňující odchod německých jednotek k Američanům, kterou Jaroslav Pátek silně dehonestoval. V jeho podání se v Praze bojovalo i v noci z 8. na 9. května, až do příchodu Rudé armády. Zmínil i poslední boj s Němci, snažícími se probít do amerického zajetí, u Milína na Příbramsku. Poté ovšem náhle začal popisovat povstání mimo Prahu, kde konstatoval, že německá vojska musela Prahu obcházet a bojovat o ústupové

³⁹⁵ Václav HUSA a kol., *Československé dějiny pro třetí (jedenáctý) ročník střední všeobecně vzdělávací školy*. SPN, Praha 1962.

³⁹⁶ Jiří HÁNĽ a kol., *Dějepis pro II. ročník střední odborné školy*. SPN, Praha 1965.

³⁹⁷ Jaroslav CHARVÁT – Marie PRAVDOVÁ – Vladimír SOJÁK, *Dějepis pro I. a II. (desátý) ročník středních všeobecně vzdělávacích škol*. SPN, Praha 1965.

³⁹⁸ Jaroslav PÁTEK, *Československé dějiny (1939-1948). Učební text pro 3. a 4. ročník gymnázií a 2. ročník stř. odb. škol*. SPN, Praha 1974.

komunikace. Po přetnutí ústupových cest předsunutými sledy sovětských vojsk pak venkovské obyvatelstvo pomáhalo odzbrojovat německé vojáky. K těžkým bojům došlo u Čáslavi, Ledče nad Sázavou Humpolce a jinde. V Českém povstání mělo podle Jaroslava Pátka padnout 8000 českých bojovníků.

Učebnice dějepisu pro 9. ročník ZDŠ od Miloň Dohnala z roku 1972 zmínila pouze Pražské povstání, zachráněné příjezdem sovětských tanků.³⁹⁹

4.1 Shrnutí

Většina učebnic v době totalitního nároku na ovládnutí mas nepřekvapivě uváděla variace na Gottwaldovsko-Fierlingerovský kánon o záchraně Prahy Rudou armádou před zničením. Pouze učební text Jaroslava Pátka z roku 1974 zmiňuje širší obraz událostí v Čechách v květnu 1945, byť si chvílemi protiřečí a jeho popis příčin a důsledků jednotlivých událostí je zavádějící.

³⁹⁹ Miloň DOHNAL, *Dějepis pro 9. ročník základní devítileté školy*. SPN, Praha 1972.

5 Německý ústup v beletrii

Světový rozměr událostí května 1945 se zrcadlí také ve světové literatuře, dokonce přímo v osudech některých jejích předních protagonistů. Za všechny uvedme tři příklady. V česko-německém pohraničí se pohyboval uprchlý americký zajatec Kurt Vonnegut,⁴⁰⁰ v mariánskolázeňském lazaretu skončil svou válečnou pouť voják (mobilizovaný, nikoliv dobrovolník) Waffen-SS Günter Grass z 10. tankové divize SS Frundsberg⁴⁰¹ a americký spisovatel Meyer Levin navštívil v roli válečného novináře dokonce přímo bojující Prahu, a z Terezína ještě před příjezdem Rudé armády odvezl matku fotografa Erika Schwaba.⁴⁰² Dále jsme se soustředili pouze na literaturu českou, a na to, jak zobrazila ústup skupiny armád Střed. Pro vyhledávání knih, zmiňujících německý ústup, bylo využito fulltextové vyhledávání pomocí klíčových slov v databázích Ústavu Českého národního korpusu FF UK.⁴⁰³ Vcelku nepřekvapivě se podařilo nalézt pouze pět případů, kdy česká beletrie německý ústup tematizovala.

5.1 Jan Drda - *Němá barikáda*

Drdova *Němá barikáda*⁴⁰⁴ je pro většinu Čechů jediný delší text o druhém odboji a Květnovém povstání, se kterým se v životě setkají – v rámci kánonu povinné četby na základní škole. Německému ústupu je zde věnována povídka *Až vstanou mrtví*. Její zápletka je vystavěna kolem útěku nákladního automobilu, plného německých vojáků, z fronty domů, do Bavorska. Naviguje je poddůstojník, Oberfeldwebel Obermayer, který v předchozích letech sloužil v protektorátu. Nevědomě je dovede k místu, kde stávala Němci vyhlazená vesnice, na jejímž zničení se (z kontextu, jak níže vyplyne, tři roky předtím) podílel. Zde je osádka nákladního automobilu zmasakrována povstalci, zde

⁴⁰⁰ Kurt VONNEGUT, *Časotřesení*. Argo, Praha 2008, ISBN 978-80-7203-982-1, s. 126.

⁴⁰¹ Günter GRASS, *Při loupání cibule*. Atlantis, Brno 2007, ISBN 80-7108-294-5.

⁴⁰² Meyer LEVIN, *In Search: An autobiography*. Vlastním nákladem, Paris – New York 1950.

⁴⁰³ Zpočátku pomocí programu BONITO, nyní pomocí portálu ČNK na adrese: <https://www.korpus.cz/>.

⁴⁰⁴ Jan DRDA, *Němá barikáda*. Práce, Praha 1946. (1. vydání)

nazývanými partyzáni. Iluze autenticity je dosažena zmínkou o jinak blíže neupřesněném novinovém článku z léta 1945 o této události v posledním odstavci.⁴⁰⁵

Finále povídky je podle datování vypálení obce do června a zmínce o blízkém lomu, možné lokalizovat do okolí Ležáků na Chrudimsku. Otázku morálního vyznění povídky zde, jako pro tento text irelevantní, ponecháváme stranou, přestože Drdovo vykreslení viny „obyčejného Němce“, i využití metafyzických motivů komunistou Drdou, by stálo za samostatnou analýzu. Německý ústup autorovi slouží jako kulisa, narativní nástroj, jak hlavního antihrdinu dostat na místo jeho zločinu z doby okupace. Povídka je tak daleko více o vyhlazení nevinné české obce za německé okupace, přestože popis ústupu v ní zaujímá větší plochu. Samotný ústup německé armády v květnu 1945 v povídce správně probíhá „od severovýchodu na jihozápad“. Je popisován jako chaotický, doprovázený střety mezi esesáky a vojáky o přednost v jízdě. Dobové realitě rovněž odpovídá zdržování ústupu záseky z kmenů nebo balvanů. Jako jeho motivace je uváděn strach před Rudou armádou a snaha utéci z fronty domů, do Bavorska. Antihrdinové povídky ovšem nejenže neustupují na rozkaz, ale dokonce svůj nákladní automobil ukradli, a utíkají již „třetí den“, „šedesát hodin“, a pod vlivem alkoholu. Nápadné je, že případnou motivaci útěku pod ochranu americké armády Drda pomíjí.

5.2 Edvard Valenta - Jdi za zeleným světlem

Edvard Valenta ve svém románu *Jdi za zeleným světlem* z roku 1956 použil německý ústup jako kulisu pro vyvrcholení osudu hlavních hrdinů. Jak si povšiml Ivo Fencel,⁴⁰⁶ je Valentův popis posledního boje o partyzánskou hájenku postaven na evokaci sluchových vjemů. Také německý ústup Valenta popsal především jako vzdálenou zvukovou kulisu. *Zlá noc, ale poslední, věděli. Seděli v hájovně, v kuchyni. Dnes jistě nespi v celé Dolině nikdo. Shora, z Eliščina pokoje, bylo vidět na dálnici, až na hráz Kuňáku, kudy se valila a hřměla a řinčela poražená armáda, příšerné, přízračné procesí, v ohlušivém kovovém rachotu; reflektory zametaly tmu, tisíce světel se objevovalo, putovalo a mizelo; nebe bylo řeřavé vzdálenými požáry a po půlnoci se začalo otrásat nesmírnými,*

⁴⁰⁵ Přestože existenci takového článku nelze vyloučit, dohledat se nám ho nepodařilo.

⁴⁰⁶ Ivo FENCL, „Hluché“ a snové finále. Úvaha o Valentově románu *Jdi za zeleným světlem*. Tvar, r. 2009, č. 15, s. 10.

*nikdy zde dosud neslyšenými detonacemi; nikdo nevěděl, co se to vlastně děje; seděli potmě, protože zatemnění bylo už pryč, strženo a spáleno, drželi se za ruce, sklíčení; ale už se nebáli.*⁴⁰⁷ Autorův barvitý popis „apokalyptické noci je patrně založen na osobním zážitku, anebo svědectví hodnověrného svědka.

Dějiště Valentova románu se nalézá v obci jihozápadně od Prahy. Valenta sám strávil dobu okupace ve Voznici na Dobříšsku.⁴⁰⁸ Voznice v románu vystupuje pod jménem Dolina a Dobříš autor překřtil na Zálesí. Německá armáda v příběhu ustupuje v noci z 9. na 10. května *od Prahy*. Motivací německého ústupu je *strach před rudými plameny z východu a severu*. Signifikantně opět chybí vazba na americkou demarkační čáru. Naproti tomu vzhledem k lokalizaci vyprávění se zde nalézá vcelku pochopitelně i zmínka o ústupu z Moravy a Slezska. Finále představuje stereotyp německé důkladnosti, se kterou i dva dny po válce němečtí vojáci vyplňují rozkaz a na ústupu stále provádějí protipartyzánské operace – nad ránem 10. května tank a obrněný transportér s pěchotou obklíčí a cíleně zlikvidují sídlo partyzánů. Tato poněkud nepravděpodobná zápletka slouží autorovi k vypointování románu a k likvidaci hlavního hrdiny/vypravěče co možná nejnesmyslnějším způsobem těsně před příchodem vytouženého míru.

5.3 Josef Škvorecký – Zbabělci

Josef Škvorecký svůj román *Zbabělci*,⁴⁰⁹ napsal v krátkém odstupu od událostí. Lokalizoval jej do svého rodného Náchoda, který v románu vystupuje pod pseudonymem Kostelec. Popsal zde tři vlny německého exodu. V noci ze 6. na 7. května se ve městě v továrně *mesršmitce* ubytovala německá kolona, která prchala z fronty. Je příliš dobře vyzbrojená, aby je bylo možné odzbrojit, jejím cílem je přejít se zbraněmi do amerického zajetí.⁴¹⁰ Ještě téže noci projela městem další kolona nákladních aut v čele s tankem. Jeden

⁴⁰⁷ Citováno dle: Edvard VALENTA, *Jdi za zeleným světlem*. 4. vydání, Československý spisovatel, Praha 1965, s. 571.

⁴⁰⁸ Vítězslav KOCOUREK, *Ve směru zelené*. Doslov ke 4. vydání románu *Jdi za zeleným světlem*, Čs. spisovatel, Praha 1965, s. 575-578. Události na Dobříšsku na konci druhé světové války viz: Petr KADLEC, *Dvacet dnů na dvaceti kilometrech: Nový Knín, Mokrovrata, Stará Huť, Dobříš, Svaté Pole, Obořiště, Dlouhá Lhota*. Petr Kadlec, Dobříš 2010, ISBN 978-80-254-7645-1.

⁴⁰⁹ Josef ŠKVORECKÝ, *Zbabělci*. Československý spisovatel, Praha 1958.

⁴¹⁰ Josef ŠKVORECKÝ, *Zbabělci*. Československý spisovatel, Praha 1964, (2. vydání), s. 150.

mladý člen povstalecké hlídky se obával, že jedou na Prahu, velitel hlídky, doktor Bohdalo usuzoval, že jedou k Američanům.⁴¹¹ V noci ze 7. na 8. května pak město opustila německá posádka.⁴¹² Od rána 9. května od hranic přes město ustupovala pěšky, případně na kolech německá armáda, promísená s civilními uprchlíky.⁴¹³ Autor pak podrobně popsal boje českých povstalců a sovětských vojáků s německým zadním vojem u Běloveské celnice. Na obou stranách boje ovšem zveličeně uvedl tanky.⁴¹⁴

5.4 Ivan Brož - *Smrt hraběte Pücklera*

Zařazení textu Ivana Brože *Smrt hraběte Pücklera*⁴¹⁵ do této kapitoly může být vnímáno jako sporné. Zvláště, když práce Bartoška s Pichlíkem o Američanech v západních Čechách jsou zařazeny do historiografie. Autor sám by svůj text nepochybně zařadil do žánru „literatury faktu“ s nárokem na zařazení mezi historiografii. Nicméně rozhodující pro naše označení textu za beletrii byly především převažující plochy evidentně fiktivních rozhovorů i samotná „dobrodružná“ zápleтка.

Podle Ivana Brože byly důvodem zahájení německého jednání o kapitulaci v Remeši zprávy o obnovení sovětské útočné činnosti a o zahájení pražské operace. V Remeši pak měl Jodl svěst zodpovědnost za ústup skupin Mitte a Ostmark na Schörnera a Renduliče, přestože rozkaz k ústupu měl vydat Dönitz.⁴¹⁶ Scénu jednání Velichovské mise na německém velitelství v Praze využil Ivan Brož k navození představy, že celá skupina armád Střed organizovaně ustupuje ku Praze, kterou záhy napadne.⁴¹⁷ Nic takového ovšem Ivan Brož poté nepopisuje. Naopak. Polní maršál Schörner podle něj ráno 8. května odletěl z Velichovek do Bavorska a hrabě von Pückler o půlnoci z 8. na 9. května opustil Prahu jako poslední, v *polopásovém obrněnci Leichter Schützenpanzerwagen model*

⁴¹¹ Josef ŠKVORECKÝ, *Zbabělci*. Československý spisovatel, Praha 1964, (2. vydání), s. 154–155.

⁴¹² Josef ŠKVORECKÝ, *Zbabělci*. Československý spisovatel, Praha 1964, (2. vydání), s. 175.

⁴¹³ Josef ŠKVORECKÝ, *Zbabělci*. Československý spisovatel, Praha 1964, (2. vydání), s. 235.

⁴¹⁴ Josef ŠKVORECKÝ, *Zbabělci*. Československý spisovatel, Praha 1964, (2. vydání), s. 261–297.

K událostem v Náchodě viz: Václav SÁDLO – Alena ČTVRTEČKOVÁ, *Náchod za Protektorátu*. Regionální muzeum v Náchodě – nakladatelství Bor, Náchod 2012, ISBN 978-80-87607-06-0.

⁴¹⁵ Ivan BROŽ, *Smrt hraběte Pücklera*. Naše vojsko, Praha 1985,

⁴¹⁶ Ivan BROŽ, *Smrt hraběte Pücklera*. Naše vojsko, Praha 1985, s. 36–37.

⁴¹⁷ Ivan BROŽ, *Smrt hraběte Pücklera*. Naše vojsko, Praha 1985, s. 44–45.

1940 po levém břehu Vltavy v doprovodu tří tanků Tiger VI a jedné cisterny, které si těžce razily cestu komunikací, přeplněnou prchajícími vojsky. Tím ovšem Ivan Brož – nepochybně nezáměrně – navodil situaci, ve které by Rudá armáda musela záhy na to přijet do Prahy, ve které by už Němci nebyli. Tomuto, z hlediska dobového stranického diskurzu dokonce trestuhodnému, lapsu ovšem nevěnuje pozornost. Německá vojska se poté měla nahromadit u Čimelic a Američané je podle Eisenhowerova rozkazu nepouštěli za demarkační čáru.⁴¹⁸

5.5 Karel Pecka - Jak jsem viděl konec velké války

Autobiografický text Karla Pecky *Jak jsem viděl konec velké války*⁴¹⁹ popsal poslední dny druhé světové války v Českých Budějovicích. Německý ústup je opět nejprve evokován vzdáleným duněním. Vypravěč – podle kontextu 8. května – pozoruje s přáteli od soutoku Mže a Vltavy nekonečný proud německé armády, míjející město po silnici na levém břehu Vltavy. Popisuje proud tanků, obrněných vozů, děl, osobních a nákladních automobilů, směřujících k jihu. *Vypadalo to, jako kdyby kolona neměla konce, za vozidly, mizejícími z dohledu, se valily od severu další a další stroje vířící prach, hukot motorů a skřípání pásů vytvářelo zvukovou kulisu, připomínající mořský příboj. Dalekohled přibližoval detaily tohoto obrazu na dosah. Na tancích a transportérech seděli muži v bojových maskáčích s vyhrnutými rukávy, v rukách automaty připravené ke střelbě a s úsměvy v ošlehaných tvářích, žádní strejci z domobrany nebo rekruti z Hitlerjugend, ale elitní vojsko v plné formě. V osobních vozech se staženými střechami trčeli důstojníci s brigádýrkami na hlavách a nehnutě hleděli dopředu. Celý transport budil dojem síly a sebevědomého klidu, jako kdyby nebylo všech zdrcujících porážek, jako kdyby už skoro celé Německo nebylo obsazeno, neprobíhala bitva o Berlín a setkání spojenců na Labi. Německý ústup trval po celou noc i další den, kdy do centra města přijel první Jeep americké armády.*⁴²⁰ Ústup zde byl narativně využit k navození pocitu bezmoci před

⁴¹⁸ Ivan BROŽ, *Smrt hraběte Pücklera*. Naše vojsko, Praha 1985, s. 50–53.

⁴¹⁹ Karel PECKA, *Jak jsem viděl konec velké války*. Petlice, r. 1985, č. 4, průběžně nestránkováno.

⁴²⁰ Karel PECKA, *Jak jsem viděl konec velké války*. Petlice, r. 1985, č. 4, s. 4–6. Mezi jednotkami, které autor sledoval, byl patrně také myslivecký pluk 38, odvelený v dubnu od své 8. myslivecké divize k tankové divizi Feldherrenhalle 2 u skupiny armád Ostmark. Na tancích této divize jeho vojáci 8. května přes Telč, Jindřichův Hradec, Třeboň a České Budějovice odjeli do amerického zajetí v Lipí. Později však

probíhajícími událostmi, i jako kontrast k idylickému osvobození města. Pecka se pravděpodobně snažil svým textem vytvořit pandán k prožitku hrdinů Škvoreckého *Zbabělců*.

5.6 Shrnutí

Zmínky o německém ústupu se podařilo nalézt v pěti českých beletristických dílech. Tři z nich byly napsány bezprostředně po roce 1945, z nich dvě publikovány až v šedesátých letech. Dvě byly publikovány v roce 1985, byť jedno z nich v samizdatu. Německý ústup představuje vždy jakési přirozené pozadí konce války, užívané pouze jako kulisa osudů literárních hrdinů.

Ani v jednom z textů není tematizován úplný rozsah ústupu. Německý ústup byl paralelní proces a každý z pozorovatelů byl svědkem pouze jeho zanedbatelné lineární části, jakkoliv děsivě veliké. To, myslím umožňuje pochopit mechanismus zapomenutí takto rozsáhlé události. Pozorovatelé v jednotlivých obcích, jejichž zkušenost nebyla podpořena veřejným traktováním dané události v souvislostech, ji patrně měli tendenci považovat pouze za místní anomálii, která nestojí za zmínku.

byli vydání Rudé armádě. Viz Heinz SÄNGER, *Die Geschichte der 8. (oberschlesisch-sudentendeutschen) Infanterie/Jäger-Division 1935 – 1945*. Kameradschaftsverband der 8. Infanterie-/Jäger-Division, Bad Kreuznach 1979.

7 Německý ústup ve filmové dramatinaci

7.1 *Němá barikáda*

Film Otakara Vávry *Němá barikáda*⁴²³ z roku 1949 se soustředil na dramatinaci povídek Jana Drdy, odehrávajících se za Pražského povstání, zejména tedy povídek *Pancéřová pěst*, *Zákeřník* a *Němá barikáda*. Pro jejich propojení scénáristé Otakar Vávra a Jan Drda použili boj o Trojský most v pražských Holešovicích. Po německé kapitulaci 8. května 1945 večer barikádníci propustili německou bojovou skupinu Der Führer přes most do Dejvic a opět za ní uzavřeli barikády.⁴²⁴ Tento detail se ovšem nehodil do celkového vyznění filmu. Ve filmu jsou proto obránci barikády na mostě ze svých pozic večer 8. května vytlačeni patrně na blízký hřbitov. V noci na 9. května, v okamžiku, kdy hlavním hrdinům dojdou náboje, se rozhostí ticho. Postava Jiřího Plachého záhy přinese zprávu, že Němci se dali na ústup. Signifikantně se dále neřeší kudy a kam. Na otázku jednoho z barikádníků co se stalo, následuje střih na záběry z dobových sovětských filmových týdeníků, na kterých vystřelují salvy raket baterie sovětských raketometů a projíždějí kolony sovětských tanků. Poté je střižena opět již hraná scéna příjezdu sovětských tanků na Trojský most. Tento scénosled zřejmě měl vyznívat ve smyslu odpovědi: Rudá armáda je zahnala.

7.2 *Jdi za zeleným světlem*

V televizním filmu *Jdi za zeleným světlem*⁴²⁵ z roku 1968 se scénáristé Rudolf Žák a Pavel Blumenfeld pokusili převést rozsáhlou plochu Valentova stejnojmenného románu

⁴²³ *Němá barikáda*. 1949, 113 min, Režie Otakar Vávra, Scénář Otakar Vávra a Jan Drda.

⁴²⁴ Jan SVOBODA, *Praha 7 v květnu 1945*. OV ČSPB Praha 7, Praha [1985]. Tomáš JAKL, *Příspěvek k výzbroji bojové skupiny "Der Führer" v pražském povstání*. Historie a vojenství 51, r. 2002, č. 3, s. 685-696.

⁴²⁵ AČT, *Jdi za zeleným světlem*. ČST, studio Brno, 1968, 93 min, režie Pavel Blumenfeld, scénář: Rudolf Žák, Pavel Blumenfeld.

do devadesátiminutové televizní inscenace. Už z toho důvodu byla nevyhnutelná určitá zjednodušení.

Pro diváky, neobeznámené s dějem románu, je závěr interpretovatelný především jako následek rutinní domovní prohlídky před koncem protektorátu, po které ukrývaný partyzán neudrží nervy na uzdě a zastřelí odcházející esesáky. Jedna z hrdinek to komentuje slovy: *Němci tady budou za chvíli*. Bez časového předělu pak následuje závěrečný boj o hájenku, zhuštěný do posledních dvou minut filmu, a pojatý ve výrazně symbolické rovině.

Německý ústup je zastoupen půlminutovým zvukem projíždějících motorových vozidel, který ovšem může být stejně tak interpretován bez souvislosti s ústupem na konci války jen jako příjezd vyšetřujících gestapáků a esesáků, směřujících pomstít padlé druhy. Samotný boj je inscenován jako prolínající se záběry hlavních protagonistů a německých vojáků, podmalovaných dětskou říkankou, monologem hlavního hrdiny a ve finále zvukem střelby.

7.3 *Poslední kapitulace*

Televizní film *Poslední kapitulace*⁴²⁶ režiséra Vladimíra Kavčiaka⁴²⁷ z roku 1987 je dramatisací knihy Ivana Brože *Smrt hraběte Pücklera*.⁴²⁸ Už jedna z úvodních scén filmu, se odehrává na pražském velitelství Waffen-SS, kde vyjednává velichovská mise americké armády. Esesáci se podivují novému spojení americké armády a Wehrmachtu a nechávají si vysvětlit plán na záchranu skupiny armád Střed ústupem do amerických linií. Postup na Prahu Američané odmítají s odkazem na dohodu s Rusy. Těžiště děje se odehrává ve mlýně u Čimelic, kde američtí a sovětsí vojáci vzorně spolupracují na zajímání Němců. Pouze záporná postava amerického zpravodajského důstojníka se snaží

⁴²⁶ AČT, *Poslední kapitulace*. ČST, 1987, režie Vladimír Kavčiak, scénář Vladimír Kavčiak, Ivan Brož.

⁴²⁷ Daniel RŮŽIČKA, „Přežili jsme jaderný výbuch, jaderná válka je možná.“ *Angažovaná televizní tvorba Vladimíra Kavčiaka*. In: Petr KOPAL a kol., *Film a dějiny 7 Propaganda*. Václav Žák - Casablanca - Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2018, ISBN 978-80-87292-44-0 (Casablanca), ISBN 978-80-88292-22-7 (ÚSTR), s. 302 - 322.

⁴²⁸ Ivan BROŽ, *Smrt hraběte Pücklera*. Naše vojsko, Praha 1985,

umožnit útěk do amerického zajetí válečnému zločinci z řad SS výměnou za plány na znovuvybudování německé armády, které se ovšem vejdou do jediných vázacích desek. [!] Hrabě Pückler se chce od Čimelic probít do Alp přes Vimperk a Pasov, a k tomu účelu povolává všechny německé jednotky do Čimelic, zvláště tankovou divizi generála Schulte-Heuthause, tedy divizi Brandenburg, která „právě vyrazila od Olomouce“. Snaží se také stáhnout od Milína „Schlamelcherovu brigádu“ se „šesti tisíci muži, padesáti tanky Tiger a několik sty obrněnými vozidly.“[!] Tu však „boční palbou“ zastaví partyzáni a nakonec je obklíčena Rudou armádou, vzdá se, a do Čimelic nedorazí. V bezvýchodné situaci se Pückler zastřelí a nekalé pikle postavy záporného amerického důstojníka překazí kladné postavy amerického vojáka a sovětského zpravodajského důstojníka. Válečného zločince na místě identifikují podle čísla jeho pistole[!], zatknou jej a předají k potrestání do Sovětského svazu.

7.4 Shrnutí

Případů zobrazení německého ústupu v české filmové a televizní produkci je ještě méně, než v literatuře. V popsáných případech filmového zpracování se má německý ústup odehrávat pouze v prostoru mezi Prahou a americkou demarkační čarou u Čimelic. V prvních dvou případech je ovšem zobrazen natolik zašifrovaně, že kdo není obeznámen s dějinami boje o Trojský most, respektive s románem, který je předlohou televizní hry, si jej téměř ani neuvědomí. Ve třetím případě je zmíněno americké uzavření demarkační čáry a následné nahromadění německých jednotek, ovšem opět pouze v prostoru Milín – Čimelice. Podle mě dokazuje tato kapitola více než ostatní, že německý ústup přes české země byl zcela zapomenut.

8 Komparace - Boje Rudé armády 9. 5. 1945 v Praze

8.1 *Obraz bojů Rudé armády v Praze v české historiografii*

V prvním pokusu o historiografické zpracování Pražského povstání z roku 1946 jsou boje Rudé armády v Praze zachyceny na úrovni poznání, odpovídajícímu té době. Stručně jsou zmíněny boje o budovy Kadetky a VTLÚ.⁴²⁹ Mezi lety 1948 – 1989 byl kánonem obraz Rudé armády, která včasným příchodem zachránila Prahu před zničením, jak jej vytvořil ve svém děkovném telegramu z 11. května 1945 sovětskému vůdci J. V. Stalinovi předseda tehdejší československé vlády Zdeněk Fierlinger.⁴³⁰ Ve svém telegramu nastínil bojovou situaci Pražského povstání tak, jak vypadala dopoledne 8. května. Telegram formuloval ovšem tak, jako by právě do takovéto situace přijely sovětské tanky 9. května, porazily německé jednotky, dobývající Prahu, a zachránily město před zničením. Veškeré, i pramenným výzkumem podložené texty, které by se s tímto kánonem rozcházely, byly nežádoucí. Karel Bartošek, který ve své práci z roku 1960 chtěl především rehabilitovat Pražské povstání v očích všemocných soudruhů, to obešel tím, že pro popis 9. května obsáhle použil emotivní citáty o příjezdu sovětských tanků od dobově přijatelných autorů Marie Majerové, Gézy Včeličky a Borise Polevoje.⁴³¹ Samotné sovětské operace ve městě pak odbyl jediným obecným odstavcem.⁴³² Pokud zmiňuje detailněji některé boje, ve kterých se měla 9. května angažovat – a rozhodnout je vítězně – Rudá armáda, pak paradoxně zmiňuje Letenské náměstí a Zlíchov.⁴³³ V obou případech šlo však o záležitost pražských povstalců bez účasti rudoarmějců, ve druhém případě dokonce s podporou vlasovského dělostřeleckého oddílu majora Gubanova.⁴³⁴

⁴²⁹ *Pražská květnová revoluce*. Katalog ke stejnojmenné výstavě. Hlavní město Praha, Praha 1946, s. 37 a 41.

⁴³⁰ Stanislav KOKOŠKA, *Spory o Pražské povstání a jeho interpretaci v letech 1945-1946*. In: *Národ se ubránil. 1939-1945*. Národní osvobození, Praha 1995, s. 99-107.

⁴³¹ Karel BARTOŠEK, *Pražské povstání 1945*. Naše vojsko a ČSBS, Praha 1960, s. 226–237.

⁴³² Karel BARTOŠEK, *Pražské povstání 1945*. Naše vojsko a ČSBS, Praha 1960, s. 228.

⁴³³ Karel BARTOŠEK, *Pražské povstání 1945*. Naše vojsko a ČSBS, Praha 1960, s. 228 a 229.

⁴³⁴ ŽÁČEK *Prahou pod pancířem vlasovců*. Mladá fronta, Praha 2015.

Kolektiv autorů, vedený Břetislavem Tvarůžkem, v publikaci *Osvobození Československa Rudou armádou z roku 1965*, založené i na materiálech Centrálního archivu Ministerstva obrany SSSR, věnoval operacím Rudé armády v Praze necelou jednu stránku bez konkrétních detailů.⁴³⁵ O rok později vydaná populárně naučná publikace Otty Růžičky a Stanislava Vobořila *Pražský květen* je doposud nejdůležitějším vydaným pramenem k boji na Klárově. Autoři v ní publikovali zaznamenané výpovědi přeživších členů osádky Gončarenkova tanku, kteří Prahu navštívili v předchozím roce při oslavách dvacátého výročí osvobození Prahy.⁴³⁶ Sovětský armádní generál I. G. Ziberov, který též Prahu navštívil v roce 1965, vydal na téma *Pražské operace* dva texty v odborném časopise *Historie a vojenství*. Jeden ještě v témže roce⁴³⁷ a druhý – již za zcela změněné situace – o pět let později.⁴³⁸ Generál Ziberov měl sice nevýhodu „outsidera“, protože v *Pražské operaci* velel předsunutému odřadu 3. gardové tankové armády, který do Prahy dorazil jako druhý, měl však výhodu v tom, že tehdy jako první navázal spojení s Českou národní radou. Ve svém vyprávění i obou článcích prokázal bystrý úsudek, dobrou paměť, opřenou i o studium pramenů v sovětském Centrálním archivu Ministerstva obrany, a talent pro historiografii. Narativ jeho prvního článku, uvádí vše důležité k počátku a průběhu *Pražské operace*, ovšem v následujících letech normalizace jakoby pro většinu českých historiků vůbec neexistoval. Zejména charakter bojů mimo Prahu popsal generál Ziberov velmi přesně. K samotným bojům ve městě jej však omezuje zmíněná optika 3. gardové tankové armády, která v Praze podle všeho už žádný boj nesvedla. Ve svém druhém článku již generál Ziberov rozšířil svůj záběr i na 4. gardovou tankovou armádu a i když zmiňuje odchod německých sil z Prahy 8. května, navrátil se ke *Gottwaldovo-Fierlingerovu kánonu*. Tvůrčím způsobem jej však rozšířil o tvrzení, že německé jednotky, které po 8. květnu zůstaly ve městě, měly dále vraždit pražské povstalce a pomocí trhavin město 10. a 11. května zničit. Proto měl příjezd sovětských tanků 9. května 1945 Prahu podle něj skutečně zachránit. Tato legenda jeho druhý článek poněkud devaluje, naopak jej ovšem činí cenným krátká příloha, která obsahuje edici několika dokumentů. Jeden z dokumentů

⁴³⁵ Břetislav TVARŮŽEK a kol., *Osvobození Československa Rudou armádou 1944/45*. Díl II. Naše vojsko, Praha 1965, s. 375.

⁴³⁶ Oldřich RŮŽIČKA – Stanislav VOBOŘIL., *Pražský květen*. Orbis, Praha 1966.

⁴³⁷ Ivan Georgijevič ZIBEROV, *Jak byla osvobozena Praha v květnu 1945*. *Historie a vojenství*, r. 1965, č. 2, s. 141-162.

⁴³⁸ Ivan Georgijevič ZIBEROV, *Pochod na pomoc Pražskému povstání*. *Historie a vojenství*, r. 1970, č. 4-5, s. 544-561.

mimo jiné potvrzuje, že sovětští velitelé nečekali, že před Prahou narazí na německé ústupové kolony.

Čestmír Amort v roce 1970 vycházel při popisu střetnutí na Klárově z publikace Otty Růžičky a Stanislava Vobořila. Ostatní boje mimo Klárov pouze zmínil v neúplném výčtu.⁴³⁹ Z vlastních rozhovorů s osádkou Gončarenkova tanku z roku 1965 těžil také Ota Holub, ve své popularizační práci vydané v roce 1975. Selektivně využil těž archiválie z Vojenského historického archivu, bohužel ale bez archivních citací, které by umožňovaly jeho narativ kriticky ověřit. Uvádí postup sovětských tanků od Berlína, zmiňuje boje u Nové techniky, Kadetky, u náměstí Svobody a na Klárově.⁴⁴⁰ Armádní generál D. D. Leljušenko ve svých pamětech, vydaných rusky v roce 1975 a česky o pět let později, uvádí správně boj u budovy generálního štábu a mylně vyhnání Němců z Pražského hradu sovětskými tankisty. Svůj popis střetu na Klárově opírá také o své rozhovory s veterány z Gončarenkova tanku v Praze v roce 1965.⁴⁴¹ Svá bádání o Pražské operaci v sovětských archivech shrnul Miroslav Broft v roce 1976 v časopise *Historická geografie*. Jeho mapa č. 12 z tohoto článku, dobře zachycuje místa posledních větších bojů v Praze dopoledne 9. května 1945, vynechává ovšem Zlíchov. Boje jsou ale bohužel zakresleny do postavení německé obrany tak, jak byla plánována na jaře 1945 pro případ frontových bojů ve městě, a které jsou pro dopoledne 9. května 1945 zcela irelevantní. V textové části článku se soustředil na popis postupu sovětských jednotek v Pražské operaci mimo Prahu a boje ve městě vůbec nezmiňuje.⁴⁴² V roce 1985 místa bojů Rudé armády na území obvodu Praha 6 správně, ovšem bez bližších podrobností vyjmenoval Tomáš Pasák.⁴⁴³ V témže roce vydal Miroslav Broft výsledky svých výše zmíněných bádání knižně.⁴⁴⁴ Opět se rozsáhle a podrobně věnoval manévřům sovětských jednotek na čs. území, samotné boje v Praze však zmínil jen letmo. Navíc chybně uvedl, že sovětské jednotky dobyly v budově generálního

⁴³⁹ Čestmír AMORT, *SSSR a osvobození Československa*. Svoboda, Praha 1970, s. 236-240.

⁴⁴⁰ Ota HOLUB, *Smrt na prahu vítězství*. Magnet, Praha 1975.

⁴⁴¹ Dmitrij Danilovič LELJUŠENKO, *Moskva Stalingrad Berlín Praha*. Naše vojsko, Praha 1980, s. 454-457.

⁴⁴² Miroslav BROFT, *Osvobození Prahy Sovětskou armádou*. *Historická geografie*, r. 1975, č. 14-15, s. 87-119 plus mapové přílohy 8-12.

⁴⁴³ Tomáš PASÁK, *Základní rysy protifašistického odboje v Praze 6*. In: *Bojovali za nás*. OV ČSPB Praha 6, Praha 1985, s. 44.

⁴⁴⁴ Miroslav BROFT, *Pražská operace*. Naše vojsko - Čs. svaz protifašistických bojovníků, Praha 1985.

štábu na Vítězném náměstí sídlo německého velení. Oldřich Mahler a Miroslav Broft ve své popularizační práci z téhož roku sice věnovali bojům Rudé armády v Praze dvě kapitoly, jde ovšem o výtah z výše zmíněných publikací, včetně citací emotivních popisů Marie Majerové, Gézy Včeličky a Borise Polevoje.⁴⁴⁵ V osmdesátých letech dvacátého století vznikl také text souhrnné publikace OV ČSPB Praha 6 o pražském povstání na území obvodu, publikovaný nicméně až v roce 2015.⁴⁴⁶ Text bohužel neobsahuje odkazy na prameny a jeho líčení událostí 9. května v některých případech obsahuje prokazatelné posuny v časové souslednosti.

Po roce 1989 již sice Fierlingerův kánon není vyžadován, paradoxně však v historickém vědomí do určité míry přetrvává, přestože seriózní historické práce již přinášejí podstatně korigovaný obraz. Fotografickými prameny k tomuto dni se zabývá článek z roku 2002 ve sborníku *Historická fotografie*.⁴⁴⁷ Stanislav Kokoška ve své knize o Pražském povstání správně charakterizuje boje Rudé armády v Praze 9. května 1945 jako ničení německých ústupových kolon a dobývání objektů, které německá armáda a Waffen-SS nestačily včas vyklidit, ani on ale – i vzhledem k hlavnímu tématu své práce – nezachází do detailů.⁴⁴⁸ Jindřich Marek popisuje zákulisí referování sovětských válečných korespondentů z osvobozené Prahy, ale samotným operacím Rudé armády ve městě se – s výjimkou boje na Klárově – detailně nevěnuje.⁴⁴⁹ Stanislav Zámečník se při popisu 9. května věnuje spíše situaci mimo Prahu.⁴⁵⁰ Naproti tomu Václav Kural a Zdeněk Štěpánek ve své knize, vydané v roce 2008, udržují původní komunistický narativ o rozhodující roli Rudé armády při osvobození Prahy, a považují německý odpor v Praze stále za alespoň v některých případech organizovaný.⁴⁵¹ V pokusu o syntézu válečných operací na československém území z roku 2009 naopak boje Rudé armády v Praze, kromě střetu na

⁴⁴⁵ Oldřich MAHLER – Miroslav BROFT, *Praha v květnu 1945*. Panorama Praha 1985, s. 147–194.

⁴⁴⁶ Otto HÁJÍČEK – Miroslav KOLEDA – František NEVĚŘIL, *Kronika Pražského květnového povstání ve dnech 5. až 9. května 1945 v oblasti dnešní Prahy 6*. Unicornis, Praha 2015.

⁴⁴⁷ Tomáš JAKL, *Pražský 9. květen ve Fotografii*. In: *Historická fotografie*, r. 2001, č. 1, s. s. 39-50.

⁴⁴⁸ Stanislav KOKOŠKA, *Praha v květnu 1945 – historie jednoho povstání*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005.

⁴⁴⁹ Jindřich MAREK, *Barikáda z kaštanů*. Svět křidel, Cheb 2005, s. 196-199.

⁴⁵⁰ Stanislav ZÁMEČNÍK, *Český odboj a národní povstání v květnu 1945*. Naše Vojsko, Praha 2006, s. 134 a dále.

⁴⁵¹ Václav KURAL – Zdeněk ŠTĚPÁNEK, *České národní povstání v květnu 1945*. Karolinum, Praha 2008, s. 192–194.

Klárově, zmíněny nejsou.⁴⁵² Nejnověji se operacím 63. gardové tankové brigády v Pražské operaci, včetně střetnutí na Klárově, věnoval ve dvou textech Milan Kopecký. Vyšel z výše zmíněné literatury, doplněné současnou ruskou popularizační produkcí. Soustředil se především na střet na Klárově, k ostatním místům uvedl pouze stručný výčet.⁴⁵³

8.2 *Obraz bojů Rudé armády v Praze ve filmové dramatinaci*

Ohlasům a vypočtení sovětského příjezdu do Prahy v celé šíři popkultury zde není prostor se detailně věnovat. Zmíňme snad alespoň médium nejvlivnější, kterým od druhé světové války až donedávna byl nepochybně film. Sovětsko-československý lyrický povídkový film *Májové hvězdy*⁴⁵⁴ z roku 1959 je asi ze všech dále zmíněných filmů umělecky nejhodnotnější. V jedné své epizodě zachycuje smrt sovětského vojáka v boji s německým ostřelovačem na Malé Straně, ovšem podle kontextu už ve dnech následujících po 9. květnu. Tragikomický film *Maratón*⁴⁵⁵ z roku 1968 představuje v československé kinematografii asi poslední vzepětí pokusu vidět sovětské vojáky upřímně jako osvoboditele. Nicméně toporné postavy, předvídatelná rozuzlení i slzopudné scény jej činí umělecky nepřilíš zdařilým. Z nepřesností při zobrazení historických dějů stojí za zmínku nesmyslné zajišťování trasy Rudé armády RA přes Krušné hory průvodci z řad Čs. armádního sboru. Aby autoři překonali několikasetkilometrovou vzdálenost mezi Slovenskem, kde sbor působil, a Saskem, odkud postupovaly na Prahu sovětské tanky 1. ukrajinského frontu, nechali přepravit čs. průvodce letecky a u Drážďan dokonce vysadit padáky! Fierlingerovu kánonu plně odpovídá scéna, kdy němečtí dělostřelci, dobývající Prahu, u Chaber otáčejí svá děla proti příjíždějícím tankům Rudé armády. Další těžké boje pak film umisťuje po jejich příjezdu do města.

⁴⁵² Jaroslav HRBEK a kol., *Draze zaplacená svoboda*. Paseka, Praha 2009, II. díl, s. 256 a 257.

⁴⁵³ Milan KOPECKÝ – Petr ŠTĚPÁNEK, *Sovětský střední tank T-34/85*. Magnet Press Slovakia, Bratislava 2015, s. 96-100. Milan KOPECKÝ, *63. čeljabinská gardová tanková brigáda v Praze*. Hobby historie 30, r. 6 (2015), č. 2, s. 15-17.

⁴⁵⁴ *Májové hvězdy*. Sovětský svaz / Československo, 1959, 89 min, režie Stanislav Rostockij, Stanislav Strnad, scénář Ludvík Aškenazy.

⁴⁵⁵ *Maratón*, Československo, 1968, 100 min., režie Ivo Novák, scénář Jan Procházka, Ivo Novák.

Mladší filmové snímky již vznikaly za sovětské okupace Československa a s větší či menší mírou nesou punc kolaborace. Dvoudílný výpravný film *Osvobození Prahy*⁴⁵⁶ již podrobně rozebral Milan Ducháček v roce 2005.⁴⁵⁷ Kýčovité davové scény, a prkenné herecké výkony řadí tento velkofilm mezi výrazně nepovedené příklady čs. filmového umění. Z hlediska historiografie zde zmiňme opět závislost na Fierlingerově kánonu. Boje před Prahou jsou pojednány jako regulární tanková bitva, stejně tak střetnutí na Klárově. Nejhlouběji snad čeští filmaři při vypořádání 9. května 1945 klesli v roce 1980 filmem *Svítilo celou noc*,⁴⁵⁸ a to jak umělecky tak v ahistoričnosti. V tomto filmu je zápleтка postavena na tom, že hlavní hrdina je po celonočním boji o budovu gymnázia v Karlíně (!) zachráněn příjezdem sovětských tanků.

8.3 Shrnutí

Tezi amatérského historika Vítězslava Nezvala o včasném příchodu Rudé armády do Prahy⁴⁵⁹ i výše zmíněný Fierlingerův kánon o záchraně Prahy Rudou armádou před zničením je možno z hlediska kontextu druhé světové války odmítnout. Praha se svých Němců dokázala zbavit sama a sovětští tankisté přijeli do města již svobodného. Nicméně Nezvalovo „včas“ je pojem relativní, a proto je potřeba upřesnit, vůči čemu jej autor ve své drobné práci vztahoval. Sovětští tankisté nepochybně přijeli příliš pozdě na to, aby dokázali snížit počet obětí Pražského povstání. Naopak přijeli příliš brzy na to, aby nestihli ještě způsobit zbytečné krveprolití. V kontextu nastávající studené války však nepochybně včas přijeli. Sovětští vojáci přijeli do Prahy dříve než Američané, kteří by v případě pokračujícího německého organizovaného odporu v Praze mohli ve městě 9. května 1945 legálně zasáhnout také.⁴⁶⁰ A o to šlo v Pražské operaci Stalinovi především.

⁴⁵⁶ *Osvobození Prahy*, Československo, 1975, 65+75 min (oba díly byly uváděny společně), režie Otakar Vávra, scénář Otakar Vávra, Miloslav Fábera.

⁴⁵⁷ Milan DUCHÁČEK, *Pražský květen 1945 očima Otakara Vávry: normalizační tlak vs. "umělecký dokument"*. In: Petr KOPAL (ed.), *Film a dějiny*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005 s. 253-264.

⁴⁵⁸ *Svítilo celou noc*, Československo, 1980, 94 min., režie Václav Matějka, scénář Drahošlav Makovička.

⁴⁵⁹ Vítězslav NEZVAL, *Přišli včas*. Rudé právo, r. 1945, č. 10, 17. 5. 1945, s. 5.

⁴⁶⁰ Stanislav KOKOŠKA. *Praha v květnu 1945*. Nakladatelství lidové noviny, Praha 2005, s. 214.

9 Závěr

Göbbelsova fantazie, věštící opakování závěru sedmileté války také v roce 1945, nakonec prokázala vojákům skupiny armád Střed medvědí službu. Eisenhower, který znal Stalinovu paranoiu, nehodlal po Rooseveltově smrti udělat nic, co by si sovětský diktátor mohl vykládat byť jen jako náznak podobného vývoje. Nejenže zakázal generálu Pattonovi překročit předem se Sověty dohodnutou demarkační linii, opticky vstříc ustupujícím Němcům, ale americké jednotky Sovětům také vydaly vlasovce a už zajaté německé vojáky z jednotek, které bojovaly na východní frontě. Své zajaté Němce předali Rudé armádě kromě Američanů i čeští povstalci. Do sovětského zajetí tak v českých zemích padlo okolo 800 000 vojáků skupin armád Mitte a Ostmark.

Osvobození českých zemí v květnu 1945 bylo mezispojeneckou operací, které se aktivně zúčastnili vojáci ze západu, i východu, a kterým byla obnovená Československá branná moc v rámci svých možností rovnocenným spolubojovníkem. České povstání zabránilo Němcům ve vedení ústupu bojem přes české země, se všemi z toho plynoucími důsledky. Zkrátilo válku odhadem o deset dní v době, kdy jakékoliv materiální i lidské ztráty byly s blížícím se koncem nepřátelství obzvláště bolestivé.

Ihned po válce se zmínky o německém ústupu dostaly do kolize s oficiální komunistickou tezí o včasném příchodu Rudé armády. Také sovětské nálety na ustupující německé kolony s oběťmi na straně českého civilního obyvatelstva byly okamžitě připsány Němcům, přestože německá letadla, pokud neulétla na západ, v době náletů už několik hodin hořela na letištích, zapálená před ústupem německým personálem. Obě témata patrně podléhala poválečnému, široce vykládanému zákazu publikovat články hanobící Sovětský svaz, zakotvenému v Košickém vládním programu.

Na rozpacích o přesném průběhu květnových událostí nejspíše byli i velitelé české podzemní armády. Pravděpodobně si nebyli jisti, jestli opravdu způsobili ústup největší nepřátelské armády v dějinách českého válečnictví, a i kdyby tuto jistotu měli, pak by nejspíše nepovažovali ústup nepřítele přes vlastní pozice za příliš spektakulární symbol vítězství.

Sovětský svaz dezinterpretaci událostí, spojených s kapitulací německé armády v Praze a ústupem skupiny armád Střed, využil již v květnu 1945 k nátlaku na

československou vládu. Důsledkem nátlaku, založeném na mylném narativu, bylo vyloučení českých signatářů německé kapitulace v Praze z veřejného života.

Po roce 1948 se historiografický i umělecký obraz konce druhé světové války v Českých zemích omezil na příchod Rudé armády. Postupně bylo vzato na milost i Pražské povstání a v polovině šedesátých let krátce i povstání celočeské. Zatímco přítomnost americké armády v západních Čechách byla občas zmíněna, byť obvykle s velkým záporným znaménkem, německý ústup byl zcela tabu. V československých historických atlasech je pak dodnes na kartogramech pražské operace Rudé armády nejčastěji znázorněn pouze její plánovaný průběh, včetně obklíčení a likvidace celé skupiny armád Střed ve východních Čechách, ke kterému nikdy nedošlo.

10 Archivní prameny

Archiv České televize (AČT)

Programové fondy

Archiv Hlavního města Prahy (AHMP)

Sbírka Okupace a Pražské povstání

Centrální archiv Ministerstva obrany RF, Podolsk (CAMO)

Fond 500 Dostupné na <http://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/1-fond-500>.

Bundesarchiv – Militärarchiv, Freiburg im Breisgau (BA-MA)

RH 20-7/148

RH 26-540/4

RH 26-1002/8

RW/44/I/58/

Národní archiv, Praha (NA)

Fond Německé státní ministerstvo

Fond Státní tajemník při úřadu říšského protektora

National Archive and Record Administration, Washington D. C. (NARA)

National Archives Microfiche Publication M1035

Record Group 218

Stadtarchiv Kötzing

Dostupné na: <http://koetzing.blogspot.com/2015/04/das-ende-des-zweiten-weltkriegs-die-11.html>.

The National Archive, Kew (TNA/PRO)

DEFE 3-573

WO 219/2147

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (VÚA-VHA)

fond 1. tankový sbor

fond MNO-HŠ, Velitelství dělostřelectva

fond MNO-HŠ, Velitelství tankového vojska

fond Revoluční gardy

fond Revoluční gardy – vyčleněné materiály

fond Štáb pro soustředování válečného materiálu

Fotoarchiv

11 Seznam použité literatury

AHLFEN Hans von, *Der Kampf um Schlesien 1944/1945*. Motorbuch Verlag, Stuttgart 1995.

Alex – boj za svobodu. V. Neubert a synové, Praha 1945.

AMORT Čestmír, *SSSR a osvobození Československa*. Svoboda, Praha 1970.

AUSKÝ Stanislav A., *Vojska generála Vlasova v Čechách, Vyšehrad*. Praha 1992.

BARTOŠEK Karel, *Pražské povstání 1945*. Naše vojsko, Praha 1960.

BARTOŠEK Karel – PICHLÍK Karel, *Američané v západních Čechách*. Mladá fronta, Praha 1953.

BARTOŠEK Karel – PICHLÍK Karel, *Hanebná role amerických okupantů v západních Čechách*. Svoboda, Praha 1952.

BENDER Roger James, „*Herrman Göring*“ *from Regiment to Panzer-Corps*. Bender, San Jose 1975.

BENEŠ Zdeněk, *Historický text a historická kultura*. Karolinum, Praha 1995, ISBN 80-7184-126-9.

BEZBORODOVA Irina V., *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998,

BIMAN Stanislav – CÍLEK Roman, *Poslední mrtví první živi*. Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem 1989.

BIMAN Stanislav – VRBATA Jaroslav, *Protektorát Čechy a Morava v období vojenské správy*. In: *Odboj a revoluce*, č. 2, 1969, s. 156-241 a č. 3, s. 172-229.

BLAHENSKÁ Marie – BARVÍKOVÁ Hana (eds.), *Deník profesora Josefa Charváta z roku 1945*. Masarykův ústav a Archiv AV ČR – Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2014.

BÖNNINGHAUSEN Klemens von, *253. Infanterie-Division*. Selbstverlag, Coesfeld 1972.

BÖNNINGHAUSEN Klemens von, *254. Infanterie-Division im Osten 1941–1945*. Selbstverlag, Coesfeld 1970.

BRAUN Julius, *Enzian und Edelweis*. Podzun, Bad Nauheim 1955.

BROFT Miroslav, *Osvobození Prahy Sovětskou armádou*. Historická geografie, r. 1975, č. 14-15, s. 87-119 plus mapové přílohy 8-12.

BROFT Miroslav, *Pražská operace*. Naše vojsko – Čs. svaz protifašistických bojovníků, Praha 1985.

BROŽ Ivan, *Smrt hraběte Pücklera*. Naše vojsko, Praha 1985.

BULLOCK Alan, *Hitler a Stalin. Paralelní životopisy*. Mustang, Plzeň 1995, ISBN 80-85831-51-1,

BUTCHER Harry C., *Tři roky s Eisenhowerem. Svazek 2*. Naše vojsko, Praha 2005, ISBN 978-80-206-0776-5.

Cestou bojové slávy. Naše vojsko, Praha 1960.

CULVER Bruce, *Panzer Colors I. – III.* Arms and Armour Press, London. 2. vyd. Squadron – Signal Publ.

ČERNÝ Václav, *Paměti II 1938-1945, Křik Koruny české – náš kulturní odboj za války*. Atlantis, Brno 1992, ISBN 80-7108-059-4.

České květnové povstání 1945. Sborník ke stejnojmenné výstavě, Památník osvobození, Praha 1946.

ČVANČARA Miroslav, *Geobbelsova celuloidová zbraň*. Historický kaleidoskop, 20 Leden 2012.

Die Geschichte der 8. (oberschlesisch-sudetendeutschen) Infanterie/Jäger-Division 1935–1945. Gras&Jung, Bad Kreuznach 1979.

DICKERSON Bryan J., *Osvobození západních Čech 1945*. Historie a vojenství 56., r. 2007, č. 2, s. 37–47.

DOHNAL Miloň, *Dějepis pro 9. ročník základní devítileté školy*. SPN, Praha 1972.

DONNERHAUSER Anton J., *Der Weg der 11. Panzer-Division*. Selbstverlag, Bad Herzfeld 1982.

Dr. A. P., *Milé redakci „Dneška“*. Dnešek, r. 1947, č. 23, s. 363.

DRÁBEK Jaroslav, *Ještě propaganda, která zabije*. Dnešek, r. 1947, č. 20-21, s. 306–308.

DRDA Jan, *Němá barikáda*. Práce, Praha 1946.

DUCHÁČEK Milan, *Pražský květen 1945 očima Otakara Vávry: normalizační tlak vs. "umělecký dokument"*. In: KOPAL Petr (ed.), *Film a dějiny*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005 s. 253-264.

DURČÁK Josef, *Opevňování Ostravska v letech 1935 až 1938*. AVE, Opava 1995.

DYER George, *XII. Corps – Spearhead of Paton's Third Army*. Baton Rouge, Louisiana 1947.

DÝMA Mojmir a kol., *Protinacistický odboj na Mělnicku za druhé světové války*. OV ČSBS, Mělník 1995.

EISENHOWER Dwight D., *O invasi a vítězství*. Naše vojsko, Praha 1947.

FENCL Ivo, „*Hluché*“ a *snové finále*. *Úvaha o Valentově románu Jdi za zeleným světlem*. Tvar, r. 2009, č. 15, s. 10.

FRANCEV Vladimír, *Československé tankové síly 1945 - 1992*. Grada, Praha 2012, ISBN: 978-80-247-4029-4.

FRANK Karl Hermann - VYKUSA Karel, *Zpověď, K. H. Franka*. : Tiskem a nákaldem: Cíl, Praha 1946.

GADDIS John Lewis, *The Lanscape of History*. Oxford Universty Press, Oxford 2002, ISBN 978-019-517157-0,

GÖRTLER Miroslav, *Květen 1945 na středočeských železnicích*. Středočeský sborník historický 15, 1980, s. 17–43.

GRACIASOVÁ Lucie, *Každodenní život na Svojanovsku v letech 1938 – 1945*. Bakalářská diplomová práce, Masarykova univerzita, Brno 2014.

GRASS Günter, *Při loupání cibule*. Atlantis, Brno 2007, ISBN 80-7108-294-5.

GUIBERT Emmanuel, *Alanova válka 2. Meander*, Praha 2010, ISBN 978-80-86283-82-1.

HÁJEK Ota, *Neznámá kapitola z osvobození Prahy*. Národní osvobození, r. 1995, č. 6, 21. 3. 1995.

HÁJÍČEK Otto – KOLEDA Miroslav – NEVĚŘIL František, *Kronika Pražského květnového povstání ve dnech 5. až 9. května 1945 v oblasti dnešní Prahy 6*. Unicornis, Praha 2015.

HÁNĽ Jiří a kol., *Dějepis pro II. ročník odborných škol*. SPN Praha 1960, 1965.

HARTMANN Theodor, *Wehrmacht Divisional Signs*. Almark, London 1970.

HAVEL Jan – KAISER Vladimír – PUSTEJOVSKY Otfrid, *Stalo se v Ústí nad Labem 31. července 1945*. Město Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 2005, ISBN 80-86646-11-4.

HAVLÍČEK Miroslav, *Protifašistické hnutí na horním Pojizeří v letech 1938-1945*. Odbor školství a kultury ONV, Jablonec nad Nisou 1965.

HINZE Rolf, *Die 19. Panzer-Division. Podzun-Pallas*. Friedberg 1981.

HINZE Rolf, *Hitze, Frost und Pulverdampf*. Pöppinghaus, Bochum 1981.

HOLUB Ota, *Smrt na prahu vítězství*. Magnet, Prah 1975.

HRBEK Jaroslav – SMETANA Vít – KOKOŠKA Stanislav – PILÁT Vladimír – HOFMAN Petr, *Draze zaplacená svoboda: osvobození Československa 1944-1945*. Sv. 2. Paseka, Praha 2009. ISBN 978-80-7185-975-8.

HRYCH Ervín, *Ukradené povstání*. Hlas revoluce č. 19 a 20, 1990, s. 7.

HRYCH Ervín, *Kdo vojákům ukradl povstání?* Obrana lidu č. 17, 1990, s. 8.

HUSA Václav a kol., *Československé dějiny pro třetí (jedenáctý) ročník střední všeobecně vzdělávací školy*. SPN, Praha 1962.

CHARVÁT Jaroslav – HERTL Jan – PETRÁŇ Josef – REINŠTEIN Čeněk – TYWONIAK Jiří, *Podblanicko proti okupantům*. OV KSČ a ONV v Benešově v publikacích Vlastivědného muzea Podblanicka, Benešov 1966.

CHARVÁT Jaroslav – PRAVDOVÁ Marie – SOJÁK Vladimír, *Dějepis pro I. a II. (desátý) ročník středních všeobecně vzdělávacích škol*. SPN, Praha 1965.

JAKL Tomáš, *Boj za svobodu 1938-1945*. Ministerstvo obrany České republiky, Praha 2005, ISBN 80-7278-250-9.

JAKL Tomáš, *Fotografie jako historický pramen na příkladu vojenských operací ve středních Čechách v roce 1945*. Diplomová práce, FF UK, Praha 1997.

JAKL Tomáš, *Incident v Ostroměři a identita domnělého Schörnerova dvojníka*. Historie a vojenství 56 (2007), č. 2, s. 108-109.

JAKL Tomáš, *Kampfgruppe Wallenstein 4. až 12. května 1945*. In: FUČÍKOVÁ Eliška – ČEPIČKA Ladislav (eds.), *Valdštejn. Albrecht z Valdštejna. Inter arma silent musae?* Academia, Praha 2007 s. 384–387.

JAKL Tomáš, *Květen 1945 v českých zemích: pozemní operace vojsk Osy a Spojenců. = May 1945 in the Czech Lands. Ground operations of the Axis and Allied forces*. MBI – M. Bílý, Praha 2004.

JAKL Tomáš, *Květnové vítězství*. Mladá fronta, Praha 2015, ISBN 978-80-204-3685-6.

JAKL Tomáš, *Německá obrana čs. opevnění u Mikulova*. Historie a vojenství 53, č. 4, 2004, s. 104–106.

JAKL Tomáš, *Německá obrana čs. opevnění ve Slezsku*. Historie a vojenství 53, č. 3, 2004, s. 91–96.

JAKL Tomáš, *Německá protiletadlová baterie na Letenské pláni*. Historie a vojenství. 2010, roč. 59, č. 3, s. 149–151.

JAKL Tomáš, *Německá vojenská správa v protektorátu k 10. dubnu 1945*. Historie a vojenství 57, r. 2008, č. 2, s. 92-96.

JAKL Tomáš, *Počty tanků a samohybných děl německé 4. tankové, 17., 1. tankové a 8. armády v polovině dubna 1945*. Historie a vojenství 56, č. 1, 2007, s. 103–107.

JAKL Tomáš, *Pozůstatky protiletadlové baterie v Praze-Střešovicích*. Historie a vojenství. 2009, roč. 58, č. 4, s. 148–149.

JAKL Tomáš, *Prahou pod pancířem povstalců*. Mladá fronta, Praha 2010.

JAKL Tomáš, *Pražský 9. květen 1945 ve fotografii*. In: *Historická fotografie*, r. 2002, č. 1, s. 39-50.

JAKL Tomáš, *Příspěvek k výzbroji bojové skupiny „Der Führer“ v pražském povstání*. Historie a vojenství 51, č. 3, 2002, s. 685–696.

JAKL Tomáš, *Stavy německé armády v Českých zemích na konci války*. Historie a vojenství 54, č. 2, 2005, s. 112–114.

JAKL Tomáš, *Úseky lehkého opevnění 191 a 195 v boji*. HPM, r. 2005, č. 3, s. 25-29.

JAKL Tomáš, *Úseky těžkého opevnění Moravská Ostrava a Opava v boji*. In: *Fortsborník 7/II*, 2002, s. 88–108.

JAKL Tomáš – Pešta Jiří, *Válečný deník vojenského velitelství Mirovice*. Historie a vojenství 52, č. 2, 2003, s. 354–396.

JAKL Tomáš – STÁTŇÍK Dalibor, *Květen 1945 na Mělnicku*. Mladá fronta, Praha 2011, ISBN 978-80-204-2436-5.

JELÍNEK Zdeněk – HELFERT Zdeněk, *Kolínsko*. Středočeské nakladatelství a knihkupectví, Praha 1990.

JEŽEK Vladimír, *Voláme všechny, československý revoluční vysílač na vlně 215,5 metru ve dnech 5.–9. května 1945*. Nakladatelství politické literatury, Praha 1966.

Jk, *Propaganda, která zabije (Osvobození Prahy 1945)*. Dnešek, r. 1947, č. 24, s. 369–370.

JOZA Jaroslav – ORT Alexandr, *Dějiny doby nové a nejnovější pro 8. ročník*. SPN, Praha 1959.

KADLEC Petr, *Dvacet dnů na dvaceti kilometrech: Nový Knín, Mokrovrata, Stará Huť, Dobříš, Svaté Pole, Obořiště, Dlouhá Lhota*. Petr Kadlec, Dobříš 2010, ISBN 978-80-254-7645-1.

KAISER Vladimír, *Výbuch muničního skladiště v Krásném Březně a masakr německého obyvatelstva 31. července 1945*. In: *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí n. L. 1995, ISBN 80-901761-5-1.

KAMP Michal, *Konec 2. světové války na Havlíčkobrodsku*. Muzeum Vysočiny, Havlíčkův Brod 2017, ISBN 978-80-87302-33-0.

KAPLAN Karel, *První poválečná vláda – komentované dokumenty*. In: *Sešity ústavu pro soudobé dějiny*, Svazek 5, Praha 1992.

KLATT Paul, *Die 3. Gebirgs-Division 1939–1945*. Podzun, Bad Nauheim 1958.

KNOBELSDORF Otto von, *Geschichte der niedersächsischen 19. Panzer-Division*. Podzun, Bad Nauheim 1958.

KOKOŠKA Stanislav, *Americká válka v českém pohraničním hvozdu*. Dějiny a současnost, č. 5, 1995, s. 25–28.

KOKOŠKA Stanislav, *Cvičiště zbraní SS Böhmen 1942–1945*. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 27, Benešov – Praha 1986.

KOKOŠKA Stanislav, *Praha v květnu 1945*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005, ISBN 80-7106-740-7.

KOKOŠKA Stanislav, *Spory o Pražské povstání a jeho interpretaci v letech 1945-1946*. In: *Národ se ubránil*. 1939-1945. Národní osvobození, Praha 1995

KOKOŠKA Stanislav, *Ztracené vítězství*. In: *Nultá hodina?* Nadační fond angažovaných neustraníků, Praha 2011, ISBN 978-80-85494-92-1, s. 54–55

KOKOŠKA Stanislav a kol., *Nultá hodina?* Euroslavica. Praha 2011. ISBN 978-80-85494-92-1.

KOKOŠKA Stanislav – NĚMEČEK Jan – VÁCLAVŮ Lubor, *Letecká válka nad Čechami 1944–1945*. Východočeské muzeum, Pardubice.

KOKOŠKA Stanislav – ŠTEFANÍK Ludvík, *Praha 3 v květnovém povstání*. OV ČSPB Praha 3, Praha 1987.

KOMORNICKI Stanisław – BIELECKI Zygmunt – BIGOSZEWSKA Wanda – JOŃCA Adam, *Wojsko polskie 1939-1945 barwa i broń*. Interpress, Warszawa 1984, s. 101–102.

KONEČNÝ Zdeněk – MAINUŠ František, *Kronika osvobození jihomoravského kraje*. Brno 1962.

KONEČNÝ Zdeněk – MAINUŠ František, *Osvobození Severomoravského kraje ve světle kronik*. Ostrava 1962.

KONĚV Ivan Stěpanovič, *Čtyřicátý pátý*. Naše vojsko, Praha 1975.

KOPAL Petr, *Film a historie - propaganda: o zkoumání fenoménu, který otrásl (otrásá) světem*. Paměť a dějiny, r. 9 (2015), č. 1, s. 123-129.

KOPECKÝ Milan – ŠTĚPÁNEK Petr, *Sovětský střední tank T-34/85*. Magnet Press Slovakia, Bratislava 2015.

KOPECKÝ Milan, *63. čeljabinská gardová tanková brigáda v Praze*. Hobby historie 30, r. 6 (2015), č. 2, s. 15-17.

KOPECKÝ Václav, *ČSR a KSČ*. Státní nakladatelství politické literatury. Praha 1960.

KOS Vladimír, *Květen 1945 v jižních Čechách: nová místa, nová dramata*. Mladá fronta, Praha 2016, ISBN 978-80-204-4022-8

KOS Vladimír – SOLÁR Marek – DOLEŽAL Petr, *AFV Photo Album 1*. Canfora, Stockholm 2011, ISBN 978-91-976773-6-3.

KOS Vladimír – SOLÁR Marek – DOLEŽAL Petr, *AFV Photo Album 2*. Canfora, Stockholm 2016, ISBN 978-91-982325-2-3.

KŘEN Jan, *Bílá místa v našich dějinách?* Lidové noviny, Praha 1990.

KURAL Václav – ŠTĚPÁNEK Zdeněk, *České národní povstání v květnu 1945*. Karolinum, Praha 2008, ISBN 978-80-246-1376-5.

Květen 1945. Kaplanka 3, příloha týdeníku Nymbursko, Nymburk 1995.

Květen 1945 ve středních Čechách – Sborník dokumentů a vzpomínek na revoluční dny 1945. Středočeský krajský národní výbor, ORBIS, Praha 1965.

KVĚTENSKÝ Vlastimil a kol., *Květen 1945 ve Východočeském kraji*. Kruh, Hradec Králové 1975.

LÁNÍK Jaroslav – ČAPLOVIČ Miloslav – RAJLICH Jiří, *Vojenské osobnosti československého odboje 1939-1945*. Vojenský historický ústav, Praha 2005, ISBN 80-7278-233-9.

LAPÁČEK Jiří, *Příspěvek k poznání Přerovského povstání*. In: *Sborník Státního okresního archivu Přerov sv. 23*. Zemský archiv v Opavě - Státní okresní archiv Přerov, Přerov 2015, s. 78-121.

LAŠŤOVKA Marek – LEDVINKA Václav a kol., *Pražský uličník*. 1. díl, Libri, Praha 1997, 2. díl Libri, Praha 1998, 3. díl, Scriptorium, Dolní Břežany 2012.

LELJUŠENKO Dmitrij Danilovič, *Moskva Stalingrad Berlín Praha*. Naše vojsko, Praha 1980.

LEVIN Meyer, *In Search: An autobiography*. Vlastním nákladem, Paris – New York 1950.

LUCAS James, *Hitler's Commanders: German Action in the Field 1939-1945*. Frontline Books, Barnsley 2014, ISBN 978-1-84832-736-8

MAHLER Oldřich – BROFT Miroslav, *Praha v květnu 1945*. Panorama, Praha 1985.

MACHOTKA Otakar (ed.), *Pražské povstání 1945*. Rada svobodného Československa, Washington D.C. 1965, s. 84–110, 2. vydání Klub Milady Horákové, Praha 1995.

MANDÍKOVÁ Dana – ZIELENIECOVÁ Pavla, *Intuitivní představy v mechanice*. Pokroky Matematiky, fyziky a astronomie, r. 1993, č. 4, s. 233–238.

MAREK Jindřich, *Barikáda z kaštanů*. Svět křídel, Cheb 2005

MAREK Jindřich a kol., *Padli na barikádách*. Vojenský historický ústav, Praha 2015.

MAREK Jindřich, *Šeříkový sólokapr*. Svět křídel, Cheb 2002. ISBN 80-85280-81-7.

MAREK Jindřich, *Vojenská komise ČNR a radiostanice ANNA v květnu 1945*. Historie a vojenství, roč. 61, 2012, č. 4, s. 67-82.

MAREK Stanislav, *Soustředování a shromažďování válečného materiálu na území republiky po skončení druhé světové války*. Rukopis, Praha 1968.

MELICHAR Václav, *Konec války v Československu a osvobození Prahy*. In: *Československý boj za svobodu (1939-1945)*. Orego, Říčany u Prahy 2000, s. 103-120.

MERKER Ludwig (ed.), *Das Buch der 78. Sturmdivision*. Kameradenhilfswerk der 78. Sturmdivision e.V., Tübingen cca. 1955.

MOSKALENKO Kirill Semjonovič, *Na jihozápadním směru*. Naše vojsko, Praha 1976.

MUDRA Miroslav, *České národní povstání v květnu 1945*. Ministerstvo obrany, Praha 1995. ISBN 80-85469-82-0.

NACHTIGALL Dieter, *Krize výuky fyziky a východisko*. Pokroky Matematiky, fyziky a astronomie, r. 1993, č. 2, s. 101–109.

NEHRING Hubertus W. (ed.), *90 Jahre - fast ein Jahrhundert – Walther K. Nehring 15.8.1892 – 15.8.1982*. Selbstverlag, Siek 1982.

NESVADBA František, *Za svobodu Prahy*. Naše vojsko, Praha 1980.

NEUMANN Jiří – WASKA Karel, *Americká armáda v Čechách*. Panorama, Praha 1991.

NEZVAL Vítězslav, *Přišli včas*. Rudé právo, r. 1945, č. 10, 17. 5. 1945, s. 5.

NĚMEČEK Jan – KUKLÍK Jan – JEDLIČKOVÁ Blank – NĚMEČKOVÁ Daniela, *Československá zahraniční politika na sklonku války 1945*. Historický ústav, Praha 2015, ISBN 978-80-7286-273-3.

NIEDHARDT Hans, *Mit Tanne und Eichenlaub*. Stocker, Graz-Stuttgart 1981.

Odboj na Mladoboleslavsku 1939–1945. ČSBS – OM – SOkA, Mladá Boleslav 1995.

Osvobození Československa sovětskou armádou a povstání českého lidu v květnu 1945 – Výběrová bibliografie české a slovenské knižní a časopisecké literatury za léta 1945–1979. Státní knihovna ČSR, Sektor bibliografie a informací, Praha 1980.

OTT Ernst, *Jäger am Feind*. Kameradschaft der Spielbahnjäger, München 1966.

PADEVĚT Jiří, *Průvodce protektorátní Prahou: místa - události - lidé*. Academia – Archiv hlavního města Prahy, Praha 2013.

PAŘÍZEK Ladislav M., *A lid povstal*. Aventinum, Praha 1945.

PASÁK Tomáš, *Květnové povstání českého lidu v roce 1945*. ČSPB, Praha 1980.

PASÁK Tomáš, *Základní rysy protifašistického odboje v Praze 6*. In: *Bojovali za nás*. OV ČSPB Praha 6, Praha 1985.

PÁTEK Jaroslav, *Československé dějiny (1939-1948). Učební text pro 3. a 4. ročník gymnázií a 2. ročník stř. odb. škol*. SPN, Praha 1974.

PATTON George S., *Válka mýma očima*. Svoboda, Praha 1992, ISBN 80-205-0236-X.

PAUL Wolfgang, *Brennpunkte - die Geschichte der 6. Panzerdivision (1. leichte) 1937 - 1945*. Biblio, Osnabrück 1984.

PAUL Wolfgang, *Brennpunkte*. Hötgens, Krefeld 1977.

PECKA Jindřich, *Konec války v jižních Čechách*. Jihočeské muzeum, České Budějovice 1970, strojopis.

PECKA Karel, *Jak jsem viděl konec velké války*. Petlice, r. 1985, č. 4.

PENCZ Rudolf, *For the Homeland: The 31st Waffen-SS Volunteer Grenadier Division in World War II*. Stackpole Books, Mechanicsburg 2009, ISBN 9781461751038.

PETRÁŇ Josef, *Dvacáté století v Ouběnicích*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2009, s. 337, ISBN 978-80-7106-605-7.

PETRÁŇ Josef – DURDÍK Tomáš – HANEL Lubomír – PETRÁŇOVÁ Lydie – PROCHÁZKOVÁ Eva – TYWONIAK Jiří – VAVŘÍN Vlastimil, *Benešovsko – Podblanicko*. Tisková, ediční a propagační služba místního hospodářství, Praha 1985.

PIVCOVÁ Zuzana, *Vlasovci v Čechách na konci války*. Historie a vojenství 45, r. 1996, č. 1, s. 157-164.

PLAVEC Michal, *Bomby pod Řípem*. Svět křídel, Cheb 2008.

PLAVEC Michal, *Den, kdy nebyla bombardována Praha - několik poznámek k neuskutečněnému náletu 30. října 1944*. Historie a vojenství 60, r. 2011, č. 4, s. 42-53.

PLAVEC Michal, *Květen plný emocí - letecké operace Rudé armády v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v roce 1945*. Historie a vojenství 64, r. 2015, č. 1, s. 41-56.

PLAVEC Michal, *Poslední dny Truppenübungsplatz Milovitz*. Historie a vojenství 55, č. 2, 2006, s. 65– 76.

PLAVEC Michal, *Poslední rok války na Nymbursku*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2005.

PLAVEC Michal, *Smrtonosná oblaka*. Svět křídel, Cheb 2012.

PLAVEC Michal, *Stále živá historie - propaganda kolem sovětských náletů v květnu 1945*. Paměť a dějiny, r. 8, 2014, č. 2, s. 37-46.

PLAVEC Michal, *Svědomy a odpovědnost k národu si žádá odsun německých žen a dětí*. Historie a vojenství. 61, č. 2, 2012, s. 94–111.

PLAVEC Michal –ROSENTHAL Reigo, *Nymburská poprava*. Historie a vojenství 55, r. 2006, č. 3, s. 64-70.

Povstání provedl lid. Svobodné slovo, 2. června 1945, s. 3.

Pražská květnová revoluce. Katalog ke stejnojmenné výstavě. Hlavní město Praha, Praha 1946.

Protinacistický odboj na Mělnicku za druhé světové války. OV ČSBS, Ikarus, Mělník 1995.

Přímým pohledem (Květen 1945 ve východočeských kronikách). Kruh, Hradec Králové 1985.

RANDÁK Jan, *Marxisticko-leninské dějepisectví přelomu 40. a 50. let 20. století jako politický nástroj*. In: *Psáno do oblak*. Sborník k nedožitým sedmdesátinám prof. Jana Kuklíka. Karolinum, Praha 2011 s. 195-203.

RAUCHENSTEINER Manfred, *Der Krieg in Österreich 1945*. Österreichischer Bundesverlag, Wien 1985.

RHÖNECK Christoph von, *Potíže při vytváření správných fyzikálních představ žáků*. Pokroky Matematiky, fyziky a astronomie, r. 1993, č. 3, s. 167–180

ROUČKA Zdeněk, *Skončeno a podepsáno*. ZR&T. Plzeň 2000.

RUDEL Hans-Ulrich, *Navzdory*. Bonus A, Brno 1995.

RŮŽIČKA Daniel, „Přežili jsme jaderný výbuch, jaderná válka je možná. “ *Angažovaná televizní tvorba Vladimíra Kavčiaka*. In: KOPAL Petr a kol., *Film a dějiny 7 Propaganda*. Václav Žák - Casablanca - Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2018, ISBN 978-80-87292-44-0 (Casablanca), ISBN 978-80-88292-22-7 (ÚSTR), s. 302 - 322.

RŮŽIČKA Otto – VOBOŘIL Stanislav, *Pražský květen 1945–1965*. Orbis, Praha 1966.

- RYDVAL Oldřich, *Semilsko v boji za svobodu 1938–1945*. OV ČSPB, Semily 1985.
- SÁDLO Václav –ČTVRTEČKOVÁ Alena, *Náchod za Protektorátu*. Regionální muzeum v Náchodě – nakladatelství Bor, Náchod 2012, ISBN 978-80-87607-06-0.
- SÄNGER Heinz, *Die Geschichte der 8. (oberschlesisch-sudentendeutschen) Infanterie/Jäger-Division 1935 – 1945*. Kameradschaftsverband der 8. Infanterie-/Jäger-Division, Bad Kreuznach 1979.
- SCHMITZ Günter, *Die 16. Panzer-Division 1938–1945*. Podzun-Pallas, Friedberg 1977.
- SCHMITZ Peter –THIESS Hans Jürgen, *Die Truppenkennzeichen der Verbände und Einheiten der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS und ihre Einsätze im Zweiten Weltkrieg 1939-1945. Band 1–4*. Biblio Verlag, Osnabrück 1987, 1991 a 2000.
- SCHRAMM Percy E., *Kriegstagesbuch des Oberkommando der Wehrmacht, band 8, 1944–1945, Teiband II*.
- SCHRODEK Gustav W., *Ihr Glaube galt dem Vaterland - Geschichte des Panzer-Regiments 15 (11. Panzer-Division)*. Schild-Verl., München 1976.
- SLÁDEK Oldřich, *Spálená země*. Naše vojsko a Československý svaz protifašistických bojovníků, Praha 1980
- SLÁDEK Oldřich, *Ve znamení smrtihlava*. Naše vojsko, Praha 1991.
- SLANINA Josef – VALIŠ Zdeněk, *Generál Karel Kutlvašr*. Naše vojsko, Praha 1993, ISBN 80-206-0331-X.
- SMETANA Vít, *Národní mytologie mezi západem a východem*. In: *Nultá hodina?* Nadační fond angažovaných nestraníků, Praha 2011, ISBN 978-80-85494-92-1, s. 103–140.
- SOJÁK Vladimír – VÁVRA Jaroslav – VOŠAHLÍK Josef, *Dějiny doby nejnovější (1914–1945) pro 11. ročník škol všeobecně vzdělávacích a pro 3. ročník škol pedagogických*. SPN, Praha 1959.
- SOLÁR Marek – DOLEŽAL Petr, *AFV Photo Album 3*. Canfora, Stockholm 2017, ISBN 978-91-982325-7-6.
- SPAETER Helmuth, *Die Geschichte des Panzerkorps Großdeutschland. III. Band*. Nakladatel neuveden, 1958.
- STANĚK Tomáš, *Němečtí váleční zajatci v českých zemích 1945-1950. (Nástin vybraných problémů)*. Slezské zemské muzeum, Opava 2011, ISBN 978-80-86224-89-3.
- STEINERT Marlis G., *Die 23 Tage der Regierung Dönitz*. Wilhelm Heyne Verlag, München 1978, ISBN 3-453-48038-4
- STEINZER Franz, *Die 2. Panzer-Division 1933–1945*. Podzun-Pallas, Fiedberg 1987.

STRAUB F. J., *Friedens- und Kriegserlebnisse einer Generation - ein Kapitel Weltgeschichte aus der Sicht der Panzerjäger-Abteilung 38 (SF) in der ehemaligen 2. (Wiener) Panzerdivision*. Schweinfurter Tagblatt, Schweinfurt 1961.

STRÖBINGER Rudolf, *Poker o Prahu*. Votobia, Olomouc 1997, ISBN 978-80-7198-220-2.

SVOBODA Jan, *Praha 7 v květnu 1945*. OV ČSPB Praha 7, Praha [1985].

ŠIMON Bohumil, *Klobouk od Brežněva*. Periskop, Praha 1997.

ŠISLER Stanislav, *Příspěvek k vývoji a organizaci okupační správy v českých zemích v letech 1939-1945*. In: *Sborník archivních prací XIII*, 1963, č. 2, s. 46-95.

ŠKVORECKÝ Josef, *Zbabělci*. Československý spisovatel, Praha 1958, 1964.

ŠOLC David, *6. květen 1945 na státní silnici č. 35 mezi Hradcem Králové a Turnovem*. Hobby Historie 34, r. 2015, č. 7, s. 32-47.

ŠTEMENKO Sergej Matvejevič, *Generální štáb za války, kniha druhá*. Naše vojsko, Praha 1974.

ŠŤOVÍČEK Ivan, *Zápis o zasedání ČNR ve dnech 4. - 9. května 1945*. Historie a vojenství 1967, č. 4, s. 979-1019.

TAX Petr, *Osudová rozcestí*. NADAS, Praha 1992, ISBN 80-7030-164-3.

TESSIN Georg, *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939–1945*. Biblio Verlag, Osnabrück 1977–1988.

THORWALD Jürgen, *Das Ende an der Elbe*. Steingrüben-Verlag, Stuttgart 1950.

TIEKE Wilhelm – REBSTOCK Friedrich, *...im letzten Aufgebot 1944–1945*. Nation Europa Verlag GmbH, Coburg 2000, ISBN 9783920677521.

TRACHMAN Michail (ed.), *Osvobození*. Progress, Moskva 1974.

TRAPL Miroslav – ČAPEK Vratislav, *Dějepis pro devátý ročník základní devítileté školy*. SPN, Praha 1959.

TVARŮŽEK Břetislav, *Osvobozování Otravska Rudou armádou v dubnu – květnu 1945*. Historie a vojenství, r. 1964, č. 4.

TVARŮŽEK Břetislav a kol., *Osvobození Československa Rudou armádou 1944/45*. Díl II. Naše vojsko, Praha 1965.

UHLÍŘ Jan Boris, *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. Ottovo nakladatelství, Praha 2007

VAJSKEBR Jan – KAŇÁK Petr, *Opatření německého okupačního aparátu v Protektorátu Čechy a Morava na potlačování „vnitřních nepokojů“*. Rukopis, laskavě zapůjčený Janem Vajskebrem.

VELFL Josef, *Příbramsko a konec 2. světové války*. In: *Slivice 1945 – poslední události 2. světové války na Příbramsku*. OÚ Příbram a OÚ Milín 1995.

VETTER Fritz, *Das Buch der 78. Sturm-Division*. Laupp, Tübingen 1955.

VONNEGUT Kurt, *Časotřesení*. Argo, Praha 2008, ISBN 978-80-7203-982-1.

VOŽDA Gustav, *Přerovské povstání 1. května 1945*. Okresní vlastivědné muzeum, Přerov 1980.

WACKER Albrecht, *Na mušce lovce*. Mladá fronta, Praha 2013, ISBN 978-80-204-2235-4.

WEIDINGER Otto, *Comrades to the End*. Schiffer Military History, Atglen 1998.

WILKERSON Edgar a kol., *V Corps Operations in the ETO 6 January 1942 - 9 May 1945*. 668th Engineer Topo Co., Plzeň 1945.

WILLEMER Wilhelm, *Die 15. Infanterie-Division im Zweiten Weltkrieg*. Selbstverlag, Wiesbaden 1968.

WISE Terence, *D-Day to Berlin*. Squadron/Signal, Texas 1979.

WITTGENSTEIN Ludwig, *Tractatus logico-philosophicus*. Oikoymenh, Praha 1993.

ZÁBRANA Jan, *Celý život*. Torst, Praha 1992.

ZALOGA, Steven, *Eastern Front*. Squadron/Signal Publications, Texas 1983.

ZÁMEČNÍK Stanislav, *České květnové povstání*. Historie a vojenství 1970, s. 270.

ZÁMEČNÍK Stanislav, *Český odboj a národní povstání v květnu 1945*. Naše vojsko, Praha 2006, ISBN 80-206-0812-5.

ZELENKA Miloš – KOKOŠKA Stanislav (eds.), Albert Pražák, *Politika a revoluce. Paměti*. Academia, Praha 2004, ISBN 80-200-1199-4.

ZEMAN Pavel, *Pražský hrad v květnu 1945*. Paměť a dějiny, r. 2015, č. 2, s. 67–76.

ZIBEROV Ivan Georgijevič, *Jak byla osvobozena Praha v květnu 1945*. Historie a vojenství č. 2, 1965, s. 141–162.

ZIBEROV Ivan Georgijevič, *Pochod na pomoc Pražskému povstání*. Historie a vojenství, r. 1970, č. 4-5, s. 544-561.

ŽÁČEK Pavel, *Belzebub proti ďáblovi: takzvaná sovětská mise, vlasovci a Pražské povstání*. In: *Securitas imperii*, Sv. 27/2, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2015, s. 110-136.

ŽÁČEK Pavel, *Meyer-Detringova mise do štábu Heeresgruppe „Mitte“*. *Historie a vojenství* 54, č. 4, 2005, s. 95–98.

ŽÁČEK Pavel, *Neznámé povstání. Květen 1945 ve fondech Archivu bezpečnostních složek*. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, r. 2015, č. 13, s. 299–368.

ŽÁČEK Pavel, *Prahou pod pancířem vlasovců*. Mladá fronta, Praha 2014.

ŽÁČEK Pavel, *Poslední dny velitele Waffen-SS Čechy a Morava*. *Historie a vojenství* 54, r. 2005, č. 2, s. 105–111.

ŽÁČEK Pavel, *Věděl, že přichází výjimečná chvíle*. *Reflex*, r 2005, č. 16, s. 34-43.

ŽÁČEK Pavel, *Vlasovci německým pohledem*. In: *Securitas imperii*, Sv. 18/1, 2011, s. 260–288.

12 Seznam zkratek

Arm. Pz. Jg. Abt.	Armádní oddíl stíhačů tanků
Art. Beob. Wg.	Dělostřelecký pozorovací tank
Art. Kps.	Dělostřelecký sbor
Brandb.	Barndenburg
D.	Divize
Div. Stb. z. b. V.	Divizní štáb zvláštního určení
E.u.A. Abt.	Výcvikový oddíl
E.u.A. D.	Výcviková divize
estn.	Estonský, estonská
Fall.	Parašutistický
FH	Feldherrnhalle
Fhj.	Důstojnická
Flak.	Protiletadlový
Frw. Gr. D.	Dobrovolnická granátnická divize
Führ. Bgl. D.	Divize vůdcova doprovodu
G.D	Grossdeutschland
Geb. D.	Horská divize
Gr.	Skupina
Gr. D.	Granátnická divize
H. Gr.	Skupina armád
H. Pz. Jg. Abt.	Armádní oddíl stíhačů tanků
H. Pz. Kp.	Armádní tanková rota
H. St. Art. Br.	Armádní brigáda útočných děl
H. Stu. Gesch.Br.	Armádní brigáda útočných děl
H.G.,	Hermann Göring
i Autr	Z příkazu
I. D.	Pěší divize
Jä. D., Jg. D.	Myslivecká divize

Jgd. Pz. Kp.	Rota tankových stíhačů
K. Gr.	Bojová skupina
lg.	Dlouhý (míněna délka hlavně kanónu.)
mot. Z	Tažený motorovým vozidlem
Pol. D.	Policejní divize
Pz. Abt.	Tankový oddíl
Pz. AOK	Velitelství tankové armády
Pz. Ausb. Verb.	Tankový výcvikový svaz
Pz. D.	Tanková divize
Pz. Gr. Br.	Brigáda tankových granátníků
Pz. Gr. D.	Divize tankových granátníků
Pz. Jg. Abt.	Oddíl stíhačů tanků
Pz. Jg. E.u. A. Abt.	Výcvikový oddíl stíhačů tanků
Pz. Jg. Kp.	Rota stíhačů tanků
Rst.	Zbytky
s.	Těžký
Sf.	Samohybný, samohybné
Ski. Jä. D.	Lyžařská divize
Stu. Rgt.	Úderný pluk
Stu.Gesch.	Útočné dělo
Stu.Gesch. Brig.	Brigáda útočných děl
u.	A
ung.	Maďarský, maďarská
V. Gr. D .	Divize lidových granátníků
V. St. D.	Lidová úderná divize
W-SS	Waffen-SS
z. V. H. Gr.	K dispozici skupině armád
z.V. O.K.H	K dispozici vrchnímu velení pozemních sil

Příloha 1) Radiogram K. H. Franka H. Himmlerovi z 30. dubna 1945

The National Archive, Kew, DEFE 3-573, s. 545, 546.

SOUTH-EAST
INTER-SERVICE.

Dated 1300/30/4, signed FRANK, to Reichsfuehrer
SS HEINRICH HIMMLER:-

Since according to CZECH interpretation the REICH can no longer defend the Protectorate, the Government, organisations and population of the Protectorate now consider that they are responsible on their own account and are making political as well as constitutional demands, underlined by strikes, disturbances and refusal of German currency. I have already arrested various personalities including a minister and two National Bank governors. With regard to internal politics, the situation may at any hour lead to developments in respect of which (D% I) must (C% have full powers) in order to extract from the situation what is best for the REICH and Germanism. With regard to foreign policy, the possibility exists of interesting the Western Powers in the BOHEMIAN-MORAVIAN area by activating the CZECH problem (like the POLISH problem), of creating new material for conflict in order to break up the enemy coalition and thus of preserving 5,000,000 Germans from Bolshevist chaos. Immediate action is necessary. Since Feldm. SCHORNER turns a deaf ear to political possibilities, it is necessary to have a conference with you in PRAGUE this very day in consultation with SCHORNER and SS Obergruppenfuehrer HILDEBRANDT who joins in this request. Please acknowledge receipt. Heil HITLER. Yours ever, FRANK.

/020130Z/5/45

Překlad z anglického převodu

Frank Himmlerovi

30. 4. 1945 13:00

Jestliže podle českého výkladu nemůže Říše nadále bránit protektorát, vláda, organizace a obyvatelstvo protektorátu nyní míní, že jsou zodpovědné sami za sebe, a začaly činit politické a ústavní požadavky, podpořené stávkami, nepokoji a odmítáním německé měny. Již jsem uvěznil několik osob, včetně jednoho ministra a dvou guvernérů národní banky.⁴⁶¹ Co se vnitřní politiky týče, situace může každou hodinou vést k vývoji, vzhledem ke kterému [musím obdržet plné moci], abych vytěžil ze situace to, co je nejlepší pro Říši a Německo. Co se týče vnější politiky, existuje možnost zainteresování západních mocností na česko-moravském prostoru aktivizací českého problému (podobně jako polského problému), vytvořením nového důvodu ke konfliktu, s cílem rozbít nepřátelskou koalici a tím zachránit 5 000 000 Němců před bolševickým chaosem. Je zapotřebí okamžitá akce. Jestliže polní maršál Schörner ohluchl vůči politickým možnostem, je nezbytné, abyste se ještě dnes v Praze setkal se Schörnerem a SS-Obergruppenführerem Hildebrandtem, který se připojuje v této záležitosti. Prosím potvrďte přijetí.

Heil Hitler.

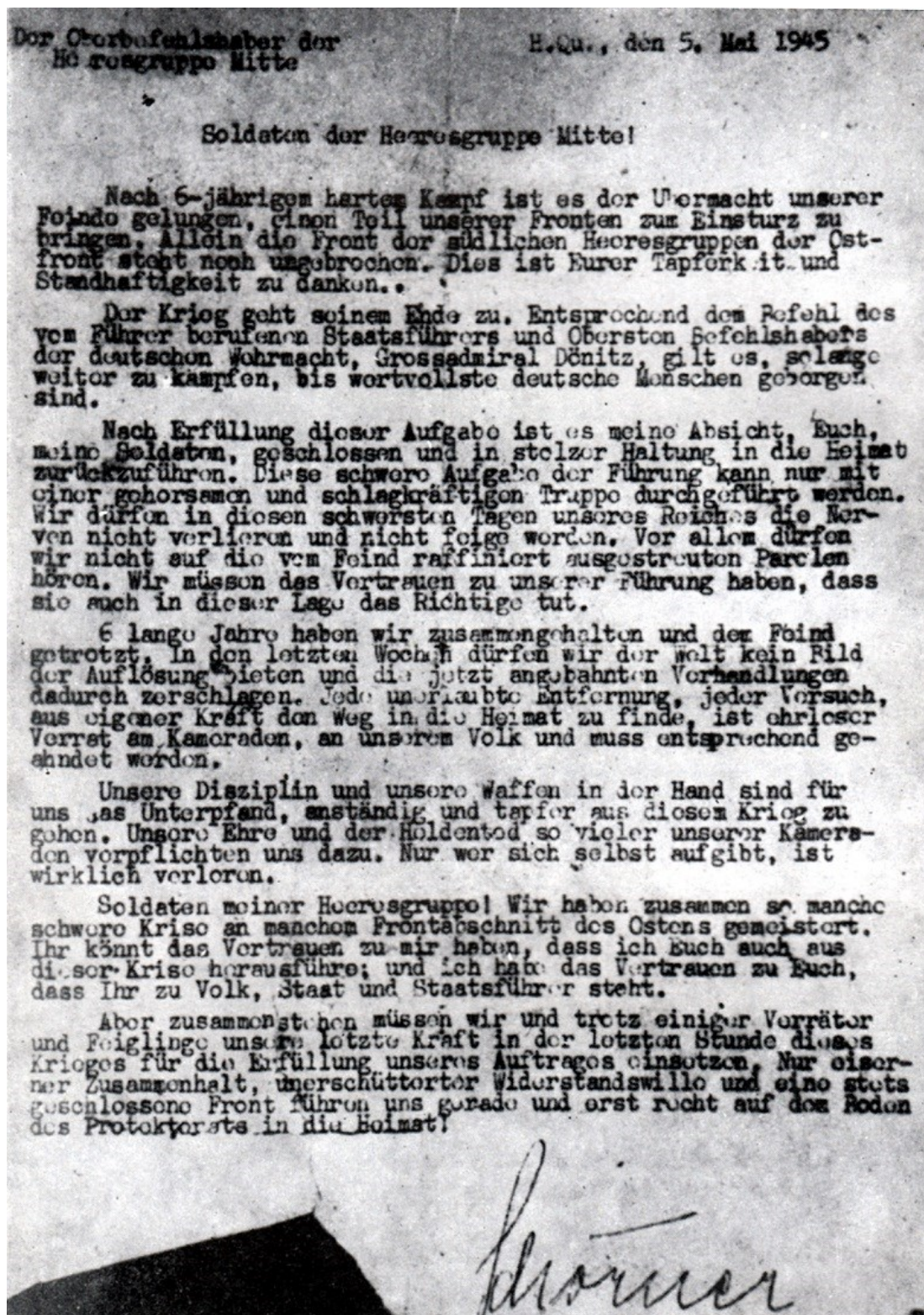
Vždy Váš, Frank.

⁴⁶¹ Šlo o tři vrcholné představitele Národní banky - guvernéra Františka Ladislava Dvořáka, vrchního ředitele Františka Peroutku a ředitele hlavního ústavu v Praze Karla Papouška. Viz: *Národní banka v odboji*. Dostupné na:

http://www.historie.cnb.cz/cs/dejiny_instituce/narodni_bank_a_moravu/narodni_bank_v_odboji.html, kopie z 21. 3. 2015 v archivu autora.

Příloha 2) Provolání F. Schörnera k vojákům skupiny armád Střed z 5. května 1945

SOKA Kutná Hora, faksimile in: *Květen 1945 ve středních Čechách*. Krajské osvětové středisko SKNV – Orbis, Praha 1965.

Transkripce

Der Oberbefehlshaber der
Heeresgruppe Mitte

H.Qu., den 5. Mai 1945

Soldaten der Heeresgruppe Mitte!

Nach 6-jährigem hartem Kampf ist es der Wehrmacht⁴⁶² unserer Feinde gelungen, einen Teil unserer Fronten zum Einsturz zu bringen, Allein die Front der südlichen Heeresgruppen der Ostfront steht noch ungebrochen. Dies ist Eurer Tapferkeit und Standhaftigkeit zu danken.

Der Krieg geht seinem Ende zu. Entsprechend dem Befehl des vom Führer berufenen Staatsführers und Obersten Befehlshabers der deutschen Wehrmacht, Grossadmiral Dönitz, gilt es, solange weiter zu kämpfen, bis wortvollste deutsche Menschen geborgen sind.

Nach Erfüllung dieser Aufgabe ist es meine Absicht, Euch, meine Soldaten, geschlossen und in stolzer Haltung in die Heimat zurückzuführen. Diese schwere Aufgabe der Führung kann nur mit einer gehorsamen und schlagkräftigen Truppe durchgeführt werden. Wir dürfen in diesen schwersten Tagen unseres Reiches die Nerven nicht verlieren und nicht feige werden. Vor allem dürfen wir nicht auf die vom Feind raffiniert ausgestreuten Parolen hören. Wir müssen das Vertrauen zu unserer Führung haben, dass sie auch in dieser Lage das Richtige tut.

6 lange Jahre haben wir zusammengehalten und der Feind getrotzt. In den letzten Wochen dürfen wir der Welt kein Bild der Auflösung bieten und die jetzt angebahnten Verhandlungen dadurch zerschlagen. Jede unerlaubte Entfernung, jeder Versuch, aus eigener Kraft den Weg in die Heimat zu finde, ist ehrloser Verrat am Kameraden, an unserem Volk und muss entsprechend geahndet werden.

⁴⁶² V originálu písarská chyba: „Uhermacht“.

Unsere Disziplin und unsere Waffen in der Hand sind für uns das Unterpfand, anständig und tapfer aus diesem Krieg zu gehen. Unsere Ehre und der Heldentod so vieler unserer Kameraden vorpflichten uns dazu. Nur wer sich selbst aufgibt, ist wirklich verloren.

Soldaten meiner Heeresgruppe! Wir haben zusammen so manche schwere Krise an manchen Frontabschnitt des Ostens gemeistert. Ihr könnt das Vertrauen zu mir haben, dass ich Euch auch aus dieser Krise herausführe; und ich habe das Vertrauen zu Euch, dass Ihr zu Volk, Staat und Staatsführer steht.

Aber zusammenstehen müssen wir und trotz einiger Verräter und Feiglinge unsere letzte Kraft in der letzten Stunde dieses Krieges für die Erfüllung unseres Auftrages einsetzen. Nur eiserner Zusammenhalt, unerschütterter Widerstandswille und eine stets geschlossene Front führen uns gerade und erst recht auf dem Boden des Protektorats in die Heimat!

Schörner⁴⁶³

⁴⁶³ Rukopisný podpis.

Překlad

Velitel skupiny armád Střed

Velitelství, 5. května 1945

Vojáci skupiny armád Střed!

Po šestiletém těžkém boji se branné moci našich nepřátel podařilo část našich front přivést ke kolapsu, ale skupiny armád na jižním křídle východní fronty stojí dosud neporušeny. Je tomu tak díky vaší statečnosti a vytrvalosti.

Válka se blíží svému konci. Podle rozkazu vůdcem jmenovaného státního vůdce a vrchního velitele branné moci, velkoadmirála Dönitze, je důležité pokračovat v boji co nejdéle, dokud nejcennější němečtí lidé nebudou v bezpečí.

Po splnění tohoto úkolu je mým záměrem vás, moji vojáci, organizované a hrdé přivést zpět do vlasti. Tuto obtížnou úlohu může velení splnit pouze s poslušnými a bojeschopnými jednotkami. Nesmíme v těchto nejtěžších dnech naší říše ztratit nervy a nesmíme se stát zbabělými. Především nesmíme naslouchat heslům rafinovaně rozšiřovaným nepřítelem. Musíme mít důvěru v naše vedení, že se v této situaci také chová správně.

Po dobu šesti dlouhých let jsme drželi spolu a vzdorovali nepříteli. V posledních týdnech nesmíme světu nabídnout obraz rozkladu a tím narušit nyní zahájená jednání. Každé neoprávněné vzdálení se od jednotky, jakýkoliv pokus najít cestu domů na vlastní pěst, je nečestná zrada kamarádů a našeho lidu, a musí být odpovídajícím způsobem potrestána.

Naše disciplína a zbraně v našich rukou jsou pro nás zárukou, že z této války vyjdeme řádně a hrdinsky. Naše čest a hrdinská smrt tolika našich spolubojovníků nás k tomu zavazují. Jen ti, kteří se sami vzdají, jsou skutečně ztraceni.

Vojáci mé skupiny armád! Spolu jsme zvládli tolik těžkých krizí na tolika úsecích východní fronty. Můžete mi důvěřovat, že vás vyvedu také z této krize; a já také důvěřuji vám, že lidu, státu a státnímu vůdci dostojíte.

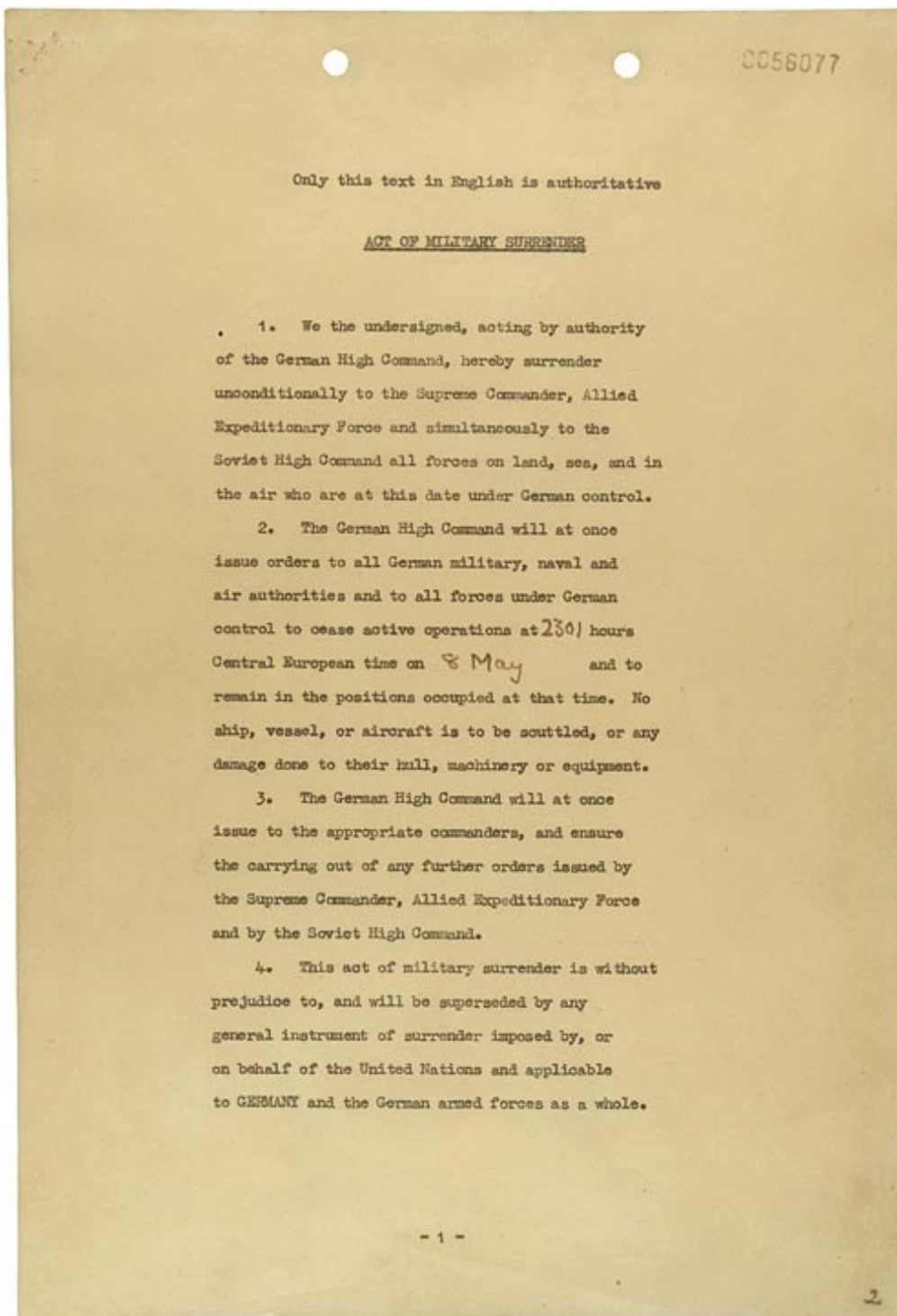
Musíme však stát při sobě a navzdory některým zrádcům a zbabělcům v poslední hodině této války nasadit své poslední síly k naplnění našich rozkazů. Pouze železná soudržnost, neotřesitelná vůle k odporu a za každých okolností hájená fronta nás, a zvláště na území protektorátu, dovedou přímo do vlasti!

Schörner

Příloha 3) Akt bezpodmínečné kapitulace Německa z 02:41 7. května 1945

National Archives, Washington D. C., Record Group 218, Records of the U.S. Joint Chiefs of Staff, Act of Military Surrender (Reims).

Dostupné na: <https://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=true&doc=78>

0056078

5. In the event of the German High Command or any of the forces under their control failing to act in accordance with this Act of Surrender, the Supreme Commander, Allied Expeditionary Force and the Soviet High Command will take such punitive or other action as they deem appropriate.

Signed at *Rhinna 0241* on the *7th* day of May, 1945.
France

On behalf of the German High Command.

Jodl

IN THE PRESENCE OF

On behalf of the Supreme Commander,
Allied Expeditionary Force.

On behalf of the Soviet
High Command.

A. B. Smith

Sauslov

Heule -2-

Major General, French Army
(Witness)

Překlad

Pouze tento text v angličtině je platný

AKT VOJENSKÉ KAPITULACE

1. My, podepsaní, jednajíce z pověření německého vrchního velení, tímto bezpodmínečně kapitulujeme před vrchním velitelem Spojeneckých expedičních sil a současně před sovětským vrchním velením na zemi, na moři a ve vzduchu, které jsou k tomuto okamžiku pod německou mocí.

2. Německé vrchní velení okamžitě vydá rozkazy všem německým vojenským, námořním a leteckým úřadům a všem silám, kterými Německo disponuje, aby ukončily aktivní operace do 23:01 hodin středoevropského času 8. května a zůstaly v pozicích, ve kterých se v tento čas nacházejí. Žádná loď, plavidlo nebo letadlo nemá být zničeno ani nijak poškozen jeho trup, pohon nebo výzbroj.

3. Německé vrchní velení okamžitě vydá příslušným velitelům jakýkoliv další rozkaz, vydaný vrchním velitelem spojeneckých expedičních sil a sovětským vrchním velením, a zajistí jejich provedení.

4. Tento akt vojenské kapitulace nepředjímá budoucí vývoj a bude nahrazen jakýmkoliv všeobecným dokumentem o kapitulaci nařízeným přímo, nebo v zastoupení Spojenými národy a vztahujícím se na NĚMECKO a německé ozbrojené síly jako celek.

5. V případě, že německé vrchní velení, nebo některá z jemu podřízených sil nebude jednat v souladu s tímto kapitulacním aktem, nejvyšší velitel Spjeneckých expedičních sil a sovětské vrchní velení zasáhne trestní nebo jakoukoliv jinou akcí, kterou bude považovat za přiměřenou.

Podepsáno v Remeši ve Francii v 02:41 7 května 1945

Za německé vrchní velení

Jodl

V PŘÍTOMNOSTI

V zastoupení vrchního velitele

Spojeneckých expedičních sil

W. BSmith

V zastoupení sovětského

vrchního velení

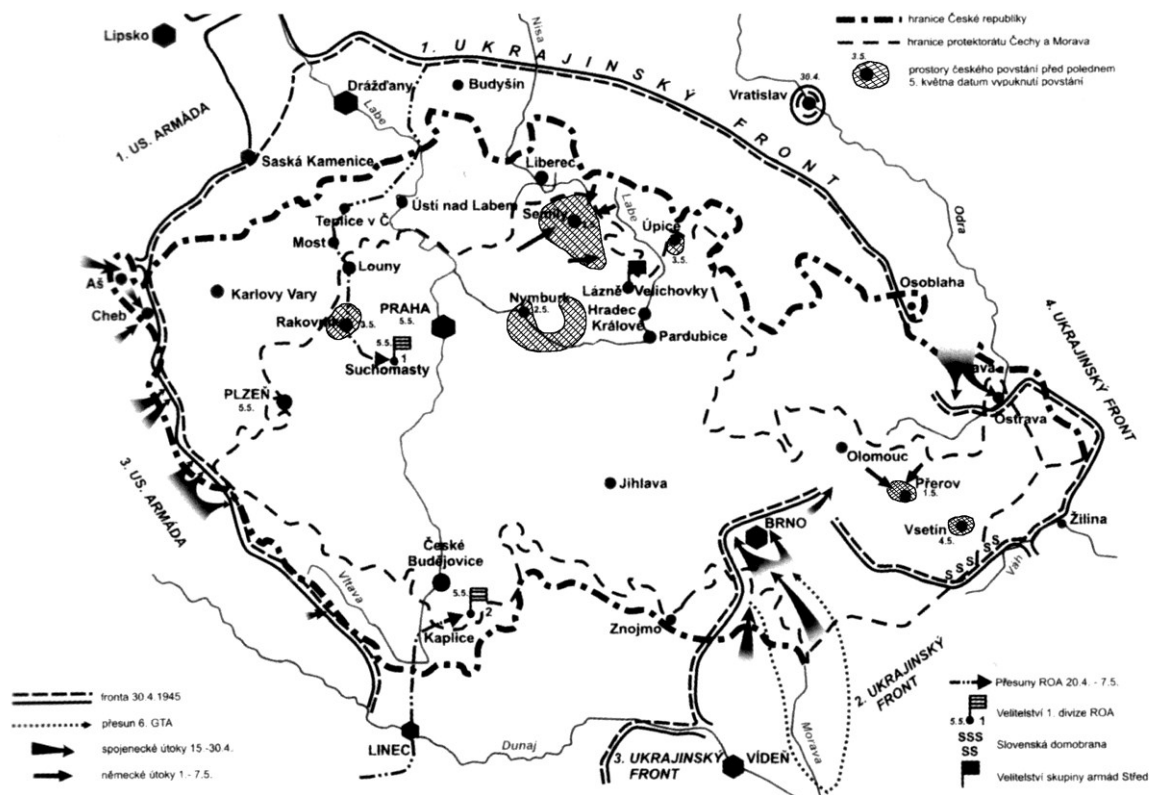
Susloparov

F. Sevez

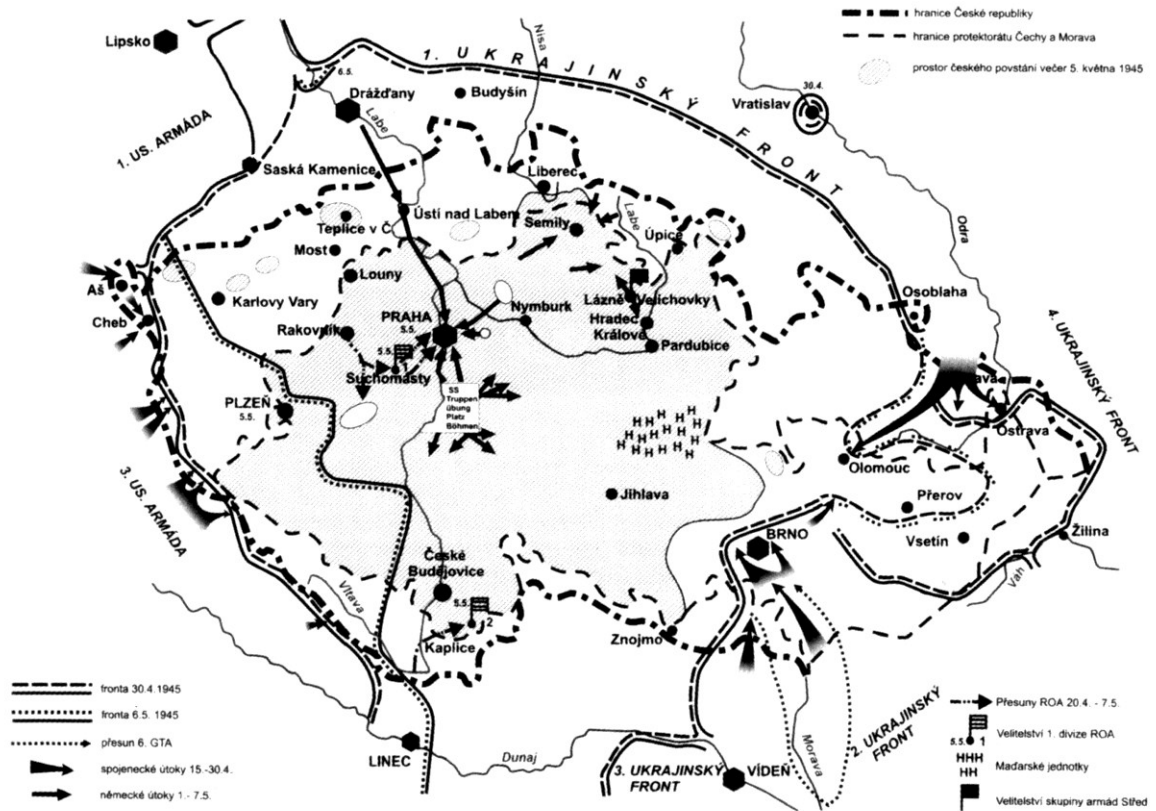
Generálmajor francouzské armády

(svědek)

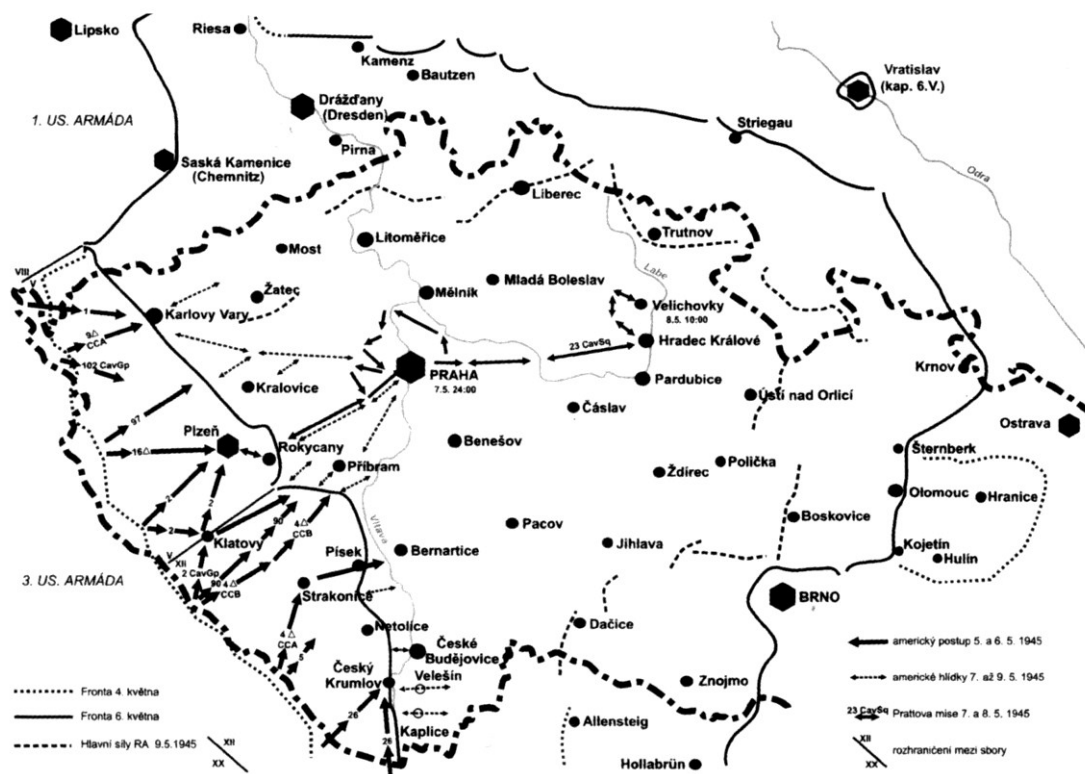
Příloha 5) České povstání od 1. do 5. května 1945

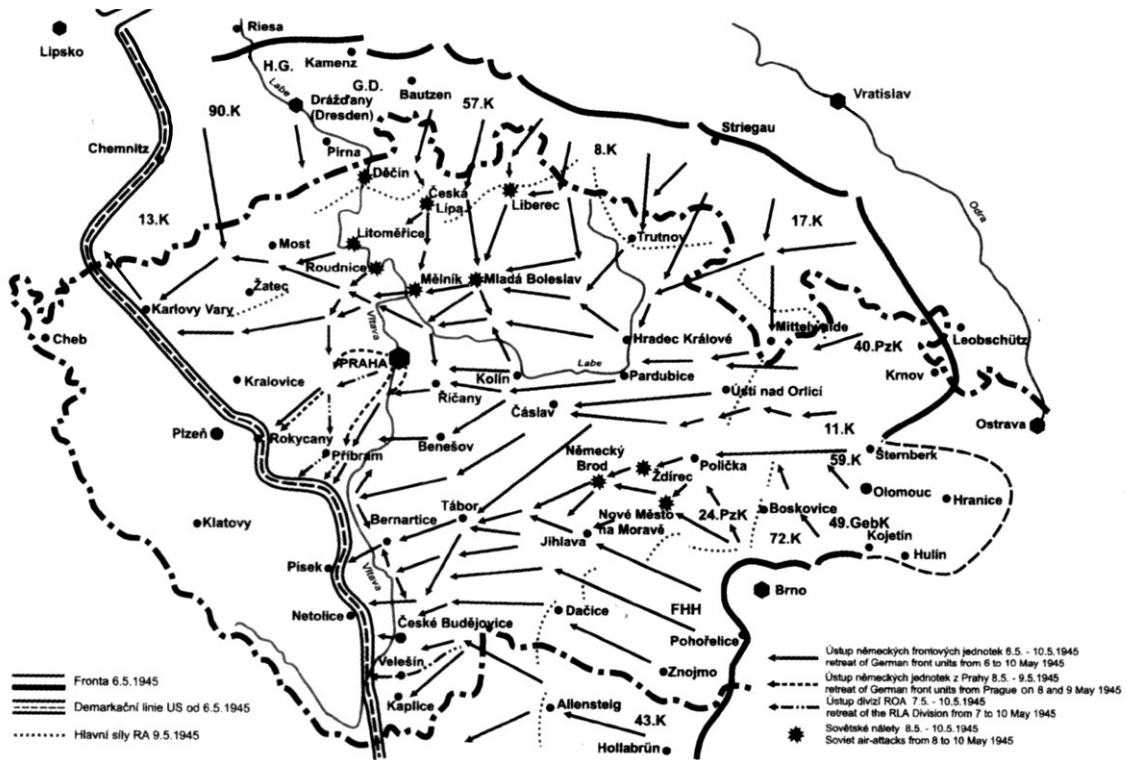
Příloha 6) České povstání od 5. do 7. května 1945

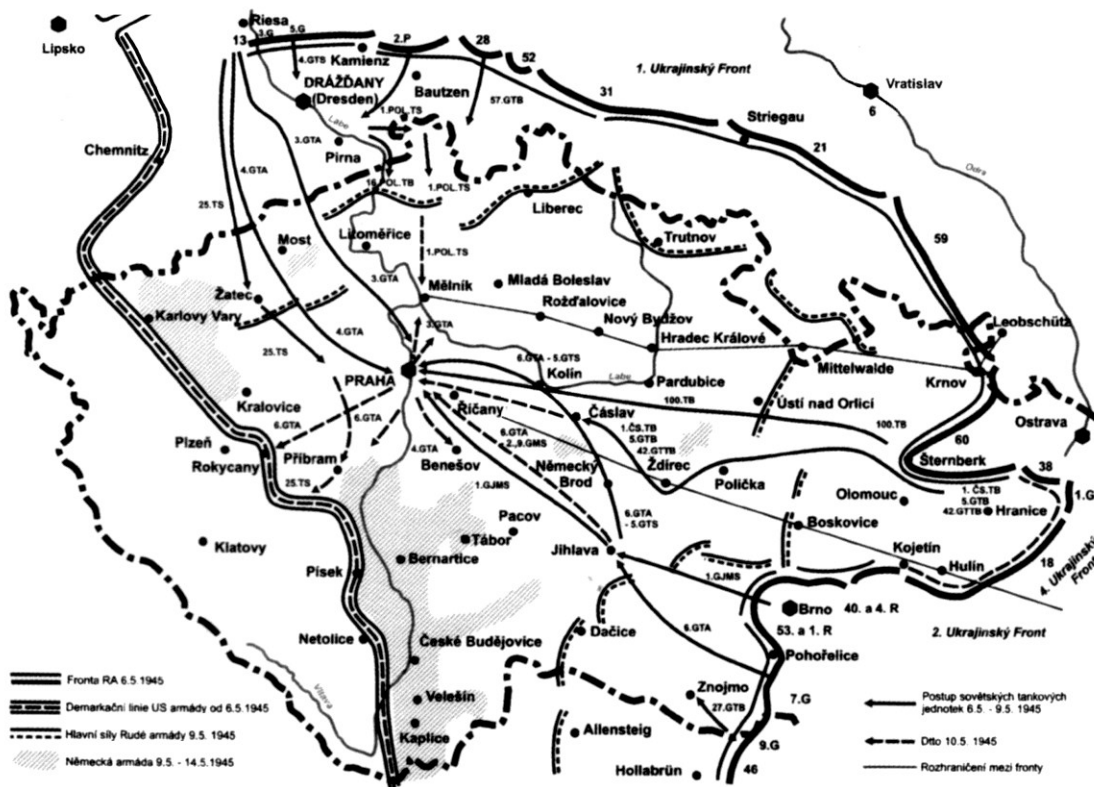
Příloha 7) Operace americké armády 4. až 9. května 1945

Příloha 8) Německý ústup 8. až 10. května 1945

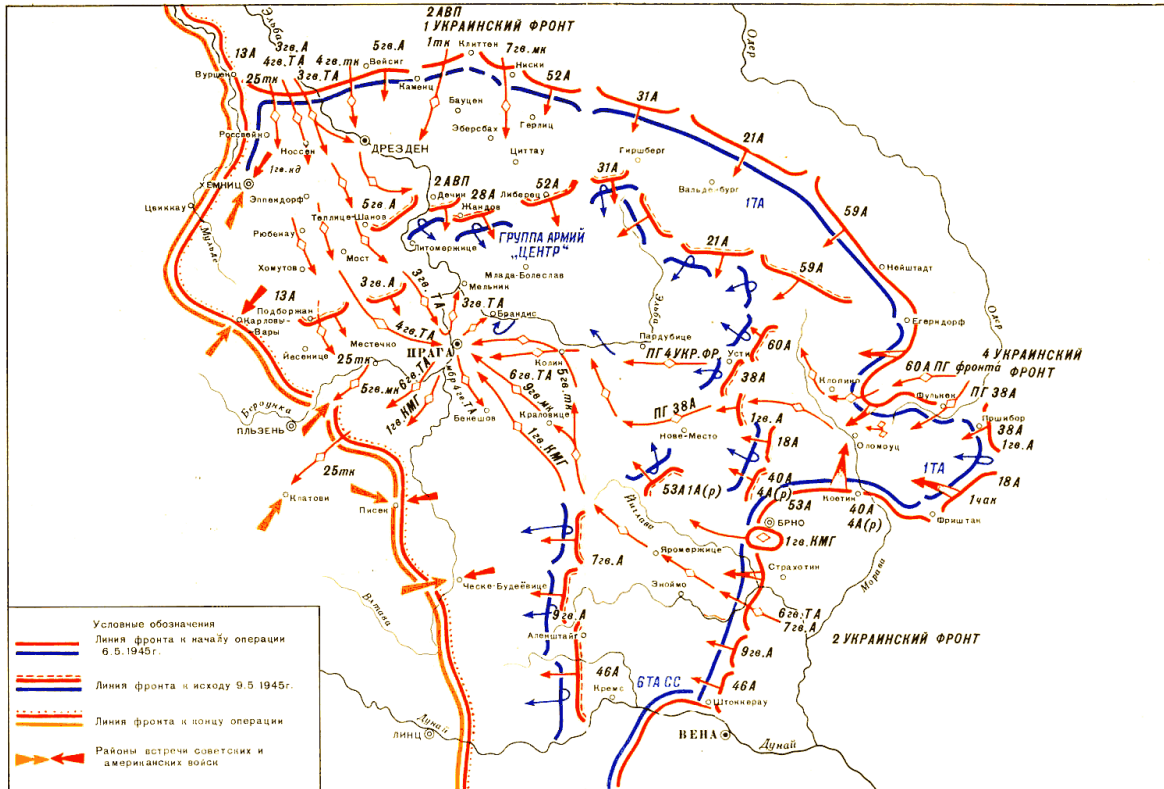

Příloha 9) Pražská operace Rudé armády 6. až 12. května 1945

Пříloha 10) Sovětský kartogram Pražské operace z roku 1973

Колл., *СОВЕТСКИЕ ТАНКОВЫЕ ВОЙСКА 1941-1945*. Воениздат, Москва 1973.

Пříloha 11) Sovětský kartogram Pražské operace z roku 1985

Великая Отечественная война. Энциклопедия. Издательство Советская энциклопедия, Москва 1985.

